

Nemes, Gusztáv; Fazekas, Zsuzsanna; Abel, Gonzáles Marquez

Working Paper

Vidékfejlesztés valódi decentralizációval: A LEADER Program megvalósítása Spanyolország Andalúzia tartományában

IEHAS Discussion Papers, No. MT-DP - 2013/1

Provided in Cooperation with:

Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences

Suggested Citation: Nemes, Gusztáv; Fazekas, Zsuzsanna; Abel, Gonzáles Marquez (2013) : Vidékfejlesztés valódi decentralizációval: A LEADER Program megvalósítása Spanyolország Andalúzia tartományában, IEHAS Discussion Papers, No. MT-DP - 2013/1, ISBN 978-615-5243-44-8, Hungarian Academy of Sciences, Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Budapest

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/108284>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

MŰHELYTANULMÁNYOK

DISCUSSION PAPERS

MT-DP – 2013/1

Vidékfejlesztés valódi decentralizációval

A LEADER Program megvalósítása Spanyolország Andalúzia tartományában

NEMES GUSZTÁV – FAZEKAS ZSUZSANNA
ABEL GONZÁLES MÁRQUEZ

Műhelytanulmányok
MT-DP – 2013/1

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Közgazdaság-tudományi Intézet

Műhelytanulmányaink célja a kutatási eredmények gyors közlése és vitára bocsátása.
A sorozatban megjelent tanulmányok további publikációk anyagául szolgálhatnak.

Vidékfejlesztés valódi decentralizációval

A LEADER Program megvalósítása Spanyolország Andalúzia tartományában

Szerzők:

Nemes Gusztáv
tudományos munkatárs
MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Közgazdaság-tudományi Intézet
Email: nemes.gusztav@krtk.mta.hu

Fazekas Zsuzsanna PhD
pályázati tanácsadó
Éltető Balaton-felvidékért Egyesület
Email: balatoncsicso@balatonleader.hu

Abel Gonzáles Marquez
független kutató
Email: abelgonzalez08@hotmail.com

2013. január

ISBN 978-615-5243-44-8
ISSN 1785-377X

Kiadó:
Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Közgazdaság-tudományi Intézet

Vidékfejlesztés valódi decentralizációval

A LEADER Program megvalósítása Spanyolország Andalúzia tartományában

Nemes Gusztáv - Fazekas Zsuzsanna - Abel Gonzáles Márquez

Összefoglaló

A LEADER program az EU egyes államaiban azonos elvi alapokon, de a helyi jogszabályi keretekhez, intézményi kultúrához és társadalmi rendszerhez illesztve különbözőképpen valósul meg. Kutatásunkban a spanyol rendszeren belül Andalúzia tartományt vizsgáltuk, melynek politikai kultúrája, vidéki gazdasági és társadalmi viszonyai jelentős párhuzamokat mutatnak a magyarországi állapotokkal. Andalúzia sok szempontból különleges: a LEADER helyi szervezetei, az akciócsoportok irodái kifizető ügynökségként is működnek, a valódi decentralizáció következtében a támogatásokról gyorsan, autonóm módon hozzák meg a döntéseket, a magyarországinál egyszerűbb az adminisztráció és a pályázók testre szabott segítséget kapnak fejlesztéseikhez. A LEADER andalúziai megvalósítása egyértelműen bizonyítja, hogy a program kevésbé fejlett szocio-kulturális körülmények is között is sikerre vihető. A vizsgált rendszer számos elemét hazánkban is hatékonyan lehetne alkalmazni, feltéve, ha sikerül a vidékfejlesztési intézményhálózat különböző szintjein elérni a bizalmi szint emelkedését és egyáltalán, a vidékfejlesztés LEADER programhoz jobban hasonlító megközelítésének elterjedését. Tanulmányunkat ajánljuk mindazok figyelmébe, akik egy jobb, hatékonyabb vidékfejlesztési rendszerben szeretnének dolgozni Magyarországon a 2014–2020-as időszakban.

Tárgyszavak: vidékfejlesztés, LEADER program

Journal of Economic Literature (JEL) kód: R11, O18, O38, P48, Q01, Q18, R11

Rural Development with Real Decentralization

Implementation of the LEADER Program in Andalusia, Spain

Gusztáv Nemes - Zsuzsanna Fazekas - Abel Gonzáles Márquez

Abstract

The fundamental principles of the EU LEADER Programme are common in every member states. However the Programme was fit to the national legislative framework, institutional culture and social features, thus it was implemented with significant differences in the different EU countries/regions. Our study examines the LEADER implementation in one of the Spanish autonomous regions, Andalusia, which has many parallels with Hungarian rurality in terms of political culture, rural economy and society. The Andalusian implementation of the LEADER Programme is especially advanced on various ways. Resulting from the genuine decentralisation of the programme, local action groups enjoy a great degree of independence. They act as paying agencies, make independent and fast decisions and provide tailored assistance for their local clients. The Andalusian implementation of LEADER clearly proves that it can be successful, even in less advanced socio-cultural circumstances. Many elements of this system could be usefully applied in Hungary too, given that we find a way to embed a similar approach to rural development in various levels of our institutional system. We recommend our study to all those who aim for a better rural development system for Hungary in 2014-20.

Keywords: rural development, LEADER Program

Journal of Economic Literature (JEL): R11, O18, O38, P48, Q01, Q18, R11

A LEADER MEGKÖZELÍTÉS MEGVALÓSÍTÁSA SPANYOLORSZÁGBAN, ANDALÚZIÁBAN

*NEMES GUSZTÁV PHD
FAZEKAS ZSUZSANNA PHD
ABEL GONZÁLES MÁRQUEZ*

*2012
OKTÓBER*

Tartalomjegyzék

Legfontosabb üzenetek	3
Bevezetés	5
1. Spanyolország társadalmának, gazdaságának, közigazgatásának specifikumai	8
1.1 Andalúzia vidéki gazdasága	11
1.2. Andalúzia vidéki társadalma	13
1.3. Közigazgatás	16
1.3.2. A speciális felügyeleti rendszer és a várható változások	19
2. A LEADER és a nemzeti finanszírozású LEADER típusú programok alakulása	20
2.1. A folyamat	20
2.1.1. A LEADER kezdete Spanyolországban	20
4.1.2. A LEADER és PRODER története Andalúziában	21
4.1.3. A LEADER irányítása Spanyolországban és Andalúziában	26
4.1.4. Következő tervezési időszakról (2014-2020)	27
2.2. A HACS-okon keresztül megvalósuló intézkedések 2007-2013-ban	30
2.3. Eredmények és hatások	32
3. A LEADER végrehajtás specifikumai	37
3.1 Az akciócsoportok kialakítása	37
3.2. A HACS-ok belső kormányzása, irányítása	40
3.3. A HACS-ok felkészítése, képzése	43
3.4. A Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák 2007-2013	45
3.5. Finanszírozás	48
3.5.1. A HACS-ok közötti forráselosztás (2007-13)	48
3.5.2. A HACS-ok forrásösszetétele	49
3.5.3. A HACS-ok finanszírozási rendszere	51
3.6.A Program végrehajtása	52
3.3.1. Projektgenerálás, animáció, a pályázók segítése	52
3.3.2. Pályáztatás	56
3.3.3. A kifizetési kérelem	61
3.3.4. Ellenőrzés	66
3.3.5. Monitoring és értékelés	68
3.3.6. Saját projektek megvalósítása	71
3.4. Együttműködés	72
3.5. Hálózatok	76
4. Figyelemre méltó projektek	80
4.1. A nők harca a XX. században a Condado de Jaén térségében	80
4.2. Fiatalok fóruma – El Foro Juvenil	83
1. Melléklet. A spanyol tanulmány interjúalanyai	86
2. Melléklet A spanyol országtanulmányhoz felhasznált irodalmak jegyzéke	89

Legfontosabb üzenetek

Az andalúz/spanyol tapasztalatok alapján azt mondhatjuk, hogy bár a LEADER egyik leglényegesebb tulajdonsága a sokszínűség, más és más arcot mutat szinte minden egyes helyi akciócsoportnál, a Program sikeres megvalósításának van néhány alapvető, általános érvényűnek látszó feltétele:

1. Működő többszintű kormányzás, autonómia

Spanyolországban a LEADER megvalósításában résztvevő intézmények együttműködését minden szinten és minden irányban (a HACs-októl az Irányító Hatóságig) a bizalom, a valódi partnerség, a támogató légkör jellemzi. Valódi és őszinte a decentralizáció, a HACs-ok felelős, autonóm szervezetként működnek, a teljes végrehajtás (a projektgenerálástól a kifizetésen át az ellenőrzésig) náluk összpontosul. A központi adminisztráció minden lehetséges eszközzel támogatja a HACs-okat. Andalúziában 'global grant' van, vagyis a projektek támogatására szánt összeg is átmegy a HACs-ok kezén. Az Andalúz Agrárminisztérium vidékfejlesztési IH-jában általános vélemény szerint nagyon elkötelezett, tájékozott és felkészült szakemberek dolgoznak. Mindent elkövetnek annak érdekében, hogy a bonyolult szabályozást világosabbá és stabilabbá tegyék, a HACs-okkal vállvetve küzdenek azért, hogy egyes, Andalúziára nézve irreleváns Brüsszeli szabályokat ne kelljen teljesíteni. A rendszeren belül a legkomolyabb konfliktusforrás a tartományi szinten lévő IH kirendeltségekhez kapcsolódik. Ez a hivatal vizsgálja minden projekt LEADER-szerűségét és közvetlenül ellenőrzi a HACs-ok saját projektjeit. Főként kapacitás- és tudáshiány miatt gyakran hoznak elutasító határozatot, ezeket viszont meg lehet fellebbezni a központi IH-nál, ami viszont indokolt esetben rendszerint a HACs-ok javára dönt.

2. Stabilitás

A vidékfejlesztést, és ezen belül a LEADER-t is a szakpolitika irányítja, jól megalapozott, hosszú távú stratégiai megfontolások alapján. Mindennapos pártpolitikai és gazdasági lobbierdekek nem jutnak jelentős befolyáshoz, legalábbis a stratégiát semmiképp nem írják felül ad hoc pillanatnyi döntések. **Stabil tehát a jogi, intézményi környezet.** A jelenlegi LEADER-t szabályozó rendeletet csupán egyszer módosították, a félidős értékelés után és az IH LEADER-el foglalkozó osztályán csaknem egy évtizede ugyanaz a vezető, aki általános bizalomnak örvend és jelentős sikereket ért el a program menedzsmentjében. **Stabil a finanszírozás is.** A fejlesztési forrást a munkaszervezeti költséggel együtt, az Andalúz kormány megelőlegezi a HACs-oknak, emellett jelentős összegekkel ki is egészíti a hazai támogatást (a jelenlegi LEADER-ben 40% plusz forrást terveztek, ez azonban a válság miatt végül jóval kevesebb lett). A LEADER II óta a tervezési időszakok közti 'finanszírozási lyukakban' nemzeti forrásból (illetve a következő időszaktól felvett brüsszeli előlegből) fenntartották a HACs-ok munkaszervezeteit. A HACs-oknál és a felsőbb szinteken dolgozó emberekre, illetve az általuk képviselt humán és kapcsolati tőke megőrzésére különösen odafigyelnek. Az EU-s programozási ciklusok 7 évesek, de a HACs munkaszervezeteknek és a felsőbb

szinteken dolgozóknak is gyakran 15-20 éves LEADER tapasztalata van, ami pótolhatatlan érték a rendszerben.

3. A fejlődés motorja a munkaszervezet

Általánosnak mondható, hogy a történelmi múltból (diktatúra, sok évszázados centralizáció) és politikai kultúrából (civil társadalom gyengesége, önkéntes munka hiánya, stb.) adódóan a többi déli tagországhoz (és Magyarországhoz) hasonlóan, a spanyol LEADER-ben a fejlődés motorját, az eredményesség alapját leginkább a munkaszervezet, a fizetett alkalmazottak és nem az egész vidékfejlesztési egyesület jelenti. Vagyis azok a HACS-ok tudnak jó eredményeket strukturális fejlődést elérni, ahol a munkaszervezet a LEADER filozófiának megfelelően dolgozik és az összegyűlt fejlesztési kapacitások magas szintet értek el: a munkaszervezet vezető és a projektmenedzserek szakmai tudása, megszerzett képességei, az évek alatt kiépített kapcsolati tőke a HACS területén belül és kívül, a megyei és regionális adminisztrációhoz fűződő jó kapcsolatok, szervezési, mediálási gyakorlat, stb. A projektgenerálást, a helyi társadalmi szövet erősítését mindenütt viszonylag komolyan veszik, és a pályázókat az ötlet felvetésétől kezdve végig kísérik a folyamaton. A lehetőségeket ugyancsak jelentősen befolyásolják a helyi viszonyok, a társadalom és a gazdaság állapota, a fejlesztésben felhasználható erőforrások szintje, minősége. Van ahol rögtön a gazdaságfejlesztést lehet célul kitűzni, másutt a társadalmi-gazdasági alapok lerakásával kell kezdeni a feladat megoldását. A társadalmi animáció többnyire nem hoz közvetlen profitot, ugyanakkor kitartó munkát, hosszú távú elkötelezettséget jelent, az ilyen típusú feladatok túlnyomó részére nincs helyi vállalkozó vagy civil szervezet, így elvégzésük a HACS-ra, illetve a munkaszervezetre marad.

4. Intézményesült tanulás, fejlődés

Spanyolországban is rengeteg probléma merült és merül fel a LEADER megvalósításával kapcsolatban. Bár az eredmények hatékony értékelésének módszertana még hiányzik, kialakultak azok a 'LEADER-szerű' többé-kevésbé intézményes formák, melyek lehetőséget adnak a tapasztalatok és a program különböző szintjein lévő tudás összegyűjtésére (munkacsoportok, fórumok, véleményezési struktúrák, stb.). A rendszernek sajátja a minél szélesebb nyilvánosság. A készülő terveket, stratégiai dokumentumokat már az előkészítés fázisában elérhetővé teszik bárki számára, a hozzászólásokat tudatosan gyűjtik és felhasználják. Így a tudás nem vész el, a problémák megoldását nem kell mindig nulláról kezdeni, és a vidékfejlesztés szereplői úgy érezhetik, hogy részt vettek a lényeges döntésekben. A rendszer javítása az összes szereplő közös érdeke. Ugyanakkor az andalúz LEADER Programban és egyáltalán a vidékfejlesztésben a kezdetektől erősen támaszkodtak a kutatóintézetek, egyetemek aktív részvételére, szakmai támogatására. Az elemzésekre, tanácsokra, módszertani útmutatókra valóban hallgat a központi vezetés, vagyis igénybe veszi és használja az elérhető szaktudást és tapasztalatot a vidékfejlesztési rendszer működésének javítása érdekében.

Bevezetés

LEADER megközelítés megvalósulása az Európai Unió vidékpolitikájában több mint két évtizedes evolúciós folyamat eredménye, amely fejlődés korántsem ért véget. Magyarország 2004-ben csatlakozott ehhez a folyton változó, de több mint tíz éves gyökerekkel rendelkező rendszerhez. A kapcsolódást nehezítette, hogy a hazai támogatáspolitikában, a döntéshozatali mechanizmusokban, az intézményi kultúrában nem, vagy csak korlátozott körben volt hagyománya a LEADER-t meghatározó kulcsszempontoknak. A térségi alapú, hosszú távú stratégiai gondolkodás, az egymásra építő, egymást erősítő közösségi akciók, fejlesztések, a formális és informális partnerségeken alapuló együttes működés, a helyi közösségek felhatalmazása az önálló cselekvésre és döntéshozásra mind a helyi szereplők, mind pedig a központi megvalósítók számára idegen volt. Ennek következtében a LEADER megvalósítása Magyarországon sajátos rendszerben történik, amely az eddigi programértékelések alapján sem a vidékpolitikát alakító, sem a végrehajtó, sem pedig a kifizetési rendszert működtető szereplők szempontjából nem kielégítő. Megkérdőjelezhető, hogy a jelenlegi rendszer engedi-e, illetve a megvalósításban résztvevők képesek-e érvényesíteni azokat a LEADER kulcsszempontokat, amelyek az elmúlt két tervezési cikluson keresztül nem változtak és a 2014-2020-as rendelet tervezetek alapján a következő hét évre is irányadók maradnak.

A téma aktualitását a LEADER hazai implementációjának jelenlegi problémáin kívül éppen az adja, hogy tervezet szinten megjelentek a következő programozási időszak keretjogszabályai, egyértelművé téve a LEADER alapú működés további térnyerését az EU-s fejlesztéspolitikában. E jogszabályok olyan új, meghatározó elemeket tesznek lehetővé, mint az urbanus térségek bekapcsolódása a LEADER megközelítésen alapuló fejlesztésbe, valamint a LEADER közösségek irányította helyi programok más alapokból történő finanszírozhatóságának lehetősége.

A TRANSLEADER projekt során egy olyan hiánypótló, magyar nyelvű szakmai áttekintést próbáltunk elkészíteni, ami a LEADER hazai szereplői számára elérhetővé, átláthatóvá teszi a Program végrehajtásának európai gyakorlatát. Kevés olyan helyzet, probléma lehetséges, ami a LEADER 20 éves története során, a több tucatnyi különböző országos és regionális Programban még nem került elő, és nem találtak rá akár többféle megoldást is. Ezek egyszerű másolása persze nem vezethet eredményre, de a felhalmozott tudás körültekintő kiaknázása, a mindenütt jól működő módszerek átvétele sokat segíthetne a magyar vidékfejlesztés krónikusan visszatérő problémáinak megoldásában. A TRANSLEADER Projekttel ehhez a célhoz szeretnénk hozzájárulni. Az ország-tanulmányok tartalmi fókuszában tehát nem a LEADER eredményeinek és hatásainak vizsgálata, hanem a végrehajtás gyakorlati kérdései állnak. A vizsgálat a LEADER megvalósítás teljes folyamatát felöleli, koncentrálna a hazai rendszer legproblematisabb pontjaival való párhuzamok bemutatására.

A TRANSLEADER alapját képező személyes interjúkon, projektlátogatásokon és dokumentumelemzésen alapuló vizsgálatot öt hazai szakértő végezte 2012 második felében. A terepül választott négy EU-s tagállamban a LEADER alkalmazása nagyon különböző, de mindenhol hosszú múltra tekint vissza, elismert és sikeres. **(1) Ausztria** mellett elsősorban közép-európai fekvése, **(2) Finnország** és **(3) Írország** mellett pedig a LEADER révén elért európai összehasonlításban is kiemelkedő eredmények szóltak. Spanyolország, illetve az azon belül vizsgált **(4) Andalúzia** tartomány hazánkhoz

hasonló méretű és fejlettségű, ugyanakkor XX. századi történelmünk hasonlósága, a több évtizedes diktatúrák után újjászerveződő politikai, társadalmi viszonyok szintén jó alapot adnak a párhuzamokhoz.

A jelen esettanulmány tárgyául Andalúziát vidékfejlesztését választottuk. Ennek számos oka volt. Egyrészt a spanyol állam berendezkedése miatt (17 autonóm régió 17 különböző vidékfejlesztési programmal) lehetetlen lett volna nemzeti szinten összehasonlítást tenni. Andalúzia méretében, lakosságszámában, bizonyos értelemben még kulturális, történelmi gyökereiben is párhuzamba állítható Magyarországgal. Ugyanakkor a LEADER Programban jelentős múltja van és nagy sikereket ért el. Ráadásul régebbi kutatások és jelenleg is élő LEADER együttműködések révén jelentős háttértudásunk, sok személyes kapcsolatunk is volt ebben a térségben. Így Andalúzia alkalmasnak látszott arra, hogy LEADER programjának sajátosságait összehasonlítsuk Magyarországgal.

A kutatás során igénybe vettük egy helyi szakértő, Abel Gonzáles Márquez segítségét. Ő készített néhány előzetes interjút, és segített az andalúziai interjúk leszervezésében, elkészítésében és feldolgozásában is. Nyomatott és internetes anyagokat, adatokat gyűjtött és segített az információ értelmezésében. A helyi szakértő kiegészítő segítségére feltétlenül szükség. Spanyolország messze van, csak egyszer lehetett odautazni a projekt finanszírozásában és a rendelkezésre álló 6 kutatónap önmagában kevés lett volna a szükséges információk összegyűjtéséhez. Ráadásul a spanyol intézményi, kommunikációs kultúrában nagyon nehéz messziről, pláne külföldről kapcsolatot tartani, megszervezni valamit. Ahhoz, hogy valóban sikerüljön néhány nap alatt a szükséges interjúkat elkészíteni, feltétlenül szükség volt egy helyismerettel és személyes kapcsolatokkal rendelkező helyi szakértőre.

1. Az ARA-ban
(Abel Gonzáles Márquez, Nemes Gusztáv,
García Saura Ignacio)

Az alábbi tanulmány elsősorban dokumentumok elemzésén, valamint egyéni és csoportos interjúkon alapszik. A vizsgálat terepi része 2012 szeptember 27 – október 3. között zajlott, összesen 10 interjút készítettünk, 5 különböző helyszínen. A megkérdezettek között voltak (1) LEADER HACS munkaszervezet vezetők és munkatársak, (2) regionális és országos HACS- hálózatok, (3) az IH jelenlegi és régebbi munkatársai, (4) valamint az Andalúz vidékfejlesztés evolúcióját több mint két évtizede nyomon követő kutatók, egyetemi tanárok, akik tevékeny szerepet is vállaltak a LEADER Program alakításában. (Az interjúalanyok listáját és részletes bemutatását lásd a .... mellékletben.) Az interjúkkal kapcsolatos általános tapasztalat az volt, hogy a megkérdezettek többsége nagyon segítőkész volt, nemcsak kérdéseinkre válaszoltak maradéktalanul (az IH-ban például az előre elkészített írásbeli válaszok mellett még több munkatárs két órán keresztül válaszolt a kérdéseinkre), hanem sok kiegészítő

anyagot is kaptunk. Az egyetlen intézmény ahol nem sikerült interjút készítenünk a Spanyol Nemzeti Vidéki Hálózat volt. Ennek végül a létrehozójával (előző IH vezető) beszélgettünk, aki jelenleg már más területen dolgozik, de hasznos információkkal szolgált az intézmény létrejöttéről, funkcióról és jelenlegi tevékenységéről is. Az elemzett dokumentumok között szerepelnek módszertani útmutatók, stratégiai tervek, szakcikkék, projektbeszámolók, honlapok, különböző szintű rendeletek és egy sor más dokumentum (az elemzett dokumentumok listáját lásd a függelékben).

*2. A Condado del Jaén LEADER HACs- nál
(Sebastián Lozano Mudarra, Mercedes González
Pérez, Abel González Márquez, Nemes Gusztáv)*

1. Spanyolország társadalmának, gazdaságának, közigazgatásának specifikumai

Spanyolországot területi, politikai berendezkedése jelentősen megkülönbözteti az EU többi országától. Felépítése az egységes és a federális államszerkezeti modellek közötti van, és magas fokú decentralizáció jellemzi. A tartományi felépítés alapját az 1978-as alkotmány 2. cikkelye adja.¹ A 17 spanyol régió mindegyike elfogadta Autonóm Alaptörvényét 1979 és 1983 között, létrehozva a mai spanyol államszerkezet körvonalait és előkészítve azt a lassú folyamatot, amelynek során a központi kormányzat hatásköröket adott át az Autonóm Közösségek² kormányainak. Ezek azzal a céllal alakultak, hogy a 17 autonóm állam önállóvá váljon szervezetében (saját regionális kormánnyal rendelkezve), jogilag (saját parlamenttel és tisztségekkel bírva), sőt néhány állam törvényszéki hatáskörben is. Az ezt követő regionális szintű államreform-folyamat (néhány régióban ma is tart) célja, hogy az autonóm közösségek saját politikai-államszerkezeti felépítésüket definiálják és kompetenciáit kifejlesszék a spanyol Alkotmány keretein belül.

A decentralizációs folyamat természetesen konfliktusokat is generált a spanyol állam központi kormányzata és az Autonóm Közösségek regionális kormányai között. A spanyol állam vonakodott bizonyos hatáskörök és a hozzájuk tartó erőforrások

3. ábra: Spanyolország Autonóm Közösségei
(forrás: www.dmaps.com)

átadásától. Ez vitát nyitott bizonyos olyan fontos kérdésekben, mint: az egészségügyi és oktatási rendszer finanszírozása, a hatáskörök szélesítése, a Spanyol Állam kizárólagos hatáskörei, a felsőház megválasztása, az Autonóm Közösségek Európai Unió képviselője, stb. Az ilyen kellemetlenségek ellenére a folyamat nem állt meg és ma is zajlik. Persze vannak viták - most a krízis miatt még inkább - amik azt feszegetik, hogy alkalmas-e egyáltalán az autonóm modell az

ország igazgatására, szükség van-e mélyreható reformokra, vagy elegendő folyamatosan

¹A spanyol Alkotmány 2. cikkelye szerint „Az Alkotmány a spanyol nemzet, minden spanyolok közös és oszthatatlan hazájának megbonthatatlan egységén alapszik, és elismeri és biztosítja a nemzetek és az azokat magukba foglaló régiók autonómiáját és a közöttük lévő szolidaritást.”

²Autonóm Közösség: olyan területi egység, amely a spanyol állam alkotmányos keretein belül törvényhozási autonómiával és végrehajtási kompetenciával rendelkezik és jogosult arra, hogy saját képviselői irányítsák. Spanyolország politikai és államszerkezeti felépítése azt eredményezi, hogy 17 autonóm közösségből és emellett Ceuta és Melilla autonóm városokból áll. (Ez utóbbi két város Észak-Afrikában helyezkedik el.)

kiseb kiigazításokat tenni a szükségleteknek megfelelően. Az autonóm rendszer finanszírozása az a téma, ami a legtöbb vitát gerjeszti. Fontos megérteni, hogy az Autonóm Községek kialakulása nem fejeződött be, és továbbra is vannak konfliktusok a nemzeti kormány és az autonóm községek között, amelyek a hatáskörök átadása és duplikálódása során keletkeztek.

Ez a speciális helyzet még a máshol is létező federális modellnél is nagyobb decentralizációt eredményez. A régiók államok az államban, saját parlamentjük, kormányuk, közigazgatásuk, törvényeik vannak. Vidékfejlesztési program is 17 van, a szabályok régióként változnak a LEADER esetében is. A régiók autonómiájának szintje különböző, pl. Baszkföld (Baszk Gazdasági Egyezség) szinte teljes gazdasági, Navarra (Navarra Törvényszéki Egyezség) pedig törvénykezési autonómiával bír (José M. Benegas, 2004, Purificación Peris, 2011).

A hatáskörök biztosítása nem jelent homogenitást az egyes autonóm községek között. Rengeteg különbség, egyenlőtlenség van szociális (demográfiai, képzési, egészségügyi stb.) és gazdasági téren is, amelyek részben történelmi okokra vezethetők vissza. Emellett a 17 Autonóm Község méretére, társadalmi-gazdasági jellemzőire, kultúrájára, hagyományaira, nyelvjárására³ nézve is sok mindenben különbözik, ami végső soron jelentős egyenlőtlenségeket eredményez a községek között. Az egyenlőtlenségek csökkentése érdekében a Spanyol Alkotmány létrehozta a Régiók Közötti Kompenzációs Alapot, amin keresztül az állami költségvetés egy részét kifejezetten az elmaradott térségek támogatására fordítja. Ez a költségvetési politika kiegészül az európai politikákkal. Spanyolország 1986-os belépése az EU-ba azt is eredményezte, hogy a rosszabb gazdasági helyzetben lévő Autonóm Községek elsősorban a strukturális alapokból és a kohéziós alapokból részesülnek, amelyeket az

EU átlaga alatti fejlődési mutatókkal rendelkező térségek kaphatnak.

4. Spanyolország tartományai (forrás: www.dmaps.com)

A Spanyol állam területe tehát 17 Autonóm Községre (régiós szint) tagolódik. A következő szint a **tartományi szint** („*provincia*”), ami közigazgatásilag a magyarországi megyék szintjének felel meg, bár egy-egy tartomány, főképp a nagyobb Autonóm Községekben, a mi régióink méretét is elérheti (összesen 50 tartomány és két gyarmati város van

észak Afrikában). Az egyel ez alatti, **kistérségi szint** („*comarca*”) régióként különböző

³ Spanyolországban a spanyolt (castellano) beszélik hivatalos nyelvként, de vannak térségek, ahol emellett hivatalos nyelvként más nyelveket is beszélnek. Léteznek még dialektusok és tájszólások, valamint a bevándorlók eredeti nyelvei szerinti akcentusok.

képet mutat. Katalóniában például a kistérségi szint a mi régi-új járási rendszerünkhöz hasonló, közigazgatási szerepkörrel, erőforrásokkal is felruházott 'hivatalos' szintünknek felel meg. Ugyanakkor Andalúziában ez a szint csak a LEADER következtében kialakult önkéntes társulásként létezik. A legalsó szint a helyi **önkormányzati / községi szint** (összesen 8111 önkormányzat), ezek mérete és hatásköre régióként és tartományként is változik, de általában egy-egy nagyobb magyar körjegyzőség méretének felel meg, hasonló erőforrásokkal és köteleességekkel.

Tanulmányunk tárgyául Andalúzia vidékfejlesztését választottuk, mert a spanyol közigazgatás összetettsége miatt nehéz lett volna mind a 17 régióval összehasonlítást tenni. Ugyanakkor Andalúzia konvergencia terület, a LEADER Programban jelentős múltja van. Az andalúzok úgy tartják, hogy részben ebből a térségből indult a LEADER ötlete, a Program egyik kitalálója Jose Emilio Guerrero a Cordobai Egyetem professzora. Andalúzia ugyanakkor méretében, lakosságszámában, bizonyos értelemben még kulturális, történelmi gyökereiben is párhuzamba állítható Magyarországgal, így alkalmasnak látszott arra, hogy LEADER programjának sajátosságait összehasonlítsuk Magyarországéval.

Spanyolország 17 közösségből az egyik legrosszabb helyzetben levő régió az Andalúz Autonóm Község. Területe 87.599 km², amivel a második legnagyobb autonóm közösség Spanyolországban és a 4. legnagyobb kiterjedésű régió Európában⁴, hiszen Andalúzia területe csaknem akkora, mint Magyarországé (93.030 km²).

5. ábra: Andalúzia tartományai és Magyarország régiói
(forrás: Wikimedia)

Andalúzia tehát a konvergencia területek közé tartozik (együtt Galícia, Extremadura és Castilla la Mancha régiókkal), és 1986-tól mindmáig támogatásokban részesül a gazdasági, társadalmi és területi felzárkóztatás keretein belül. Az agrár és strukturális közösségi támogatások és a spanyol Térségek Közötti Kompenzációs Alap fogadása mellett Andalúziának Extremadurával együtt van egy Vidéki Foglalkoztatottsági Terve, amelyet most úgy hívnak, hogy Agrárfoglalkoztatást Támogató Program (ATP). Ez állattenyésztési, ipari és szolgáltatási szektorok-beli tevékenységeket támogat, finanszírozásában a spanyol állam, az autonóm közösség, a tartomány és a haszonélvező önkormányzatok is részt vállalnak.

⁴ Ez a hatalmas terület társadalmi gazdasági és fizikai, természeti sokszínűséget is eredményez.

1.1 Andalúzia vidéki gazdasága

Andalúziában az elmúlt 30 év EU-s és hazai forrásokból táplálkozó fejlesztéspolitikai mélyreható szociális és gazdasági változásokat eredményeztek. Fejlődött a termelési szerkezet, az infrastruktúra, a vállalkozói kapacitás, az oktatás és a szakképzés, mindez növelte a versenyképességet és Andalúziát elindította az EU-hoz, illetve Spanyolország egészéhez való felzárkózás irányában. A termelő szektorhatékonyabbá és kiegyensúlyozottabbá vált, és egyre kevésbé függ az elsődleges termeléstől (2010-ben 4,6 % a bruttó hozzáadott érték az 1981-es 15,3 %-kal szemben). Ugyanakkor egyre fontosabb a harmadik szektor (2010-ben 73,9 % a bruttó hozzáadott érték az 1981-es 60,8%-kal szemben). Az ipari termelés egyre inkább a magasabb szintű technológiák felé irányul, amit az a tény is bizonyít, hogy 1987 és 2010 között a K+F kiadások Andalúziában 14,9-szeresükre növekedtek, gyorsabban, mint a spanyol nemzeti átlag (10,5) vagy az európai átlag (3,7) (Informe Económico Andalucía, 2010). Külön ki kell emelni az agrár- és élelmiszergazdaság⁵ szerepét hiszen ez jórészt a vidéki területekhez kötődik, így az elsődleges termelésen belül kulcsfontosságú az andalúz vidék szociális és gazdasági fejlődésében. Nőtt a gazdaság versenyképessége és a vállalkozói készség, és a nemzetközi piacok felé is egyre nagyobb a nyitottság. 1981 és 2010 között az andalúz export 17,3 szorosára növekedett, szignifikánsan a világkereskedelem növekedésének mértékén felül, tehát Andalúzia jelentős piacokat nyert.

Andalúzia vidéki gazdasága az autonómia kezdetén még szinte teljesen az agráriumhoz kötődött, mára viszont jelentősen diverzifikálódott. A mezőgazdaság kiegészül más ágazatokkal, falusi turizmussal, élelmiszeriparral, a lakosság felé irányuló új szolgáltatásokkal, környezetvédelmi tevékenységgel, az épített örökség megőrzésére és hasznosítására irányuló tevékenységekkel. Jelentős diverzifikációs folyamat indult el, felölelte szinte a teljes vidéki gazdaságot, a régi bányagödrök, védett területek fenntartható hasznosításától kezdve az agrár-élelmiszeripar, és a kézműves termékek minőségi fejlesztéséig. Helyet kaptak és integrálódtak a másodlagos tevékenységek és az agrárökológiai technológiák, a nagy andalúz monokultúrák (olíva⁶, szőlő és gabona) új technológiákat kezdtek alkalmazni, egyes falvakban agráripari projektek valósultak meg és kisebb ipari központok jöttek létre. Egyes kis- és középvállalatok kiléptek nemzetközi porondra, kialakult a minőségi falusi turizmus.

Mindennek ellenére az agrárium⁷ máig a vidéki térségek alapvető gazdasági bázisa, amit a következő helyi szintű adatok támasztanak alá: a vidéki települések 53,7%-ában dominál a mezőgazdaság és 9,9%-ában az ipar, leginkább agrár-élelmiszeripar. Csak

---

⁵ Az agrár-élelmiszergazdaság, ami az élelmiszer-, dohány- és italgyártást foglalja magában, Andalúzia legfontosabb szektora a foglalkoztatottak számát tekintve, a szociális és területi kohézió (az agrár-élelmiszeripar nagyobb része vidéki területeken van), és az átalakítási és feldolgozási folyamatoknak köszönhető hozzáadott érték tekintetében is.

⁶ Az olíva termesztés Andalúzia elsődleges fontosságú mezőgazdasági ága. Több mint 300 vidéki településen a legfontosabb gazdasági tevékenység (a 770-ből), az andalúz agrárfoglalkoztatás 32%-át adja, évente több, mint 22 millió napszámot jelent, és képes a világ olívaolaj termelésének 30%-ának, az asztali olíva bogyó termelés 20%-ának előállítására. Olyan növénykultúra, hozzá kapcsolódó élelmiszeripari üzemekkel és kutatóhelyekkel, valamint fejlett vállalkozásokkal, ami meghatározza az

⁷ 2011-ben Andalúzia agrárfoglalkoztatottsága elérte a 216.000 főt. (INE, 2011)

4,6%-ukban dominál a kereskedelem, ezek valamennyien kistérségi központok (PDR Andalúcia 2007-2013).

Ugyanakkor az olyan farmtulajdonosok száma, akik más jövedelmet termelő tevékenységet is folytatnak a farmgazdaság alaptevékenységén kívül, 41%-ra emelkedett. Ez az érték meghaladja a spanyol és az eu-s átlagot, és kiegészül azzal az adattal, hogy a gazdaságok vezetőinek 36%-a nemcsak hogy másik tevékenységet is folytat, hanem az adja a fő bevételi forrását. Ezt kétféleképpen lehet értelmezni. Egyfelől jelentheti azt, hogy a gazdák számára a mezőgazdasági jövedelem nem elég magas és más munkákkal is ki kell egészíteniük. Másrészt azt is jelentheti, hogy ezek a gazdák ki

6. ábra: Leszüretelt olívbogyók

tudták egészíteni a jövedelmeiket más tevékenységekkel, ami megerősíti a korábban említett eredményt, hogy Andalúzia termelő szerkezete erősen diverzifikált⁸.

A vidéki jövedelmek diverzifikációjának köszönhetően Andalúzia a többi autonóm közösség között jelentős súllyal tett szert a „zöld foglalkoztatottság” területén. Hatalmas területének és természeti potenciáljának köszönhetően mindhárom

fő gazdasági szektor számára nyújt alternatív munkahelyeket (környezetvédelmi szolgáltatások a

vállalkozások felé és környezeti K+F). Tekintve azt az általános tendenciát, hogy egyre nagyobb az igény az ökológiai mezőgazdaság, az öko-hatékonyság, az öko-innováció és a fenntarthatóság megteremtése iránt, Andalúziának nagy lehetőségei vannak ezen a területen. (Informe Empleo Verde en una Economía Sostenible, 2010)

---

⁸ Konkrét és nagyon elterjedt példa Andalúziában, hogy a gazdák vagy a farmjukon, vagy bent a faluban szálláshelyet alakítanak ki, így olyan bevételük is van, ami nem mezőgazdaságból származik.

Andalúzia 8 tartománya között, sőt, az egyes tartományokon belül is jelentős gazdasági, társadalmi különbségeket találunk. A tengerparti sávokban a turizmusnak és a szolgáltatási szektornak köszönhetően (az építőiparral összefüggő válság kirobbanásáig) mindenütt jobban fejlődtek. Hasonló konjunktúra figyelhető meg almériai mezőgazdaság területein (üvegházi termesztés), vagy Huelva egyes vidékein a szamóca-termesztés következtében. A nem tengerparti belső vidékeken a Guadalquivir folyó völgyében Jaén, Córdoba és Sevilla tartományokban a fejlődés egyértelműen az agrárszektornak köszönhető (rizs-, gabona-, olíva-termesztés). A jelenlegi nagyon súlyos gazdasági válságban éppen ezek a szektorok, az agrárium és a szolgáltatások szerepeltek a legjobban, illetve szenvedték el a legkisebb veszteséget (BBVA, 2011), így mezőgazdaság az építési és ipari szektorból kieső munkanélküliek egy részét is felvette. Mégis, a jelenlegi instabil szituációból adódó bizonytalanság, ami a konvergencia folyamat megtorpanását és megfordulását is eredményezheti. Andalúziának ebben a helyzetben⁹ olyan stratégiát kell követnie, ami lakosság andalúzok jólétét és egyenlőségét szolgálja a termelékenység és a versenyképesség növelésével; a kutatásra, a fejlesztésre és az innovációra alapozva.

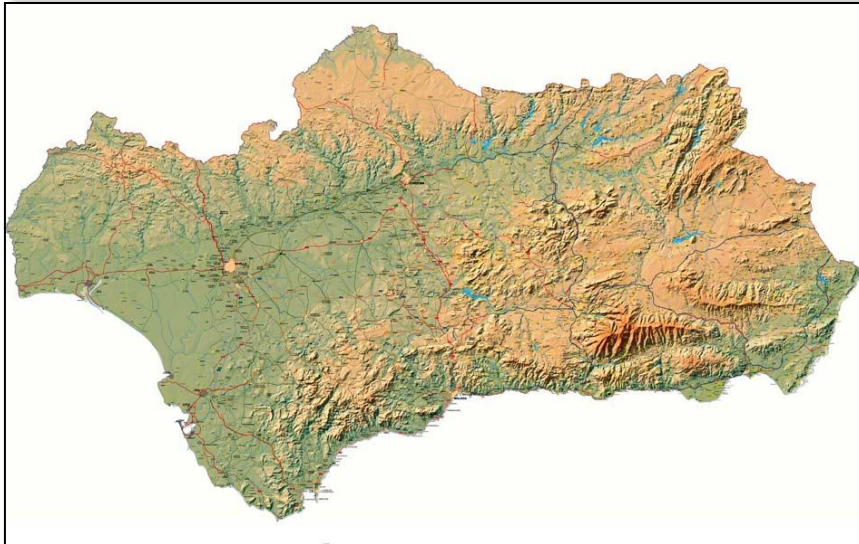

7. ábra: Olajbogyó szüret

1.2. Andalúzia vidéki társadalma

Andalúzia társadalmi-gazdasági viszonyait csak földrajzi, történelmi kontextusba helyezve érthetjük meg. Két alapvető tényező határozza meg a térség fejlődését. Az első, hogy nagy fizikai (klímabeli és földrajzi) különbségek vannak, amik azt eredményezték, hogy két Andalúziáról szokás beszélni, *Alsó Andalúziáról* a régió nyugati-, és *Felső Andalúziáról* a keleti felében. Alsó Andalúzia majdnem sík, talaja termékeny és az atlanti légáramlatok miatt több a csapadék. Felső Andalúzia hegy- és dombvidék, jellemző a szárazság és mezőgazdaság számára kedvezőtlenek a domborzati viszonyok (Lacomba, J.A., 1996). Ezek a földrajzi viszonyok erős párhuzamot mutatnak a terület gazdaságának alapvetően a mezőgazdaságra alapozott fejlődésével, miszerint Alsó Andalúziára inkább a jólét, Felső Andalúziára inkább passzivitás és szegénység jellemző.

⁹ Az andalúz gazdaság 2012-ben 0,3%-kal esett vissza az első negyedévben az előzőhöz képest és a következő negyedévben tovább folytatódott a csökkenés. Ezeket az eredményeket az EU és az eurozóna aktivitásának pangása idején produkálta, amikor 10 ország GDP-je esett a két negyedév között, köztük Spanyolországé (-0,3%), Olaszországé (-0,8%), az Egyesült Királyságé (-0,3%). (Conyuntura Económica de Andalucía, 2012)

8. ábra: Andalúzia domborzata
(forrás: www.digiAtlas.com)

A másik meghatározó faktor a történelmi birtokszerkezetben tapasztalható, századokon átívelő állandóság, ami Alsó Andalúziában a nagybirtokrendszer, Felső Andalúziában pedig a kis- és középbirtokok túlsúlyát jelentette (Lacomba, J.A, 1996). Ennek megfelelően a társadalmi – gazdasági változások lassúak, és minél beljebb hatolunk a vidéki térségbe, annál nehezebb a modernizáció hatásait felfedezni. Így Andalúzia legelzártabb vidéki területein még a legcélrátörőbb szociális és gazdaságpolitika és a jóléti állam intézkedései sem tudták jelentősen csökkenteni az egyenlőtlenségeket (Torres, J., 1995). Habár abszolút értékben jobban élnek az andalúzok mint régen, az autonómia kezdetétől eltelt 30 év sem sikerült lényegesen változtatni azon a tényen, hogy a régió Spanyolország egyik legszegényebb vidéke (Torres, J., 1995).

A '30-as évek polgárháborúja és a Franco diktatúra¹⁰ évtizedei végletes politikai megosztottságot, gyenge civil társadalmat, intoleráns társadalmat, elnyomott nőket, szinte feudális vidéki társadalmat hagytak örökül. Hatásuk 30 évvel a diktátor halála után, máig is világosan érezhető¹¹. A diktatúra időszaka tovább rontotta a vidéki Andalúzia relatív helyzetét, növelte a fennálló egyenlőtlenségeket. A vidéki problémákat konzerválta az elavult, feudális jellegű intézményrendszer, a nagybirtokok, az osztályok extrém elkülönülése, az oligarchikus és kevésbé produktív társadalmi szerkezet továbbélése, a külvilágtól való erős függőség (lévén Andalúzia a kapitalista fejlődés perifériáján), az olcsó munkaerőre és a természeti értékekre alapozott ágazatok fejlődése, a földhöz kötődő andalúz polgárság hiánya, és a gyenge munkásosztály. (Torres, J., 2007)

---

10 A diktatúrát Francisco Franco tábornok vezette 1939 és 1975 között. A diktatúra a hároméves, a nacionalisták és a republikánusok között zajló és a nacionalisták győzelmét hozó polgárháború elmúltával vette kezdetét.

11 Fontos tudni, hogy a ma élő emberek közül nemcsak az idősek, hanem több korosztály is személyes emlékekkel bír a diktatúráról.

Mindez egy olyan elszigetelt önkényuralmi¹² rendszerben történt, ahol a nagybirtokosok a vidéki Andalúzia fölött nemcsak gazdasági, hanem politikai hatalommal is bírtak. Ez, a feudális rendszert megöröklő és a diktatúrát kiszolgáló egyház által az első pillanattól fogva erősen védett réteg mindenfajta fejlődést erősen hátráltatott. Közülük sokan még a diktatúra felszámolása utáni időszakban is aktívak maradtak és bár az átalakulás elsodorta a hatalmukat¹³, átörökölték magukat a következő időszakra, egészen napjainkig, alkalmazkodva az új időkhöz, struktúrákhoz és intézményekhez, helyenként több, helyenként viszont csak néhány tekintetben megőrizve gazdasági és politikai hatalmukat. Ebben a szigorúan ellenőrzött rendszerben a helyi vezetők, polgármesterek önkényesen kerültek kinevezésre minden legitimitás nélkül, a helyi elit érdekeinek mentén, és egyáltalán nem jelentettek valós képviselőket a település számára.

A nyomás, ami a vidéki területek lakóira nehezedett, az éhezés és a szegénység, üldöztetés, az elmúlt háború bosszúja, a jogok hiánya - ami a nőket hatványozottan érintette¹⁴ -, a fasiszta diktatúra erős elvándorlási hullámot gerjesztett a falvakból a városokba (*Ortega, T. Ma, 2007*). Az 50-es évektől ezt a népvándorlást már „vidéki exodusnak” nevezték. A migráció a falvakból nemcsak a közeli városokba, hanem a teng partra, távoli nagyvárosok (Madrid, Barcelona) felé és külföldre (Franciaországba, Németországba, Svájcba) is irányult. Mindez több mint 2 millió andalúzt érintett és drasztikusan hatott a vidéki térségekre, amelyek elvesztették emberi erőforrásuk legértékesebb részét. A 90-es években a tendencia megfordult, és Andalúzia elkezdett bevándorlókat befogadni.

5. Jelen és jövő

Ma Andalúzia a legnagyobb népességű autonóm közösség, 8.299.145 lakossal (INE, 2012), ami Spanyolország lakosságának 17,98%-át és az EU-27 lakosságának 1,65%-át teszi ki (EUROSTAT, 2012). A népsűrűség 94,74 fő/km², ami hasonló Spanyolország egészéhez (91,47 fő/km²), de elmarad az EU-27 átlagától (116,15 fő/km²) (EUROSTAT, 2012). Bár az elvándorlás az utóbbi húsz évben jelentősen csökkent, bizonyos területeken meg is fordult, Andalúzia Statisztikai és Térképészeti Hivatalának (IECA) előrejelzése Felső Andalúziában az előregedett népesség és az alacsony születésszám következtében továbbra is a vidéki lakosság fogyását vetíti előre (Andalúzia Népelegének Jövőbeli Változásai, 2009-2070). A 16-64 éves keresőképes lakosság és a 64 éven felüliek aránya 2011-ben 4,4 volt, (Spanyolország egészében 3,9, az eurozónában 3,6) de az előregedés miatt várhatóan hamarosan a felére fog csökkenni.

Ez a demográfiai tendencia jelentős terheket ró a szakpolitikára, az alapvető szociális, egészségügyi ellátó intézményekre, a nyugdíj- és a munkaerő-piaci rendszerre egyaránt (Coyuntura Economica de Andalúzia, 2011). Ebben az irányban jelentős erőfeszítések

---

¹² A Franco korszak önkényuralmát az elnyomás és az élelmiszerek és egyéb javak nélkülözése jellemezte (1939-1950), a többi országtól való politikai és gazdasági elszigeteltség következtében.

¹³ Ebben az időszokban az ország olyan folyamatba kezdett, melynek célja, hogy a diktatórikus kormányzást hátrahagyva demokratikusan működő, alkotmányon alapuló jogállamot hozzon létre.

¹⁴ A rezsim olyan szabályozást alkotott, amely kizárta a nőket sokféle cselekvésből annak érdekében, hogy nagyon hagyományos szerepben tartsa őket. Ha a teljes lakosság nélkülözötte is a személyes szabadságjogokat és a demokráciára jellemző politikai jogokat, a nők még inkább hátérbe szorultak, szellemileg és intellektuálisan alacsonyabb rendűnek számítottak, sem szociális sem politikai téren nem volt hatalmuk, szerepük kizárólag a háztartásvezetés és az anyaság lehetett. (*Ortiz Heras, M.*)

történtek, ezek egyik példája az Agrárfoglalkoztatást Segítő Program¹⁵, ami a mezőgazdaságban dolgozóknak 40 nap munka után 6 hónapon át havi **** támogatáshoz van joguk, amennyiben bizonyos szempontoknak megfelelnek (kor, családi állapot, jövedelem és a társadalombiztosítás fizetése). A program rengeteg bírálatot kapott, és a mai krízis által sújtott gazdasági helyzetben még inkább éles vita övezi. A fő probléma, hogy a mezőgazdasági munkavállalókat feketemunkára ösztönzi (a segílyt csak akkor kapják meg, ha nincs hivatalos munkájuk), sem a kezdeményező készséget, sem a vállalkozókészséget nem serkenti, és nem orvosolja alapján a mezőgazdasági munkanélküliséget sem (Observatorio Económico de Andalucía, 2012).

1.3. Közigazgatás¹⁶

Andalúzia közigazgatása sok szintből áll, az egyes szintek nem feleltethetők meg pontosan a magyar szinteknek.

Az állami szint a közigazgatás első szintje. Minisztériumokon keresztül működik, amelyek mindegyike egy vagy több szektor irányításával foglalkozik. A spanyol nemzeti kormány irányítja, az ország teljes területét átfogja, és külföld felé is irányul. A vidékfejlesztést a Mezőgazdasági Élelmiszerellátási és Környezetvédelmi Minisztérium irányítja (MAGRAMA <http://www.magrama.gob.es/es/>). A központi kormánynak van képvisellete, irodája regionális és tartományi szinten is.

Regionális szinten az Andalúz Parlament és az Andalúz Kormány irányít, az EU és Madrid által meghatározott keretek között. Itt nem minisztériumnak, hanem Tanács-nak (Consejeria) nevezik a szakpolitikát irányító testületet (a Mezőgazdaság, Halászat és Környezetvédelem Tanácsa (

9. ábra: Az Andalúz Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium logója

[y-pesca/portal/areas-tematicas/agricultura/index.html](http://www.juntadeandalucia.es/agricultura-y-pesca/portal/areas-tematicas/agricultura/index.html)). A régiónak saját vidékfejlesztési terve, kifizető ügynöksége, jogszabályai és intézményei vannak, melyek jelentős mértékben is eltérhetnek a más régiókban működőktől.

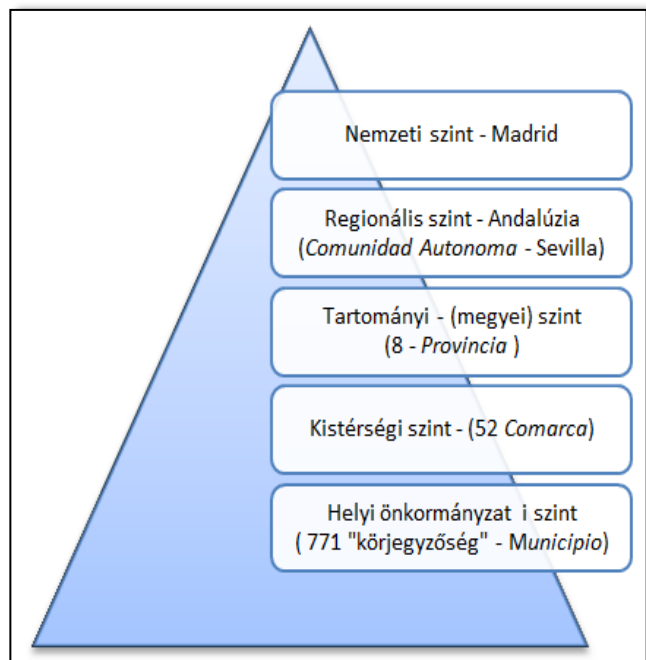
A következő a **Tartományi Szint** (provincia). Andalúziában 8 tartomány van, ezek méretben körülbelül a mi régióinknak, de a közigazgatásban elfoglalt helyük tekintetében inkább a magyar megyéknek felelnek meg. A tartomány jelentős jogosítványokkal rendelkező közigazgatási szint. A Tartományi Képviseltek feladata gondoskodni az önkormányzatokról, különösen a kisebbekről vagy nagyon vidékiekről,

¹⁵ Az Agrárfoglalkoztatást Segítő Programot (PFEA) eredetileg Vidéki Foglalkoztatási Programnak (PER) nevezték és 1986-ban indították el Extremadurában és Andalúziában. Ennek a programnak az őse a Közösségi Foglalkoztatási Terv volt, ami a gazdasági egyenlőtlenségek mérséklését, az agrár-munkanélküliség enyhítését tűzte ki célul Extremadura és Andalúzia vidéki területein.

¹⁶ Ez a fejezet az Alicante Tartományi Képviseltek által 2008-ban kiadott Spanyolország Közigazgatása c. íráson alapul.

hogy azokat a feladatokat, amiket jogilag kötelező betölteniük, el tudják látni. Néhány esetben a tartományi képviselő közvetlenül a lakosság felé is szolgáltat. Saját költségvetésük, alkalmazottaik és vagyonuk van; köztes szervként működnek az önkormányzatok és az autonóm közösség között, de az önkormányzatoknak nem közvetlen felettesei a hierarchiában. Nem ellenőrzik az önkormányzatok tevékenységét, és nem adnak nekik utasításokat. A LEADER Programon belül a HACS-ok közvetlen ellenőrző felettes szerve a az Andalúz Mezőgazdasági Minisztérium tartományi szintű **Delegációja**, (itt adják ki a LEADER-szerűségi jelentést és kezelik a HACS-ok saját projektjeit, lásd később).

A **helyi közigazgatási szint** némileg magasabb szintet jelent mint Magyarországon. Az önkormányzat (municipio), mint már fentebb is említettük, leginkább a magyarországi körjegyzőség intézményének felel meg. A körjegyzőség autonómiát élvez, jelentős hatáskörrel és erőforrásokkal (lakossági szolgáltatások, igazgatás, saját adók, helyi jogszabályok, stb.). A körjegyzőség vezetését a polgármester és a képviselőtestület végzi. Andalúziában 771 körjegyzőség van, amely azonban nem feltétlenül jelent egy települést. A körjegyzőség ugyanis kisebb települések közössége is lehet, amelyen belül néha egy-egy településnek saját polgármestere és képviselőtestülete van, máskor nincs ilyen. Különlegesség, hogy egy-egy ilyen önkormányzatnál dolgozó jegyző (interventor público) felügyeli a közpénzek szabályos elköltését nemcsak önkormányzati szinten, hanem a LEADER csoportoknál is.

10. ábra: Andalúzia a spanyol közigazgatásban (forrás: saját szerkesztés)

6. Kistérségi szint

A fenti közigazgatási szintek kötelezőek¹⁷, de rajtuk kívül más, nem kötelező közigazgatási szintek is megengedettek. Ezek nem egyenletesen oszlanak el az országban. Andalúzia vidéki térségeiben Comarca („kistérség”) és Mancomunidad¹⁸ (önkéntes önkormányzati társulás) nevű egységek léteznek. Andalúziában a **kistérséghez** nem rendeltek közigazgatási funkciót; definíciója szerint homogén természeti adottságokkal rendelkező földrajzi terület, ahol a társadalmi kapcsolatok közvetlenek és közeli, természeti, gazdasági és szociális jellemzőik hasonlóak és érdekeik azonosak. A gyakorlatban a LEADER Program során kialakult kistérségeket

¹⁷ A 7/1985, április 2-án kelt törvény 3. cikkelye szerint (Ley Reguladora de las Bases del Régimen Local).

¹⁸ A comarca nem feleltethető meg egyértelműen a magyar kistérségnek. A mancomunidad sem feleltethető meg pontosan a magyar gyakorlatban működő területi szervekkel, ezt „önkéntes társulásnak” neveztük.

találunk, bár ez gyakran egybeesik a LEADER-nél idősebb, védett területek (nemzeti parkok) határaival.

Az önkéntes önkormányzati társulások a körjegyzőségek önkéntes szövetségei melyeket bizonyos saját hatáskörben levő építési munkák és szolgáltatások tervezésére, létrehozására, menedzsmentjére és lebonyolítására hoznak létre. Jogi személyisége a kitűzött cél elérése érdekében létrejött Térségi Együttműködési Helyi Szervezetnek van. Andalúziában 8 tartományban vannak ilyen társulások, összesen 89 darab; a körjegyzőségek 70%-át és a lakosság 70%-ák érintve. (Radiografía Actual de las Mancomunidades en España, 2012).

11. ábra: Andalúzia jelenlegi LEADER térségei
(forrás: ARA honlapja)

1.3.2. A speciális felügyeleti rendszer és a várható változások

---

A lakossághoz való viszonyában a közigazgatásnak az átláthatóság, társadalmi részvétel, egyszerűség, világosság és a lakossághoz való közelség elveit kell teljesítenie. A közigazgatási tevékenységeknek meg kell akadályozniuk a hátrányos megkülönböztetést, és esélyegyenlőséget biztosítani minden állampolgár számára. Ha két közigazgatási egység között kapcsolat jön létre, együtt kell működniük minden lehetséges módon. A közigazgatási egységeknek mindenkor objektíven kell eljárniuk, a köz érdekeit szem előtt tartva, és a hatékonyság, hatásosság, hierarchia, decentralizáció elvei mentén, az Alkotmány keretén belül. Ugyanígy szem előtt kell tartaniuk a jóhiszeműség és a jogi bizalom alapelveit.

Ezekkel az alapelvekkel összhangban hozták létre Andalúzia Tanácsának Általános Elszámolási Szervét (Intervención General de la Junta de Andalucía), a belső elszámolás és ellenőrzés, a közigazgatás könyvelésének és gazdasági vezetésének legfőbb intézményét, amelynek egyik legfőbb feladata az eu-s pénzekből finanszírozott akciók és támogatások pénzügyi ellenőrzése. A jegyző (interventor) nem csak az autonóm közösségi közigazgatás szintjén működik, hanem helyi szinten is, ugyanis léteznek önkormányzati interventorok¹⁹, akik az önkormányzat pénzügyeinek őrei és ellenőrei.

Andalúziában a költségek csökkentése és a helyi közigazgatás fenntarthatósága érdekében éppen közigazgatási reform zajlik egy 2012. júliusában elfogadott törvény alapján (Racionalización y Sostenibilidad de la Administración Local), vagyis mindez változóban van. A politika és a társadalom részéről olyan kérdések is felmerülnek, hogy szükséges-e fenntartani olyan egységeket, mint a Tartományi Képviselőlet vagy az önkormányzatok önkéntes társulásai. Ez a reformgondolkodás felhatol egészen az autonóm közösségek szintjéig, egyik részről a federális államszerkezet, másik részről az egységes centrális állam visszaállítása irányába gondolkodva.

---

¹⁹ A helyi közigazgatást fenntarthatóvá tevő és racionalizáló törvény tervezete szerint (Spanyol Kormány, 2012) az önkormányzati jegyző (interventor) szerepe meg kell, hogy erősödjön; már nem a helyi önkormányzat fogja kinevezni és nem attól fog függni, hanem a Spanyol Állam központi közigazgatása fogja alkalmazni, így adva neki nagyobb függetlenséget és objektivitást, biztosítva törvényes működését és az általa képviselt valós pénzügyi kontrollt. (A későbbiekben látni fogjuk, hogy a jegyzőnek a LEADER csoportok működésében is szerepe van, a kérelemkezelés egy részét ugyanis ők végzik.)

2. A LEADER és a nemzeti finanszírozású LEADER típusú programok alakulása

---

2.1. A folyamat

2.1.1. A LEADER kezdete Spanyolországban

---

11. ábra:
A LEADER I. logója

A LEADER-ről már meghirdetése előtt érkeztek hírek Brüsszelből. A kezdeményezést a Spanyol Mezőgazdasági Halászati és Élelmiszeripari Minisztérium Vidékfejlesztési Főigazgatósága forradalmian újnak és figyelemreméltónak ítélte, és jelentős lépéseket tett Spanyolországban a programra való felkészítése érdekében. A Minisztérium 1991-ben a Szociális Gazdaság és Szövetkezetek Fejlődéséért Alapítványon közreműködésével létrehozta az **INFORURAL** nevű közcélú vállalkozást, azzal a konkrét céllal, hogy a LEADER I érkezését előkészítse. (A vállalkozás vezetője Sebastián Lozano Mudarra volt, jelenleg a Condado de Jaén HACS munkaszervezet vezetője, egyik interjúalanyunk). Az INFORURAL azon dolgozott, hogy a LEADER-t népszerűsítse, megismertesse, a térségek kialakításában közreműködjön, elemzéseket készítsen, segítse a stratégiák pályázati kiírásnak megfelelő elkészítését és Brüsszeli bemutatását. Az autonóm közösségek és a tartományok számára tájékoztatókat tartottak, és segítettek a konkrét, pályázó térségek kialakításában, megszervezésében, a magán és a civil szféra bevonásában.

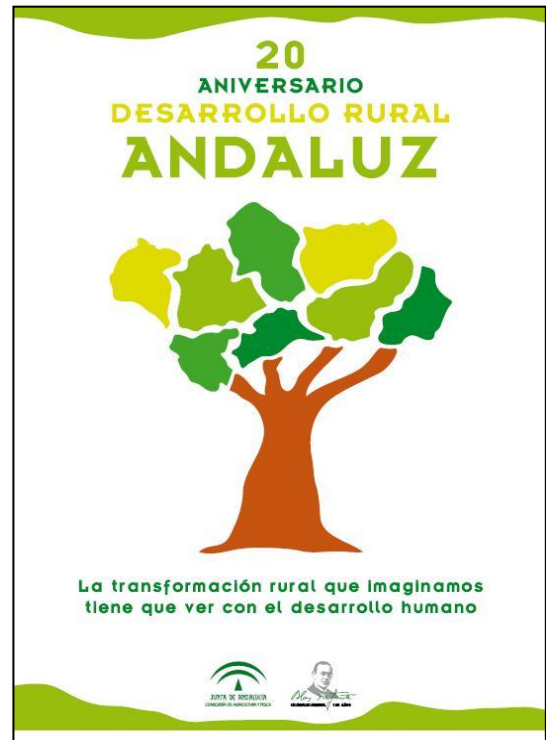
Az előkészületek eredményeképpen az első nemzeti szintű tájékoztató a közigazgatási szereplők számára nagyon korán, 1991 márciusában volt, a LEADER I. pályázati kiírása előtt 3 hónappal. Ekkor ajánlották fel az INFORURAL segítségét, melyet aztán a Madridi Kormány tartományi képviselői fizettek. A Tartományi Képviselőtestületek döntöttek az INFORURAL által bemutatott jelentések alapján fogadták el a kialakuló HACS-területeket. Az INFORURAL segítségével végül több mint 40 pályázat került beadásra, bár ezekből csak 23 nyert végül támogatást és alakult meg HACS-ként. Más projekteket más konzultáns cégek vagy közigazgatási intézmények segítségével adtak be. A Tartományi Képviselőtestületek voltak ebben a témában az igazi úttörők, mert ők már a '80-as évek óta dolgoztak a témában Helyi Fejlesztési Ügynökségeiken keresztül, így sok munkában megelőzték a folyamatot. Végül egész Spanyolországban 50 projektet fogadtak el, és ezeknek megfelelően megalakultak a LEADER I Helyi Akciócsoportjai.

A LEADER II-re már több idő volt, hogy jobb stratégiákat készítsenek, és jobban definiált célokat tűzzenek ki. Ebben az időszakban az INFORURAL csak 5 térségben dolgozott. A cél ekkor az volt, hogy minőségi stratégiákat dolgozzanak ki. azzal a céllal, hogy jobb stratégiát tudjanak kidolgozni.

4.1.2. A LEADER és PRODER története Andalúziában

A LEADER megjelenése valódi fordulópontra volt Andalúzia vidéki térségeinek fejlődésében (Barrera Linares, 2010). Andalúzia a LEADER megközelítés úttörőjeként nagyon kedvező feltételeket nyújtott a program bevezetéséhez:

- nagyon friss autonómiaként (1981-ben lett független a spanyol kormánytól) gyenge politikai, intézményi infrastruktúrája volt, így könnyebben ment a decentralizáció;
- a közigazgatás igénybe vette a témával foglalkozó szakértők, kutatók aktív segítségét (ez egészen addig a pontig ment, hogy a LEADER I-II idején az IH vezetésével a Cordobai Egyetem egyik professzorát bízták meg);
- vidéki gazdasága a mezőgazdaságon alapult (az aktív népesség 20%-át foglalkoztatta)
- súlyos és komplex vidék problémákkal küzdött (pl. magas munkanélküliség, vállalkozások hiánya, elnéptelenedés, elöregedés, nők nehéz helyzete, stb.).

12. ábra: Az andalúz vidékfejlesztés 20 éve Minisztériumi kiadvány

A LEADER gyors terjedéséhez hozzájárult, hogy a madridi kormányzat is kedvezően fogadta a LEADER-t, a brüsszeli felhívást széles körben terjesztette és segítette több tartományi és kistérségi fejlesztési terv elkészítését is. A Spanyolország más részein tevékenykedő INFORURAL helyett az Andalúz Kormány a Cordobai Egyetemet bízta meg a folyamat facilitálásával. Szakembereik kidolgozták az első regionális szintű, a vidék fejlesztését társadalmi részvételen, helyi erőforrások bevonásán keresztül megcélzó integrált vidékfejlesztési stratégiát.²⁰

- **1992: Andalúz Vidékfejlesztési Kerekasztal**, megbízza a Cordobai Egyetemet egy olyan dokumentum elkészítésével, ami Andalúzia vidéki térségeinek a helyzetéről és jövőbeli perspektíváiról szól.
- **1993: Elkészül az Andalúz Vidékfejlesztési Terv Alapjai** (Ramos y Romero, 1993) című dokumentum, ami a jövőbeli vidékfejlesztési terv vitájának kiindulási anyagként szolgált
- **1994: elkészül a Vidékfejlesztési terv az 1994-1999 Időszakra**, ami azonban csak részlegesen kerül megvalósításra.

²⁰ Valójában csak a LEADER II érkezésével tudott ez a stratégia megvalósulni, akkor rendelték hozzá a szükséges erőforrásokat.

A LEADER I Andalúziában kísérleti jellegű volt. Nem lehetett megfelelően előkészíteni sem a térségelemzéseket, sem a stratégiákat, annak ellenére, hogy viszonylag sok szakember dolgozott a témában az önkormányzatoknál és a tartományi szinten is. Ebben a szakaszban a központi, regionális közigazgatás nem vett részt aktívan a szervezésben. A LEADER II-ben a kormány a kezébe vette az irányítást, hogy a térségekről szóló elemzések és ezek alapján a stratégiák megfelelő módon elkészüljenek.

LEADER I.

1991 szeptemberében Brüsszel elfogadott 9 andalúz projektet, amit több forrásból finanszíroztak (ERFA, ESZA, EMOGA-O). Ezek az első csoportok többféle jogi személyiségben működtek, volt köztük konzorcium, gazdasági vállalkozás és egyesület is. Andalúziában a közreműködő szervezet az Agrárfejlesztések és Reformok Nemzeti Intézete (IRYDA) volt, a LEADER I szervezésében és vezetésében a központi közigazgatás nem sok szerepet és felelősséget vállalt. A pénzügyi hozzájárulás bizonytalansága miatt, amit a közigazgatással egyáltalán nem egyeztettek, 1993-ban aláírták az Együttműködési Keret-megállapodást a 9 LEADER csoporttal, elindítva a csoportokkal való együttműködést. (Delgado, 2002) Ennek keretében létrehozták a koordináló szervezetet (Mezőgazdasági Minisztérium Vidékfejlesztési Szolgálat), és segítették a mezőgazdasági tisztségviselőket a kezdeményezés jól működése érdekében.

Eredmények: 900-nál több fejlesztési projekt (51%-ban vidéki turizmus, 3-as intézkedés); 55,23 millió EUR bevont magántőke; 19,22 millió EUR EU-s forrást, valamint 13,50 millió EUR spanyol állami/tartományi/helyi önkormányzati forrás lekötve.

13. ábra: Egy a PRODER-ben megvalósult projekt táblája kerámiából (saját fotó)

Felfedezett problémák: a helyi lakosság csekély részvétele, a tevékenység Andalusia csekély részét fedte le (csak 9 csoport volt), a támogatásokat viszonylag kevés (és nagyon hasonló) projektre fordították, leginkább vidéki turizmusra.

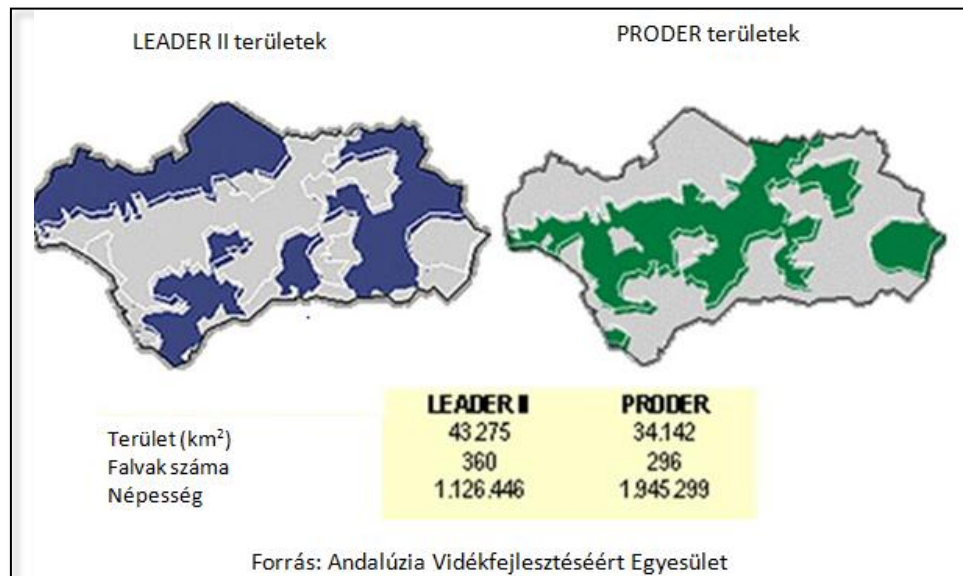
7. LEADER II és PRODER I

A következő időszakra Andalusia Vidékfejlesztési Terve (1994) szerint az autonóm kormányzat a teljes vidéki területet LEADER csoportokkal készült

lefedni. Több spanyol régió tervezte ugyanezt, amihez azonban kevés volt a LEADER Spanyolországra eső költségvetése. Madrid ezért 1996-ban 'Vidéki Térségek Gazdaságfejlesztési és diverzifikációs Programja' (PRODER²¹) néven speciális kiegészítő programot indított a kimaradt területeknek. A programot az EU Strukturális Alapok

²¹ A PRODER-t a Mezőgazdasági és Halászati Minisztérium 1996. július 12-i rendelete szabályozza. Ez a rendelet tartalmazza a pályázati kiírást, amelyet egy 1996 október 11-i rendelettel kibővítettek.

(ERFA, ESZA, EMOGA-orientáció) Spanyol költségvetéséből finanszírozták. A HACS-ok vagy LEADER vagy PRODER támogatást kaphattak (a kettő kizárta egymást), de a szabályokban, finanszírozásban gyakorlatilag nem volt számottevő különbség.

14. ábra: LEADER II és PRODER I Andalúziában
(forrás: Wikimedia)

8. A HACS-ok kiválasztása a LEADER II-ben

A LEADER II kiírásra 55 pályázat érkezett és végül 22 HACS-ot támogattak. A kiválasztásnál elsősorban a térség társadalmi gazdasági helyzetét vizsgálták, a helyi vidékfejlesztési stratégia (HVS) minőségét csak kismértékben vették figyelembe. Az értékelést a Regionális Minisztérium 6 munkatársa végezte. Területi egyensúlyra törekedtek, a célkitűzés tartományonként legalább 2 és összesen 17-19 csoport kiválasztása volt. A Minisztérium már 1994 decemberében készen volt az értékeléssel, de 1995 szeptemberéig nem lehetett aláírni a megállapodást a HACS-okkal. Ennek oka az volt, hogy Madrid és Brüsszel a 'global grant' (a HACS-ok kifizető ügynökségként is szolgálnak) elképzelés miatt csak nehezen jutott dűlőre az országos vidékfejlesztési programmal kapcsolatban.

9. A HACS-ok kiválasztása a PRODER-ben

Némileg különböző volt. Andalúzia Kormányának Vidékfejlesztési Főigazgatósága létrehozott egy Technikai Bizottságot a PRODER-hez, amiben a Vidékfejlesztési Szolgálat és a Tartományi Képviseltek munkatársai vettek részt. Ez megalkotta a „Bírálati Protokollt”, amiben összegyűjtötték a bírálati szempontokat csoportok pályázatainak értékeléséhez. (Három dolgot vizsgáltak: a térséget, a pályázó szervezetet és magát a fejlesztési programot.) Ezt a Protokollt alkalmazva, nemcsak a Főigazgatóságon értékelték a pályázatokat, hanem a Tartományi Képviseltek is megvizsgálták a saját térségük pályázatait, végül a kettőt egybevetették. Eközben az Andalúz Kormány eldöntötte, hogy a csoportok jogi formája nem lehet vállalkozás, így a PRODER-ben alakuló csoportok mind non-profit egyesületek lettek, és a LEADER Helyi

Akciócsoportoktól eltérően a Vidékfejlesztési Csoport nevet kapták²². A területi egyensúlyt, a csoporthoz tartozó települések számát és népesség nagyságát tekintve is kiegyensúlyozott jelentkezők 28-an voltak, ennyit kellett elbírálni. A bírálati protokoll alapján végül 27 csoportot választottak. 1997 júliusában írták alá a csoportok elnökeivel a megállapodást.

A PRODER I-ben	A LEADER II-ben
<ul style="list-style-type: none"> • 27 HACS, 296 település részvétele (együtt a Leader II-vel a terület 89%-át lefedik); • 56,17 millió EUR magántőke; • 70,28 millió EUR EU-s forrás; • 30,74 millió EUR spanyol állami/tartományi/helyi önkormányzati forrás bevonása. 	<ul style="list-style-type: none"> • 22 HACS (ebből 13 új), • 338 település részvétele; • 112,19 millió EUR magántőke; • 66,72 millió EUR EU-s forrás; • 52,82 millió EUR spanyol állami/tartományi/helyi önkormányzati forrás bevonása.

15. ábra: Eredmények számokban

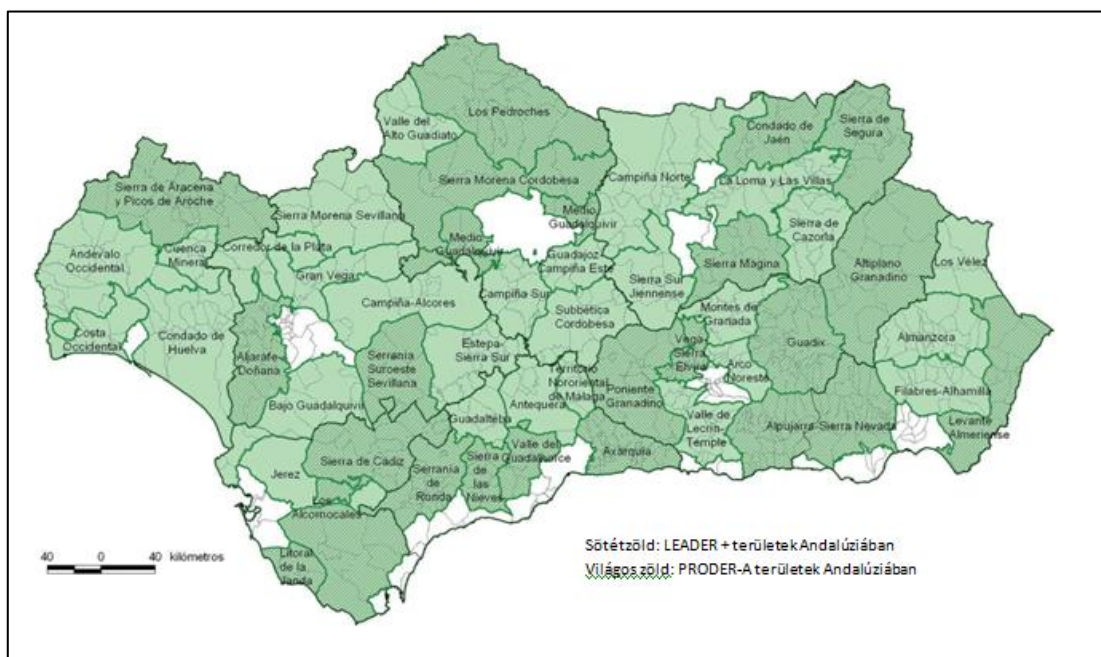
A LEADER II-ben és a PRODER-ben is sikerült a HACS-oknak adni a főszerepet. Javult a kapcsolatuk a mindkét program végrehajtásáért felelős központi közigazgatási szervekkel. Nagyszámú publikáció, információs és ismeretterjesztő kiadvány, honlap, film készült a LEADER módszer népszerűsítése és az eredmények

bemutatása érdekében. Az egyik ilyen volt a Vidékfejlesztési Kézikönyv (1996), ami egy év terepmunkájának a gyümölcse (1994-95). Andalúzia esettanulmányként is feldolgozásra került és európai összehasonlító tanulmányokban szerepelt, a LEADER Obszervatórium munkája révén.

LEADER + és PRODER II

Ebben a periódusban (2000-2006) már minden HACS jól előkészített alapokon indult. Az időszak elején egész Spanyolországban kötelezővé tették a HACS-ok egyesületté alakulását, ez Andalúziában is kötelező volt és kisebb zökkenőkkel de mindenhol sikerült teljesíteni. A programozási időszak kezdetén átszervezték a vidékfejlesztés finanszírozását a LEADER és a PRODER összehangolása érdekében. Az előző időszak kereteit részben megtartva, de az új EU-s finanszírozási rendszernek megfelelően az Integrált Regionális Operatív Programban két intézkedést leválasztottak és „global granttá” alakítottak. Az új program az Andalúz PRODER (PRODER-A, 2001) nevet kapta, és Andalúzia minden térségében elérhetővé vált (1257/99 rendelet alapján). Kiegészítésként a csoportok egy része ugyanakkor a LEADER+-ban is részt vett, anélkül, hogy ezzel kizárta volna magát a PRODER-A-ból.

²² Andalúzia Kormánya a 226/1995-ös szept. 26-i dekrétumában fejté ki, hogy a Vidékfejlesztési Csoportok a közigazgatás együttműködő szervezetei a Andalúzia Vidékfejlesztési Tervének megvalósításában.

16. ábra: A LEADER+ és a PRODER II területei Andalúziában
forrás: Wikipedia

Az andalúz LEADER + 3 fő jellegzetessége:

- Kiegészítő jelleg: A LEADER+ és a PRODER-A egymást kiegészítő működése a finanszírozásban.
- Tematikai irányok: A Bizottság 4 fő, közösségi érdekeket szolgáló témát tűzött ki a LEADER + számára. Andalúziában 10-re emelték a témák számát, hogy a Program jobban illeszkedjen az andalúz vidék diverzitásához.
- Kooperáció: Andalúzia a stratégiai tervezésben az együttműködést fő céllá emelte. Az andalúz térségeknek együtt kell működniük egymással, a vidék jellegének, fő

tematikai irányának megfelelő másik térséggel. Így az együttműködés a helyi stratégiákba is bekerült.

PRODER II	LEADER+
<ul style="list-style-type: none"> • 50 Vidékfejlesztési Csoport, 219 millió EUR magántőke; • 149,8 millió EUR EU-s forrás (EMOGA és ERFA); • 62,6 millió EUR állami/tartományi/helyi önkormányzati forrás bevonása. 	<ul style="list-style-type: none"> • 22 HACs, 186,65 millió EUR magántőke; • 87,72 millió EUR EU-s forrás (EMOGA); • 44,21 millió EUR állami/tartományi/helyi önkormányzati forrás bevonása.

10. LEADER - FEADER (EMVA)

Jelenleg, a 2007-13-as időszakban 52 HACs van Andalúziában, a terület 90%-át lefedve, 700 településen 3 millió főnyi

17. ábra: Eredmények számokban II.

lakosság érintésével. A csoportok területében a LEADER II óta nem voltak nagy változások, ám a mostani válság

erősen meghatározza a program fejlődését és a lassítja források érkezését.

4.1.3. A LEADER irányítása Spanyolországban és Andalúziában

Spanyolország az EU egyik legdecentralizáltabb országa, ahol egymás mellett különböző közigazgatási rendszerek léteznek, nemzeti és tartományi szinten, ezért nagy szükség van a koordinálásukra.

- Nemzeti Kormány (Minisztériumok, Államtitkárságok, Főigazgatóságok, Intézmények, Egyesületek, Közalapítványok, Kormányküldöttségek stb.)
- Andalúz Autonóm Közösség Kormánya (Andalúz Minisztériumok, Államtitkárságok, Főigazgatóságok stb.)

A koordináció nemcsak a megfelelő közigazgatási működés szempontjából alapvető, szerepe hogy bizalmi légkört teremtsen az egyes intézmények és egyéb szereplők között. (Moyano EStrada, 2009) A LEADER számára a többszintű kormányzás – vagyis a különböző szinteken lévő intézmények képessége az együttműködésre, a közös stratégia megvalósítására – adja meg a nélkülözhetetlen intézményi keretet. Mindez nem működhet bizalom nélkül. A bizalom szintje határozza meg a közintézmények és a civil szféra közti viszony minőségét, megléte segít a szinergiák, az együttműködés kialakulásban és a térség szereplőinek a fejlődés érdekében történő mobilizálásában.

Néhány fontosabb probléma, a bizalom kialakulását akadályozó tényező:

- a köz- és magánszféra átpolitizáltsága, aminek következtében egyes döntéseket politikai alapon hoznak, nem pedig a térség érdekeit szem előtt tartva²³;
- Hatáskörök duplázódása, aminek következtében ugyanazt az eredményt a szinergiák, együttműködések és a térség mobilizálásában sokkal nagyobb energia befektetéssel lehet elérni
- túlzott buzgóság bizonyos hatáskörök megtartásáért és ezek világos lehatárolása ellen, ami a folyamatok lassulását és folyamatbeli hibákat okoz²⁴
- kommunikációhiány bizonyos esetekben egyes igazgatási egységek, illetve az igazgatási intézmények és a civil társadalom között²⁵
- kezdeményezőkézség hiánya a térség részéről²⁶

Ezek a problémák arra engednek következtetni, hogy a rendszer²⁷ még nem elég kiérett vagy talán túl nagy a függőség a közigazgatástól (regionálistól, államtól és európaiktól). Talán a LEADER folyamat túlságosan is gyors volt, vagy még nem illeszkedett be

---

²³ Interjúalanyaink szerint a polgármesterek döntéseit egyik vagy másik politikai oldal határozza meg, ami a térség számára hátrányos.

²⁴ Pl. a válaszolók nagy része nem ismerte a Nemzeti Vidéki Hálózat hatáskörét, funkcióját és tevékenységét.

²⁵ Az interjúkból kiderült, hogy vertikálisan felfelé információ- és kommunikációhiány van, a HACS-októl a regionális és a nemzeti hálózat felé, a regionális közigazgatás felé, a regionális közigazgatástól a központi állami közigazgatás irányába, vagy ugyanazon struktúrában belül is a technikusoktól a felettesek felé.

²⁶ Néhány interjúalany szerint a vidéki népesség passzivitása nemcsak abban nyilvánul meg, hogy nem hoz létre pl. egyesületeket, de folyamatosan szüksége van a HACS-ra mint kezdeményezőre és motiválóra.

²⁷ A spanyol demokrácia 38 évesnél is fiatalabb, csupán 30 éve írták alá Andalúzia Autonóm Alaptörvényét és 26 éve EU tag az ország.

szervesen a vidéki társadalom kollektív vagy egyéni tudatába, vagy egy olyan ponthoz érkezett, ahonnan nem tud továbblépni, amiben a meglehetősen mély krízisben levő gazdaság is közrejátszik.

Néhány megoldási lehetőség:

- Nagyobb autonómiát adni a HACS-oknak és térségüknek, közigazgatási segítséggel továbbra is folyamatosan megtámogatva
- Közép- és hosszútávú szakpolitikai tervekre van szükség, és arra, hogy ezek elszakadjanak a pártpolitika 4 évente változó szeszélyeitől
- a civil társadalomnak kell „megragadnia a gyepelőt és vezetni a fejlődést” a vidéki térségekben (E. Guerrero)

Az andalúz vidékfejlesztési csoportok „minősége”

Ebben a kérdésben interjúalanyaink válaszai nagy eltéréseket mutattak. Néhányan úgy gondolják, hogy az andalúz csoportoknak csak 20%-a dolgozik jól, ezeknek a fele nagyon jó, abban az értelemben, hogy jól kidolgozott stratégia mentén haladva, azt lépésenként meg is valósítják, a céljaik világosak. Ugyanakkor, a csoportok 80%-a támogatást közvetítő hivatalként működik, nincsenek saját projektjeik, pedig ez különböztetné meg őket az adminisztratív közigazgatási szervektől. Ugyanakkor más megkérdezettek azt vallották, hogy a csoportok 100%-a jól dolgozik és a stratégiát valósítja meg; ha támogatást közvetítő hivatallá váltak volna, akkor már nem léteznének, hiszen nem lenne rájuk szükség.

Multifunding – több forrású támogatás

A LEADER I-II-ben és a PRODER I-ben és a PRODER_A-ban is több forrásból érkező pénzeket kezeltek a csoportok (ERFA, ESZA, EMOGA-O), nem lenne nehéz a HACS-okat újra ebben a rendszerben működtetni. Helyi szinten a több forrás használatát leginkább a szabályok, elvárások, intézményi kultúrák különbözősége okozza. A fő kihívás/nehézség tehát nem HACS szinten, hanem a tartományi, regionális és nemzeti adminisztráció szintjén várható: sikerül-e a különböző szektoroknak egyezsége jutni, lemondani bizonyos forrásokról, közös stratégiát, végrehajtási rendszert kidolgozni, stb. Efelől az interjúalanyok részéről jelentős kétségek merültek fel.

„Az lenne a kulcs, hogy ne záródjunk be a vidékfejlesztés vonalai mögé, hanem szélesebb keretek között dolgozzunk, ami megengedi, hogy más forrásokat is felhasználjunk minél több intézkedést megvalósítva a fejlesztési stratégiában.” (A Sierra Magina csoport munkaszervezet vezetőjével folytatott interjúból.)

4.1.4. Következő tervezési időszakról (2014-2020)

Spanyolországot mélyen érinti a válság, a munkanélküliségi mutatók az egekben járnak és egyelőre kevés kilátás van a javulásra. A **spanyol vidékfejlesztés szereplői** jelentős változásokat várnak a következő periódusra. Újra kell gondolni a vidékfejlesztés folyamatát, jobban alkalmazkodnia kell a gazdasági környezethez, egyesek egyenesen paradigmaváltásról beszélnek. **Európának** valódi koordinátori szerepet kellene

vállalnia, pl. az együttműködési projektek estében, ott ugyanis nagy probléma, hogy a kiírások nincsenek sem időben sem szabályaikban összehangolva.

A LEADER Programra a továbbiakban is feltétlenül szükség van. A megvalósításában azonban vissza kellene térni a gyökerekhez: csökkenteni a bürokráciát, egyszerűbbé és gyorsabbá tenni az eljárásrendeket, hogy a HACS-ok csoportok azzal foglalkozhassanak, amire a LEADER-t kitalálták. A **spanyol közigazgatási szervek** működésében meg kell szüntetni minden kettősséget, féltékenykedést és tisztázni kell a hatásköreiket. Az andalúz közigazgatásnak el kell kezdenie a konkrét előkészületeket, az egyes főtítkárságoknak meg kell határozniuk, hogy hogyan fognak részt venni a következő EMVA-ban, és el kell készíteniük a megfelelő elemzéseket külső szakértők bevonásával és az ex-ante értékelés elkészítésével. A **civil szervezeteknek** felelősségük és képességeik tudatára kellene ébredniük, hogy lássák, hogy el tudnak érni dolgokat, de cserében köteleességeik is vannak. Az **egyetemeknek** újra a kezükbe kellene venniük a kezdeményezést, folyamatos támogatást kell adniuk, akadémiai szinten úgy kell dolgozniuk, hogy tapasztalataik közvetlenül a fejlesztendő térségekből származnak.

„A HACS-ok, ha nem adaptálódnak a megújult viszonyokhoz, el fognak tűnni a vidékfejlesztés színpadáról...” (Dr. Rosa Gallardoval, a Cordobai Egyetem professzorával folytatott interjúból). *„A jóslatok nem valami fényesek, azok a HACS-ok, akik nem motiválói, dinamizálói a vidéki térségnek, nem fognak tudni fennmaradni...”* (interjú Sebastián Lozano Mudarával, a Condado Jaén csoport munkaszervezet vezetőjével).

A LEADER elvesztette a valósággal (a lakossággal) való kapcsolatát, és a saját intézményi, jogszabályi valóságába temetkezett. A HACS-oknak változniuk kell, mégpedig úgy, hogy:

- új készségeket, kompetenciákat tanulnak, mert a mostaniak nem elegendőek;
- az elért sikereik bemutatására sokkal több hangsúlyt fektetnek, hogy a többi szervezet számára világos legyen, hogy az eredményekhez elengedhetetlenül szükség van a HACS-okra;
- az értékelés és önértékelés folyamatát alkalmazzák és tökéletesítsék, és azt a stratégiára és a térség fejlődésére vetítik, hogy világosan látszódjanak az eredmények és a hiányosságok (Navarro, F.A., 2012);
- a stratégiák jól definiáltak legyenek, világos indikátorokkal, és a stratégia rendszeresen felülvizsgálható és módosítható legyen;
- a stratégiából világosan kivehető legyen, hogy csak a hatékony, megvalósítható, életképes projektek támogathatóak;
- a mezőgazdaság megint fontos szerepet kaphasson;
- a támogatható költségek köre szélesítésre kerüljön, nagyobb szabadságot adva a pályázóknak;
- a HACS-ok közvetlen kapcsolatban legyenek Brüsszellel, erősítve a helyi kormányzást²⁸;

---

²⁸ *„A HACS-ok teljes önállósága persze utópia...”* (Dr. Rosa Gallardoval, a Cordobai Egyetem professzorával folytatott interjúból).

- visszajöjjen az első LEADER kör lendülete és frissessége, és a lakosságba is ezt a lendületet kell tölteni.

A források minden bizonnyal jelentősen csökkenni fognak, a HACS-ok kevesebb költségvetéssel be kell majd érniük. A működési költségek nagysága függeni fog attól, hogy a térségnek mekkora dinamizációra van szüksége. *Számolni kell azzal is, hogy az andalúz költségvetési kiegészítés meg fog szűnni.*

Az Európa által támogatott **CLLD** tekintetében még nem kristályos, hogy hogyan fogja a rendszer ezt megvalósítani. A területi kohézió érdekében Európa támogatja a LEADER módszer alkalmazását a városokban, a földrajzilag összetartozó térségekben, és a különleges földrajzi vagy demográfiai nehézségekkel küzdő térségekben (AEIDL, 2012). Az biztos, hogy a Bizottságnak ez az irányzata több erőforrást rendel a HACS-ok szintjére. Ez a megközelítés még nem kiforrott Andalúziában, bár az adottságok kedvezőek lennének megvalósításához.

A **multifunding** tekintetében a spanyol HACS-ok annyi előnyben vannak, hogy korábban is különböző forrásokból származó támogatásokat menedzselnek. A mostani rendszerben sok az átfedés a LEADER és a különböző európai alapok között, ami problémákat okoz. Ideális lenne, ha a stratégia valahogyan egyesítené az egyes forrásokat, de a megvalósítás nem ilyen egyszerű. Az EU ugyanis minden forráshoz operatív programot rendel, saját irányítással és szabályozással, saját kifizető ügynökséggel stb., amit a HACS-oknak úgy kell majd egymással összeegyeztetve menedzselniük, hogy csökken a költségvetésük és a gazdaság épp válságos helyzetben van.

A **térségek** tekintetében a HACS vezetők szerint nem várható nagy változás a csoportok többségében, 1-1 önkormányzat csatlakozik vagy kiválik, csoportok fognak egyesülni vagy szétválni, de ami még valószínűbb, hogy a csoportok egy része el fog tűnni. Saját döntésük lesz a feloszlás, de az andalúz közigazgatás részéről az látszik körvonalazódnia, hogy korlátozni akarja a HACS-ok tartományonkénti számát. Várhatóan ki fog nyílni a LEADER a városok egy bizonyos köre felé, és így megerősítést kapnak a programban a 'város és vidéke' kapcsolatok. A változások attól is függenek, hogy Andalúzia konvergencia terület marad-e, a válság következtében ugyanis fejlődése ellenére romlanak a mutatói.

Ugyanakkor az IH-ban készült interjú során arról értesültünk, hogy várhatóan 30-40%-al kevesebb pénz lesz a programra, viszont a teljes lefedettséget mindenképpen szeretnék megőrizni a következő időszakban. Ez vagy úgy lehetséges, hogy a HACS-ok a rendelkezésre álló forrás nagyobb részét költik működésre, vagy úgy, hogy legalább 20-30%-al kevesebb HACS lesz (elsősorban összeolvadások révén). Vizsgálatunk idején még nem világos, hogy a politikai vezetés melyik utat fogja preferálni.

A **stratégiák** szempontjából Andalúzia szeretné a mostani periódusával azonos módszerekkel, azonos kritériumokkal végezni a tervezést. Tanulmányozzák azt a lehetőséget is, hogy a kooperációra szánt források is egyenesen a csoportokhoz kerüljenek, de ez még nem eldöntött. Valószínű, hogy a stratégiák készítése szorosabb felügyeletet és ellenőrzést kap majd a regionális közigazgatás részéről; Európa szeretné, ha javulnának az indikátorok, a célok és a stratégiák.

2.2. A HACS-okon keresztül megvalósuló intézkedések 2007-2013-ban

A LEADER jelentősége

A LEADER ebben a programozási időszakban veszített súlyából, eredményei a 'mainstreaming' és a válság következtében elmaradnak az előző időszak eredményeitől.

- Jelentősen csökkent a vállalkozói szféra aktivitása
- A HACS-ok nagyobb százalékban adtak támogatást a közsféra projektjeire (önkormányzatoknak) társadalmi szolgáltatások fejlesztése céljából (20%-os plafon van erre)
- Következmények:
  - nem keletkeztek „húzóberuházások”, amik munkahelyeket teremtenek és lendítenek a helyi gazdaságon
  - nem keletkezik hozzáadott érték és az Innovációs Stratégiának sem felel meg
- A program jelenleg nem teljesíti a LEADER célkitűzéseit

Lehetséges megoldás:

- csökkenteni a közsféra felé irányuló támogatásokat
- jobban ügyelni az Innovációs Stratégia követelményeire

Megvalósult intézkedések

A LEADER megközelítés elveit alkalmazni kell a 4. tengelyt integráló tagországok-beli vidékfejlesztési programokban, így a LEADER tengely keretében adott támogatások a HACS-ok stratégiájának megvalósítására irányul, azzal a céllal, hogy az 1.,2.,3. tengelyek célkitűzéseit elérje, lehetővé téve, hogy az említett tengelyek intézkedéseit LEADER módszerekkel valósítsák meg, **a 411, 412 és 413-as intézkedéseken keresztül.** (Tanács 1698/2005, 2005 szept. 20.)

Így Andalúzia Vidékfejlesztési Programja 2007-13 (továbbiakban: PDR-A) kimondja, hogy a LEADER megközelítés alkalmazása alapvető fontosságú a Programban, hogy Cselekvési Terveket kell jóváhagyni, amik a Program 4. tengelyét adják és azokat Andalúzia HACS-ai hajtsák végre.

Ezért a 411, 412, 413-as intézkedések támogatható tevékenységek²⁹ csoportjai az 1., 2., 3. tengelynek megfelelően³⁰, és LEADER megközelítéssel megvalósítva, és az egyes andalúz HACS-ok Cselekvési Terveiben³¹ kibontva a következők:

---

²⁹ Andalúzia Kormányának a Vidéki Térségek Fenntartható Fejlesztése Főigazgatóságának a 2009. okt. 15-i utasítása szerint.

³⁰ A GDR Andalucia csoport munkaszervezet vezetője szerint nem sok értelme van, hogy más országokban ill. más tartományokban nem lehet az 1. és 2. tengelyben támogatást adni; beszorítja a csoportokat a falusi turizmus támogatása irányába és az agrár-élelmiszeripari szakszervezetek egyfolytában panaszkodnak, hogy miért nem részesülhetnek támogatásban.

³¹ A Cselekvési Terv a HACS-ok stratégiája az EMVA-ban, a tevékenységek szintjéig bontja le a támogatásokat.

- **411-as intézkedés**, az 1-es tengely támogatásainak felel meg (az 1. tengely a PDR-A 40,17%-a, a LEADER részt is beleértve 43,33%-ot tesz ki) Benne: 111, 121, 122, 123,124,125-ös intézkedések, azaz:
  - **111.** intézkedés: mezőgazdasági, állattenyésztési, erdészeti és agráripari szakképzések; valamint Információ a mezőgazdasági, állattenyésztési, erdészeti és agráripari termékekről, szolgáltatásokról és erőforrásokról
  - **121.** Intézkedés: Mezőgazdasági és állattartó telepek korszerűsítése;
  - **122.** intézkedés: Erdők értéknövelő beruházásai
  - **123.** intézkedés: a mezőgazdasági, állattenyésztési és erdészeti termékek hozzáadott értékének növelése
  - **124.** intézkedés: új termékek, technológiák és folyamatok kifejlesztésére szolgáló együttműködések
  - **125.** intézkedés: a mezőgazdasági, állattenyésztési, erdészeti és agrár élelmiszeripari szektor alkalmazkodásához szükséges infrastruktúra teremtése
- **412-es intézkedés**, ami a 2. tengely támogatásainak felel meg (a PDR-A 46,77%-át adja, a LEADER részt is beleértve pedig 47,08%-át)
Ezen belül: 216 és 227-es intézkedések, de a HACs-ok csak nem-termelő beruházásokat támogathatnak ezeken belül és nem termőterülethez kötöttek, azaz:
  - **216.** intézkedés: mezőgazdasági és állattenyésztési területeken a természet és a tájkép megőrzése
  - **227.** intézkedés: a természet és a tájkép megőrzése erdőterületeken
- **413-as intézkedés**, ami a 3. tengelynek felel meg (a PDR-A 0,96%-át adja, a LEADER részt is beleértve 8,44%-át)
Ezen belül: 311,312,313,321,321,322,323,331,341, azaz:
  - **311.** intézkedés: nem mezőgazdasági vagy erdészeti tevékenység irányába történő diverzifikálás
  - **312.** intézkedés: mikrovállalkozások támogatása
  - **313.** intézkedés: a turisztikai szektor vállalkozásainak fejlesztése; a turisztikai szakmai és vállalkozói egyesületek támogatása; a vidéki turizmus szolgáltatásának, infrastruktúrájának, felszereltségének és eszközeinek támogatása; turisztikai csomagok tervezése és promóciója
  - **321.** intézkedés: Lakossági vagy vállalkozói szolgáltatások támogatása; a fenntartható gazdaság fejlődése érdekében szolgáltatás-, infrastruktúra-, felszerelés- és eszközállomány javításának támogatása; a munkához jutást segítő szolgáltatások javítása; a vidéki lakosság integrációjának, társadalmi szerkezetének javítására irányuló információadás és tanácsadás; életminőség javító eszközök, felszerelések, infrastruktúra és szolgáltatás;
  - **322.** intézkedés: a vidéki települések és környezetük modernizációja és adaptációja
  - **323.** intézkedés: Vidéki örökség megőrzése és védelme;

- **331.** intézkedés: a vidéki gazdaság diverzifikálásával kapcsolatos képzések; a munkaerő elhelyezkedésével és képzésével kapcsolatos tanácsadás és képzés;
- **341.** intézkedés: tervek, tanulmányok és elemzések kidolgozása; a vidékfejlesztési stratégia promóciója és a vidéki szereplők dinamizálása; a HACS-ok munkaszervezetében dolgozók képzése

A 4. tengely aránya Andalúzia Vidékfejlesztési Programjában (a PDR-A-ban) a következőképpen alakult³² :

- 411. intézkedés: 2,39%;
- 412-es intézkedés: 0,22%;
- 413-as intézkedés: 5,64% (ami a 4. tengelyen belül 68,33%-ot jelent);
- 421-es intézkedés: 0,51%;
- 431-es intézkedés: 2,18%

Észlelt probléma: A HACS-ok munkatársai és Andalúzia Kormánya ezt az összesen 29 féle támogatást kell, hogy kezelje, ami technikai és adminisztratív problémákat vet fel sokfélesége, és a más forrásokkal való lehetséges átfedések miatt (ERFA, ESZA, EMOGA stb.).

A Jaén tartományban felkeresett HACS-ok számára ugyanakkor semmiféle gondot nem okoz az, hogy az 1-es és 2-es tengelyre is terveztek és adnak támogatást, tökéletesen alkalmazzák ezeknek a tengelyeknek a szabályait. Így valósítják meg, hogy Andalúzia Vidékfejlesztési Terve tökéletesen alkalmazkodik a Nemzeti Stratégia Terv kitűzött céljaihoz. (Interjú D. José Garcia-val, a Sierra Magina HACS munkaszervezet vezetőjével.)

2.3. Eredmények és hatások

A LEADER eredményei

1991-1994-es programozási időszak

LEADER I

Paradigmaváltást jelentett a vidékfejlesztésben, új metodikát, új dinamikát hozott, aminek a vidéki térségekben példaértéke volt; katalizátorként működve az egyéni kezdeményezés, a non-profit szféra és a gazdasági tevékenységek közötti folyamatokban, a következő eredményekkel:

- a szociális és a gazdasági szféra mobilizálása, és a lakosság bevonása a térség fejlesztésébe és a helyi problémák megoldási folyamatába, habár a dinamikusabb településeken több kezdeményezés indult;
- a támogatások a magántőke nagyarányú bevonását³³, aktivizálását eredményezték, amit multiplikátor hatásnak nevezünk, habár a fejlesztések nagy arányban eltolódtak a vidéki turizmus fejlesztése irányába;

³² Andalúzia Vidékfejlesztési Programja 2007-13 (PDR-A)

- a kistérségen belül és kívüli szereplők közötti együttműködésben fontos tanulási folyamat indult meg, leginkább a munkamódszer elterjesztésére és az információ megosztásra alapozva; ugyanakkor kevés más spanyol csoporttal vagy külföldivel alakult ki együttműködés;
- Mindent egybevetve a LEADER I átütő sikert hozott, annak ellenére, hogy a stratégiák és a fejlesztési célok nem voltak jól definiáltak, és tulajdonképpen egy sor egymáshoz valamelyest kapcsolódó projekt valósult meg, anélkül hogy együtt egy koherens stratégiát valósítottak volna meg.

1994-1999 Programozási időszak

LEADER II.

- A LEADER I-ben bevezetett új megközelítés megerősítést nyert és használták annak a korábbi tapasztalatait;
- Növekedett a programba bevont területek száma, a támogatott projekteké (7000-nél több), a teremtett munkahelyeké (8000 új munkahely) és az együttműködéseké is³⁴;
- Teret nyert a LEADER megközelítés (a gazdaság dinamizálása, az együttműködés és a társadalmi részvétel), habár még mindig volt politikai kontroll a közigazgatás bizonyos szintjein; ugyanakkor a HACS-ok egy kis része afelé kezdett elmozdulni, hogy a LEADER-t a hatalom eszközeként használja.

PRODER I.

A PRODER I tulajdonképpen a LEADER megközelítésnek a vidékfejlesztési fősodorba, mainstream-be kerülését jelentette, vagyis a LEADER megközelítés behatolt az EU strukturális alapjaira tervezés általános folyamatába.

2000-2006 Programozási időszak

LEADER+

- Minden vidéki térség használhatta a LEADER+-t.
- Megpróbálták elmélyíteni a LEADER + kísérleti jellegét az integrált fejlesztés új megközelítésének felfedezésével és megtapasztalásával, ami a vidékfejlesztési politikát megerősítette vagy kiegészítette, habár a projektek érezhetően veszítettek innovatív jellegükből.

PRODER-A (andalúz PRODER II)

- Már nemcsak az 1. célterület vidéki területei számára elérhető operatív program, hanem egész Spanyolország számára
- Andalúziában 'global grant' volt ebben a szakaszban

---

³³ A LEADER I ex-post értékelése szerint Andalúzia érte el a legjobb eredményt a régiók közül, a beruházások 62,8%-a a magánszférában valósult meg.

³⁴ Az Andalúz LEADER II Eredményei, 2003 című dokumentum szerint.

2007-2013 Programozási időszak

LEADER-FEADER

- 52 HACS, Andalúzia területének 90%-át lefedve, több mint 3 millió fős lakosságot érintve, **vagyis a LEADER a mainstream-ben van**, „normalizálódott”.
- Még nem lehet a programot értékelni, de Andalúzia Vidékfejlesztési Programját elég későn fogadták el (2008), ezért késett a HACS-ok kiválasztása (2009) és a pályázati kiírás, amire a csoportok beadhatták stratégiáikat (2010). Mindez azért történt így, mert nemzeti és regionális szinten sok változás volt a programban, a 17 regionális program is lassan készült el, soká tartott Brüsszellel megegyezni a részletekben.
- A bürokratikus utak lassították az egész folyamatot, mindenki (HACS munkatársak, munkaszervezet vezetők, közigazgatásban dolgozók, kutatók és egyetemi professzorok) egyetértenek abban, hogy a **bürokrácia megnövekedett**; a feladatok, eljárások és szabályok nagy száma nehezíti a rendszerre az EU-tól a helyi közigazgatásig, *„maguk alá temetve a LEADER valódi célját és értelmét...”*
- Az utóbbi időszak társadalmi-gazdasági környezete és az állami és regionális politikai változások azt eredményezték, hogy a jelen kiírás döntései sokat késnek, a **térségek veszítenek dinamizmusukból, növekszik a munkanélküliség** stb.

Esettanulmányok, kudarcok és problémák ebben az időszakban

A Condado de Jaén HACS (Jaén tartomány)

- **Magánszektor**
  - **Siker:** a Vidék Minősége Védjegyre épülő stratégia. A munkaszervezet vezető Sebastián Lozano M. szerint a védjegy a válság ellenére is fennmarad.
  - **Kudarc:** A térségi dinamika csökkenése és a magánszektorbeli foglalkoztatottság csökkenése. Ez épp az ellentéte annak, amit a LEADER el szeretne érni.
- **Közfőra**
  - **Siker:** a látogatóközpontok hálózatának létrehozása és az önkormányzatok együttműködésén alapuló közös menedzsmentje, ami párhuzamosan segíti a (turisztikai) magánszektor mobilizálását.
  - **Kudarc:** a projekt megvalósításához szükséges idő túl hosszú volt, a következő stratégiába is bele kell tenni, ugyanis olyan sokáig tartott a megvalósítás, hogy a valódi célját, a turisztikai szektor fellendítését még nem tudta elérni.
- **Identitás**
  - **Siker:** Többre jutottak, mint az előző periódusban. Az önkormányzatok részéről is nagyobb együttműködést, bizalmat és részvételt tapasztaltak. (Interjú Sebastián Lozano Mudarra-val, a Condado de Jaén HACS munkaszervezet vezetőjével)

A Sierra Magina HACS esete (Jaén tartomány)

• Közsféra

- **Siker:** Együttműködés a térségben található különböző intézmények között, ami egyrészt annak köszönhető, hogy a közös térség összetartozás érzést ad, másrészt a munkatársak és helyi politikusok személyes közreműködésének.³⁵
- **Probléma:** Az elnökség 4 évente cserélődik, ahogyan a polgármesterek is a 16 településen. Ezért a kapcsolatok az intézmények közötti szinten maradnak, pedig nagyon fontos lenne, hogy személyes kapcsolatok alakuljanak ki a helyi szinten.³⁶

18: A HACS logója

• Identitás

- **Siker:** Az első siker, amit elértek, hogy a 16 település már nem egyenként cselekszik, hanem kistérségként, 58.000 lakos érdekeit szem előtt tartva; felfedezve ennek a lakosságra gyakorolt hatását és a térségi összetartásban rejlő lehetőségeket.
- **Probléma:** A HACS kialakításakor nehéz jól meghúzni a térség határait és földrajzilag is egybe tartozó területet választani. Identitási, népességszámi, kulturális szempontok merülnek fel, de még így is nehéz megmagyarázni, hogy az egyik falu miért kerül be és miért marad ki a másik.³⁷

• Társadalmi hálózatok

- **Siker:** önmagában a létrejöttük és a HACS-nak a velük való kapcsolata, pl. agráregyesületek, fiatalok vagy turisztikai vállalkozások, nők egyesületei stb. Nem csak a létrejött szervezetek száma, hanem a bennük résztvevők sokfélesége is siker.
- **Kudarc (kihívás):** Azt kellene elérni, hogy ezek a szervezetek a létrejöttüket serkentő pályázati beavatkozás után fenntartsák magukat, ne essenek

---

³⁵ A Sierra Magina HACS munkaszervezet vezetője példaként említi, hogy a Sierra Magina Natúrpark területén valójában csak 9 önkormányzat van, de konszenzussal kiterjesztették a térséget a kistérség többi településére is, ami a szolidaritásnak és együttműködésnek szép példája. A kezdőlépés az volt, hogy létrehoztak egy szakmai testületet az egyes témákban a különböző intézményekben dolgozó munkatársakból, majd kerekasztalokat rendeztek, ahol megbeszélték ötleteiket, javaslataikat stb.

³⁶ José Garcia munkaszervezet vezető szerint más térségekkel összehasonlítva, náluk a helyi politikusok (bármelyik oldalhoz is tartozzanak) tökéletesen tudatában vannak annak, hogy a kistérségi szint felette áll a településinek. Kimondottan vigyáznak rá, hogy ne nyomják el egymás települését és ne keltsenek nagy feszültségeket az egyes falvak között. Így mindig fontos a HACS munkájában az átláthatóság és világosság; a szakmai és térségi érdekek pedig a személyes és politikai érdekeke elé kerülnek.

³⁷ A Sierra Magina HACS esetében sportbeli okok voltak a meghatározók: egy hosszú hagyományokra visszatekintő évente megrendezésre kerülő kerékpáros verseny következtében. Emellett sok különböző tényezőt találtak, ami összeköt bizonyos településeket. Végül az összes tényezőt együttvéve meghatározták azokat a szempontokat, ami alapján a HACS 16 települése kiválasztásra került.

passzivitásba, önállóan működjenek, és erőt adjon nekik, hogy egységben vannak.

- **Nők**³⁸

- **Siker:** számos sikert értek el az egyesületek (Vállalkozónők Kistérségi Egyesülete, Nőszervezetek Szövetsége stb.) és a vállalkozások szintjén is, ahol több nő által vezetett vállalkozás indult el és sokszínű fejlesztéseket hoztak létre.

- **Együttműködés**

- **Siker:** Pl. a turizmus területén, ahol egy új turisztikai modellt sikerült bevezetni, amelyben nem csak a gasztronómia és a szállás kap helyet, hanem maga a térség is. Így a térségben a Fenntartható Turizmus Európai Cartáján keresztül szélesebb turisztikai fejlődés valósul meg, ami katalizátorként más vállalkozásokra és intézmények és vállalkozások közötti viszonyokra is pozitív, szinergikus hatást gyakorolt.

A térség lakóinak dinamizációja és helyi kormányzás

A Condado de Jaén HACS-nál az egyes szektorok, témák (pl. ifjúság, sport stb) problémáinak felderítésére, fejlődésének elősegítésére helyi szakmai kerekasztalokat szerveznek. Ezekben nem a politikai vezetők (pl. polgármesterek), hanem a szakemberek (pl. az önkormányzati ifjúsági referensek) ülnek egy asztalhoz és vitatják

19. A HACS logója

meg a problémákat és lehetőségeket. Ez segíti megtalálni a beavatkozási pontokat, bár sok kérdést már önmagában az is megold, hogy ezek az azonos témában, de egymástól fizikailag távol (másik településen) dolgozó szakemberek meg tudják beszélni a munkájuk fontos kérdéseit. A társadalmi részvétel így lecsorog egy a teljes térséget átfogó, mégis szakmai és szakmailag hatékony szintre.

Ebben a HACS-ban alapszabály, hogy a fontos döntéseket konszenzussal hozzák. Sem a taggyűlésen, sem az elnökségi ülésen, sem a pályázatokról döntő Térségi Tanácsban nem szavaznak. Csak akkor lépnek tovább, ha sikerül olyan megoldást találni, ami mindenki számára elfogadható. Ha ez nem sikerül, akkor az ügy „az asztalon marad”. Háttértárgyalásokat kezdenek a lehetséges megoldások felkutatására, majd újra tárgyalják az ügyet. Ha továbbra sincs konszenzus, akkor az ügy „addig marad az asztalon”, amíg nincs újabb megoldási lehetőség. Érdekes módon ez nem bénítja meg a testületek működését, hanem a felek kölcsönös megaláztatására szolgál.

---

³⁸ José García munkaszervezet vezető azt mondta az interjúban, hogy az egyik, amivel jól haladtak előre, az a nők esélyegyenlőségének elősegítése. Ebben a témában a LEADER-en és a PRODER-en túl a NOW (NEW Opportunities for Women) közösségi programban is részt vettek, aminek segítségével 23 női vállalkozás jött létre, aminek 90%-a ma is működik.

3. A LEADER végrehajtás specifikumai

3.1 Az akció csoportok kialakítása

A HACS-ok területének kialakulása

A LEADER kezdeményezésnek a térségbe érkezése óta Andalúzia nagyarányú társadalmi és gazdasági fejlődésen ment keresztül. Nemcsak a mérhető és kézzelfogható mutatók javultak, számos térségben minőségi változáson ment keresztül lakosságnak a lakóhelyéhez való személyes viszony, identitása is.³⁹ Ez a pozitív változás hatással volt a LEADER és PRODER térségek kialakulására, fejlődésére is. A térségi szint alapvető fontossággal bír a programban, hiszen a vidékfejlesztési stratégia gerincét és kötőanyagát a területi identitás adja (Delgado M., et Ramos E., 2001). Az identitás lehet természeti, történelmi vagy az elmúlt időszakban a programban való részvétel céljából „kifejlesztett”.

Az 1991-1994-es programozási időszak

Az első HACS-ok kialakítása személyes kapcsolatok, már meglévő együttműködések mentén indult el. A felhívásnak némileg „megágyazott” az előző évben befejezett andalúz fenntartható vidékfejlesztési terv, de egy ilyen radikálisan új program elindításához a nyilvános felhívásra rá kellett erősíteni. Ez három csatornán történt. Egyrészt (1) a minisztériumban dolgozó kutatók, tapasztalt hivatalnokok a saját kapcsolati hálójukon; (2) és a minisztérium megyei kirendeltségein keresztül kerestek alkalmas területeket, másrészt a tartományi önkormányzatok hívták fel a lehetőségre a helyi önkormányzatok figyelmét. Az első HACS-ok leginkább olyan területeken jöttek létre, ahol már volt valamilyen hagyománya a területi alapú, kistérségi szintű együttműködésnek, illetve ott, ahol a helyi önkormányzatok nyitottak voltak a LEADER szerű együttműködésre. Nem véletlen, hogy a 9 megalakult HACS közül 5 nemzeti park területén volt, hiszen a nemzeti park közös területi identitást, speciális szabályokat, valamilyen területi intézmény meglétét, együttműködési lehetőséget és kényszert is jelentett. A LEADER I. szinte azonnali látható sikerein felbuzdulva, az andalúz agrárminisztérium 1993-ban a LEADER II-re való előkészület jegyében pályázatot hirdetett LEADER csoportok alakulására, ugyanakkor együttműködési szerződést kötött az andalúz LEADER HACS-ok szövetségével.

1994-1999-es Programozási időszak

A LEADER II./PRODER I. idejére nagyjából kialakultak a máig érvényes HACS térségek, a területi lefedettség 90% feletti (a nagyvárosok mellett a tengerpart egyes turisztikai övezetei maradnak ki). Az egyes programozási időszakok között már csak kisebb változások voltak, csak néhány település csatlakozott vagy vált ki egy HACS-ból.

---

³⁹ Az elmúlt húsz évben az andalúz lakosság 87%-ának javult az életminősége (Moyano et al., 2005)

A megalakuló HACS-oknak Spanyolországban 10-100 ezer fős összefüggő térséget kellett lefedniük, melyben a mezőgazdasági foglalkoztatás arányának 25% felett kellett lennie⁴⁰. További szempontok voltak:

- földrajzi homogenitás (pl. egy nemzeti parkhoz tartozik)
- közös történelmi identitás, közös hagyományok
- lehetőleg egy adminisztratív egység megléte, pl. egy több önkormányzatot összefogó közigazgatási-adminisztratív egységé, amely egyes közszolgáltatások nyújtását végzi, hogy legyen egy kezdeti térségi összetartozási érzés (pl. a Los Pedroches HACS esetében)
- esetenként egy város és vonzáskörzete (pl. a Serranía de Ronda HACS)
- új térségi együttműködés, új határokkal, kimondottan azért létrejött együttműködés, hogy a programban részt vehessen a térség (pl. Condado de Jaén, Alto Guadiato)

A LEADER II végső értékelésében a 22 HACS 18%-a vallotta, hogy jó lenne a területen kismértékben változtatni (település csatlakozna vagy kiválna).

A **PRODERBEN** hasonló szabályok érvényesültek, de mivel a PRODER alapvetően a LEADER-ből kimaradó térségekben indult, itt szinte mindent felülírt a pályázó térségek azon igénye, hogy részt vehessenek a programban. Emellett a legfontosabb szempont a térség közös kulturális identitása és hagyományos mezőgazdasága volt, tehát leginkább az olíva-termesztő, illetve a hagyományosan szántóföldi gabona vagy zöldségtermesztő vidékek tartottak össze. A Minisztérium ajánlására több kistérséget egyesítettek, így, bár a maguk a kistérségek viszonylag homogének, a csoportok területe már nagyobb heterogenitást mutat. A PRODER végső értékelésében a 27 csoport 56,6%-a vallotta, hogy jó lenne a térségen változtatni.

2000-2006-os Programozási időszak

A LEADER+ idejére a 22 Andalúz HACS-ban már jelentősen megerősödött a területi identitás, nem voltak jelentősebb területi változások. Andalúzia 50 vidékfejlesztési csoportja mind részt vett a PRODER-ben, a LEADER+ ebben a 22 csoportban a PRODER kiegészítésének számított.

- Almeriában 5 GDR PRODER, ebből 2 LEADER+ HACS is egyben
- Cádizban 4 GDR PRODER; ebből 3 LEADER+ HACS is egyben
- Córdobában 7 GDR PRODER; ebből 3 LEADER+ HACS is egyben
- Granadában 7 GDR PRODER; ebből 4 LEADER+ HACS is egyben
- Huelvában 5 GDR PRODER; ebből 1 LEADER+ HACS is egyben
- Jaénben 7 GDR PRODER; ebből 3 LEADER+ HACS is egyben
- Málagában 7 GDR PRODER; ebből 4 LEADER+ HACS is egyben
- Sevillában 8 GDR PRODER; ebből 2 LEADER+ HACS is egyben

2007-13-as programozási időszak

A jelen időszak két legfontosabb változása:

---

⁴⁰ A szeptember 26-án kelt 226/1995-ös Rendelet szerint, ami Andalúzia Vidékfejlesztési tervének végrehajtását szabályozza.

- 6 új település lépett be a LEADER-be (a 770 önkormányzatból 702 tagja most a programnak);
- a HACS-ok száma 50-ről 52-re nőtt, mert két csoport a HACS-on belüli megyehatár mentén kettévált. (A két új HACS közül az egyik gyakorlatilag nem működik.)

A LEADER pályázatban azok a csoportok vehettek részt, amelyek helyi vidékfejlesztési egyesületként működtek a PRODER-A-ban az előző időszakban.

A kiválasztási folyamatban való részvétel feltételei⁴¹ az alábbiak voltak:

- Non-profit egyesületként⁴² legyen bejegyezve
- Alapszabályában a helyi térség fejlesztése legyen alapfeladatként meghatározva
- Minimum 3 év gyakorlat európai uniós vidékfejlesztési programok menedzselésében, vagy 3 éves szerződés technikai segítségnyújtásra
- A térségben élő bármely természetes vagy jogi személynek lehetősége legyen a csatlakozásra
- Nem szabad a belépés szabadságát akadályozó kvótákat állítani, a reprezentáltság fokát nem szabad értékelni
- Meg kell határozni a kívánt tevékenységi kört
- Létre kell hozni a munkatársak felvételének rendszerét, a szakmai kapacitás biztosítására

Kötelezettségek

- egy munkaszervezet vezető alkalmazása és egy olyan munkaszervezet létrehozása, ami szakmailag kompetens, és képes lesz a PDR-A 4. tengelyének végrehajtására
- a munkatársak folyamatos képzése
- egy Térségi Tanács létrehozása, ami döntéshozó szervként működik a vidékfejlesztési stratégia végrehajtásában és nyomonkövetésében

Feladatai

- dokumentumok befogadása és nyilvántartása
- a beadott pályázatok megismerése és ellenőrzése
- a beadott pályázatok ügyeinek lebonyolítása, értékelése, analízise
- a támogatás odaítélhetőségének megállapítása
- közpénzek fogadása és kezelése
- a végrehajtott projektek és tevékenységek dokumentálása
- a támogatások és az előlegek kifizetése
- pénzügyi kontroll

---

⁴¹ A november 25-én kelt 506/2008-as Rendelet szabályozza Andalúzi HACS-ainak kiválasztási kritériumait.

⁴² A március 22-én kelt 1/2002-es törvény és a június 23-án kelt 4/2006-os törvény kizár minden más jogi formát.

Tevékenységi terület

- Nem eshet egybe két HACS területe, és nem lehet átfedés sem
- A HACS terület legyen összefüggő, és emberi erőforrás tekintetében, pénzügyileg és gazdaságilag elég nagy legyen ahhoz, hogy a vidékfejlesztési stratégiát meg tudja valósítani⁴³
- Földrajzilag homogén, teljes andalúz települések csoportjainak a területével egyezzen meg, lakossága
  - legalább 10.000 fős legyen
  - ne legyen 150.000 fő feletti (néhány jogos kivételtől eltekintve)
  - 50.000 fő feletti település egység (!) nem részesülhet a 4. tengelyből, bár részt vehet vidéki jellegű kisebb település egységeivel a folyamatban

Felfedezett problémák

- Nagy munka a HACS felállítása és a működtetésük, ráadásul kevés forrás van hozzárendelve
- Az andalúz LEADER-ben a lehetőségek nagy száma (16 intézkedés van az EMVA-ban) nagymértékű EU-s támogatás kezelését teszi lehetővé, amihez hozzájön az andalúz és a nemzeti rész, így nagyon komplexé válik a feladat.

3.2. A HACS-ok belső kormányzása, irányítása

Az andalúz HACS-ok a LEADER+ óta kötelezően egyesületi formában működnek. Fő döntéshozó szervük formailag a Taggyűlés, ez azonban általában nagyon ritkán, maximum évente 1-2 alkalommal ül össze. Olyankor elfogadja a költségvetést, a beszámolókat, a tervezett változásokat, de operatív döntéseket gyakorlatilag nem hoz. Ezeket a gyakorlatban az elnökség, az elnök, a munkaszervezet és az ebben az időszakban, az EMVA negyedik tengelyéhez kapcsolódó Tértégi Tanács⁴⁴ hozza meg.

A HACS vezető döntéshozó szerve hagyományosan a spanyol törvényeknek megfelelően felállított **egyesületi Elnökség**. Összetétele megfelel az eredeti LEADER elvárásoknak (háromoldalú partnerség, nem lehet 50%-nál kevesebb civil és vállalkozó) de más központi megkötések nincsenek vele kapcsolatban. A 2007-13-as időszakra emellett az EU-s szabályoknak megfelelő, az eredeti HACS-tól (általában) bővebb döntéshozó testületet is létre kellett hozni. Ezt **Tértégi Tanácsnak** hívják és kettős céllal jött létre: (1) hogy nagyobb képviselést kapjon a térség és a civil szervezetek, (2) hogy csökkenjen a közigazgatási szervek súlya a döntésekben⁴⁵. Ezt a testületet a HACS-ok többsége felesleges plusz teherként, szükséges rosszként kezeli, a „két elnökség” tagjai többnyire ugyanazokból a személyekből áll és szigorúan csak a LEADER pályázatokkal

---

⁴³ A 2005. szeptember 20-án kelt 1698/2005 Tanácsi rendelet 62.3 cikkelyének megfelelően.

⁴⁴ A november 25-én kelt 506/2008-as Mezőgazdasági minisztériumi rendelet IV. fejezete alapján.

⁴⁵ A Területi Tanács tagjainak 85,5%-a a magánszférába tartozik, de az elnökségben ez az arány csak 56%, ott inkább a helyi közigazgatás képviselteti magát.

kapcsolatos döntéseket hozzák meg ők, minden más döntés az egyesületi elnökség kompetenciája. Az utolsó, mindenhol megtalálható egység a munkaszervezet.

A HACS-ok belő intézményei

Térségi Tanács

Szerepe (formálisan):

- stratégiai döntések meghozása a vidékfejlesztési stratégia megvalósítása és nyomon követése során;
- Részvétel a döntéshozásban a támogatások odaítélése kapcsán, a támogatások odaítélése vagy elutasítása⁴⁶;
- a vidékfejlesztési stratégia végrehajtását és ügyintézését végző technikai személyzet kiválasztása és alkalmazásba vétele;
- Kezdeményezi a HACS vidékfejlesztési stratégiájának aktualizálását és gondozását;
- A társadalmi részvétel serkentése, különös tekintettel a nők és a fiatalok részvételére;
- A Minisztérium kérésére jelentéseket és javaslatokat fogalmaz meg;

Összetétele:

A HACS elnöksége nevezi ki a tagok közül a Mezőgazdasági és Halászati a Minisztérium által megadott arányok betartásával, vagyis:

- tagjainak több, mint 50%-a a privát szférából kerül ki⁴⁷
- a köz- és a magánszféra, a gazdasági és a szociális szektor intézményeinek részvételét biztosítani kell úgy térségi, mint regionális szinten
  - maximum 12 tag képviselhet közszférát, önkormányzatot vagy azok közösségét
  - 4 tag képviselhet szakszervezetet
  - 4 tag vállalkozói szervezetet
  - 3 tag mezőgazdasági szakmai szervet
  - 1-2 tag speciális szervezeteket, mint: Eredetmegjelölési Tanács, Földrajzi Megjelölés Tanácsa, Kereskedelmi Kamarák, Öntözési Társulások
  - 1-2 tag mezőgazdasági szövetkezetek képviselőjében
  - 1-2 tag nem mezőgazdasági szövetkezetek képviselőjében
  - 1-2 tag andalúz szociális gazdaság szervezetek képviselőjében
  - 1-2 tag andalúz nőszervezetek képviselőjében
  - 1-2 tag andalúz ifjúsági szervezetek képviselőjében

---

⁴⁶ A munkaszervezet végzi a pályázatok feldolgozását és előkészítését a döntésre, a Térségi Tanács pedig meghozza a döntést.

⁴⁷ A 2007-13-as periódusban az andalúz HACS-ok tagjai között összesen 827 tag a közszférából, 4998 tag a magánszférából került ki; így 1000 lakosra 1,62 tag jutott (LEADER en Espana, 2011)

- max. 4 tag más gazdasági vagy nem gazdasági szervezetek vagy egyesületek képviselőiben, amelyek gazdasági, szociális, környezetvédelmi, kulturális, sport vagy más, a térséghez kötődő érdekeket szolgál

Elnökség

- az egyesület vezető szerve
- a vidékfejlesztési stratégia alkalmazásáért felelős, az elnök vezetése alatt áll
- megadja konkrétan a munkaszervezet tevékenységének fő irányvonalát és az akciócsoportét általánosságban
- felelős a vidékfejlesztési stratégiában megfogalmazott célok elérésére irányuló tevékenységek kidolgozásáért és végrehajtásáért
- az elnökség tagjait az egyesület különleges taggyűlése választja meg, annak saját szabályi határozzák meg az elnökségi tagok számát és tisztségét. Az elnökségi tagok tagjai lehetnek a Térségi Tanácsnak.

Az elnökség dönt a LEADER-en kívüli egyesületi ügyekben. A LEADER-rel kapcsolatos ügyekben a Térségi Tanács dönt, a pályázatokkal kapcsolatban és a csoport saját projektjeivel kapcsolataiban is. A gyakorlatban a Térségi Tanács valójában az Elnökségnek a törvényben meghatározott tagokkal kibővített változata, ami általában csak a pályázatok bírálatakor ül össze. Minden más esetben az elnökség, vagy sürgős, illetve kisebb jelentőségű ügyekben az elnök, és/vagy a munkaszervezet-vezető dönt el.

Munkaszervezet

A **munkaszervezetek** Spanyolországban a LEADER-el kapcsolatos fejlődés legfőbb gerjesztői. Ugyanakkor a bennük megtestesülő tudás, kapcsolati tőke, tapasztalat az eddigi munka egyik legfőbb eredménye és a jövőbeli lehetőségek legfőbb záloga is. (Andalúziában a munkaszervezetet és annak székháza

20. A HACS munkaszervezet logója

hagyományosan CEDER - Centro de Desarrollo Rural, vagyis Vidékfejlesztési Központ névre hallgat.) Sok munkaszervezet 10-15-20 éve működik, egyes tagok időnként cserélődnek, de a szervezeti kultúra, az összegyűjtött tudás és a kiépített kapcsolatrendszer – a helyi lakossággal, az adminisztrációval, más HACS-okkal – megmarad. Munkájuk alapvető fontosságú a LEADER módszerben, habár a munkaszervezet nem a HACS, még csak nem is része a csoportot alkotó egyesületnek, de ötletek bölcsője, lehetőségeket és munkahelyeket generál, kezdeményezéseket gerjeszt és technikai és szakmai tanácsokkal szolgál. Előkészítik az elnökség döntéseit, és végre is hajtják azokat, ugyanakkor összekötik a térséget a tartományi és a régiós szintű szakpolitikai intézményekkel és helyi politikai szinten is gyakran fontos mediátori szerepük van.

A munkaszervezet alapesetben a vezetőből, munkatársakból és adminisztratív munkatársakból áll. Ezt gyakran kiegészítik olyan, nem a LEADER-ből munkatársak, akiket állami vagy önkormányzati forrásból fizetnek és valamilyen, nem szigorúan EMVA-s, de a vidékfejlesztés szempontjából fontos és a LEADER-hez szervesen kapcsolódó témában dolgoznak. Ilyenek lehetnek: a helyi kulturális és sportélet, az

ifjúság, munkaerő-piaci programok, vagy az esélyegyenlőség. Emellett a HACS-ok saját projektjeik menedzselésére is alkalmazhatnak munkaerőt. Egyes munkaszervezetek 20 feletti emberrel dolgoznak, a könyvelőtől a grafikuson, informatikuson, tanáron keresztül a mérnökig és a vállalkozási tanácsadóig nagyon sokféle szaktudást, fejlesztési kapacitást összegyűjtve nagyon komplex problémák megoldására is képesek külső szakértők bevonása nélkül.

Skandináviában azért nincs szükség ilyen nagy és jól szervezett munkaszervezetekre, mert a helyi politikai-, döntéshozási-, és önkéntes kultúra magas szinten áll. A társadalmi dinamizációt és sok más feladatot felvállalnak a már létező társadalmi, együttműködési hálózatok, önkéntesek, a dolgok úgymond „maguktól megtörténnek”. A munkaszervezet feladata csupán a katalizálás, az adminisztráció, a folyamatok összefogása, a fejlesztés motorja maga a HACS és a helyi közösség. Andalúziában ezek a feltételek hiányoznak. A munkaszervezet nem katalizátor, hanem gerjesztő, nem összefogja, hanem sok esetben pótolja a hiányzó társadalmi folyamatokat, ő maga a fejlődés motorja. Működésének nyomán aztán, hosszú idő alatt, kialakulhatnak azok a helyi struktúrák, amik átveszik ezeket a funkciókat, főleg ha a munkaszervezet törekszik erre, erőforrásokkal, felelősség delegálásával, szervezetek létrejöttének facilitálásával segítve ezeket a folyamatokat.

Interjúink alapján mégis azt mondhatjuk, hogy a HACS-ok világos példái a helyi döntéshozás megvalósulásának. A fejlődés lendületében alapvető fontosságúak, fontos szerepük van a vidéki térségekben, sok esetben valódi vezető szerepük van a térségben és előmozdítói a települések közötti együttműködésnek. Találkozóhelynek számítanak, ahol az egyéni érdekeket a térség közös stratégiájához segítenek illeszteni, hogy olyan konszenzus jöjjön létre, amely a térség javát szolgálja. (E. Moyano, 2009)

3.3. A HACS-ok felkészítése, képzése

Alapvető fontosságú a HACS-ok működéséhez. **Az EU-tól**, Európai LEADER Obszervatóriumtól illetve annak spanyolországi iterációjától érkező segítség a LEADER I-II idején nagyon fontos volt. Később az EU-s programok főleg az együttműködési projekteken és a LEADER+ idején a nagy nemzetközi találkozókra keresztül a tapasztalatszeret, a jó gyakorlatok átvételét támogatták. Sok jól használható technikai segítséget nyújtó dokumentumot is létrehozunk (talán a mindmáig legjobb ilyen eszköztár az Obszervatórium inaktív honlapján ma is elérhető http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leader2/dossier_p/en/index.htm) Folyóiratok és szóróanyagok most is készülnek.

21. A LEADER II. Spanyol LEADER Obszervatórium logója

- LEADER II: Info-LEADER;
- LEADER +: LEADER+ Magazin, LEADER+ Legjobb Gyakorlatok, könyvek és segédletek stb.;
- LEADER 2007-13: a Bizottság tájékoztató és technikai segítséget nyújtó anyagai

A spanyol állami közigazgatástól:

- A Mezőgazdasági, Élelmiszeripari és Környezetvédelmi Minisztériumtól, ahol hasznos tájékoztató anyagok készülnek a csoportok számára;
- Más Intézményektől, pl. a Nemzeti Agrárképzési Központból⁴⁸, ahonnan a vidékfejlesztést érintő speciális és technikai információ érkezik

Az Andalúz közigazgatástól:

- Andalúzia Kormányának Vidékfejlesztési Főigazgatóságának munkatársai közvetlen kapcsolatot tartanak az 52 HACS jelentős részével, technikai segítséget nyújtanak, tanácsot, információt adnak (telefon, e-mail, rendszeres találkozók).
- A jelen időszak tervezése során egy regionális együttműködési projekt révén egy Cordobai magánegyetem szakmai irányításával közös módszertannal és jórészt központi forrásból végezték el az 52 HACS-ban a helyzetfeltárást, a területi stratégia célkitűzéseinek kiválasztását, stb.
- Más állami finanszírozású intézmények, pl. a Szociológiai Tanulmányok Intézete⁴⁹, sok hasznos információt szolgáltat különböző kutatási eredményekről.

Nemzeti és regionális vidékfejlesztési hálózatoktól:

Különböző (európai, spanyol nemzeti és regionális) hálózatok léteznek (ARA, REDR, REDR, RRN, ENRD, ELARD⁵⁰), ezek próbálnak együttműködést serkenteni a különböző HACS-ok között, és publikációik, konferenciáik, szemináriumuk segítségével információt közvetíteni. A HACS-ok szerint ezek a hálózatok távol vannak tőlük – a következő szakaszban ezt a távolságot csökkenteni kell, és a csoportoknak jobban kell Európára figyelniük és nemzetközi együttműködésben részt venniük.

- Az Andalúz Regionális Hálózat (ARA) képzési szemináriumokat és kifejezetten a HACS munkatársak számára szóló képzést is szervez.
- Egyetemektől⁵¹: Kulcsfontosságúak a vidékfejlesztésben és a LEADER elterjesztésében a régióban. Pl. A Cordobai Egyetem Agrárközgazdaságtani és Vidékfejlesztési Tanszéke 1998-99-ben szervezett egy MSc kurzust, speciális

---

⁴⁸ CENCA; www.centro-nacional-de-capitacion-agraria.chil.org

⁴⁹ IESA; www.iesa.csic.es

⁵⁰ A felsorolt hálózatok nevei és honlapjai:

ARA: Asociación para el Desarrollo Rural de Andalucía; <http://andaluciarural.org/>

REDR: Red Española de Desarrollo Rural; www.redr.es

REDR: Red Estatal de Desarrollo Rural; www.redestatal.com

RRN: Red Rural Nacional; <http://www.magrama.gob.es/es/desarrollo-rural/temas/red-rural-nacional/>

ENR: European Network for Rural Development; http://enrd.ec.europa.eu/es/home-page_es.cfm

ELARD: European LEADER Association for Rural Development; www.elard.eu/

⁵¹ Online ismertető az egyetemi vidékfejlesztési szemináriumokról: www.asociacionesdemagina.org/admin/acnnotiext/tiny_mce/jscripts/tiny_mce/plugins/filemanager/files/pdf/Programama.pdf

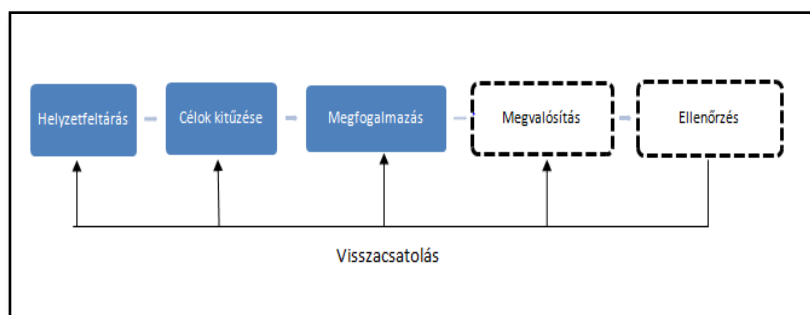
kurzust, amit majdnem mind az 50 HACs munkaszervezet vezetője elvégzett. Erre mind a mai napig úgy emlékeznek, mint a vidékfejlesztés háttérismeretek egyik legfőbb forrására. A kurzust egyszerűbb, rövidebb formában még kétszer megismételték, bár egyre csökkenő érdeklődés és siker mellett.

A HACs munkaszervezet vezetőjével, munkatársaival kapcsolatos követelmények

Nincs előírva semmilyen speciális végzettség a munkaszervezetben való munka és a munkaszervezet vezető számára sem, de általában jól képzett emberek, legalább középfokú vagy felsőfokú végzettséggel. A legfontosabb, hogy meg tudjanak valósítani elképzeléseket és maguk vegyék a kezükbe a kezdeményezést. Dinamikus és multifunkcionális személyiségek, ezek a tulajdonságok teszik a munkaszervezetet alkalmassá arra, hogy saját projektek széles skáláját valósítsák meg és többféle szakmai kérdésben tájékozottak legyenek, így kevés külső szakmai segítséget kell igénybe venniük. A saját vidékfejlesztési stratégiájuknak is része a munkatársak folyamatos képzése.⁵²

3.4. A Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák 2007-2013

A 2007-13-as periódusban a LEADER 'mainstreaming' lehetővé tette, hogy a programban a KAP vidékfejlesztési fejezetének mindhárom tengelyét alkalmazni lehessen. Andalúzia kihasználta ezt a lehetőséget, és a helyi területi fejlesztési stratégiák elkészítéséhez jelentős központi anyagi és szakmai segítséget nyújtott. A projekt a NERA (Andalúzia Új Vidékfejlesztési Stratégiája) nevet kapta, és egy regionális szintű LEADER együttműködési projekten keresztül, Andalúz hazai forrásból finanszírozták.

NERA

A projekt Andalúzia minden vidéki térségét (a terület 90%-át) lefedte. Minden tartományban választottak egy koordinátor HACs-ot (pl. Jaén tartományban a Sierra Magina csoportot), a 8 kiválasztott csoport egy Monitoring Bizottságot alkotott, amit a Vidékfejlesztési Főigazgatóság koordinált. A szakmai koordinációt nyilvános tenderen az ETEA (magánegyetem Cordobában) szakértői csoportja nyerte el. A szakértők a nemzetközi és hazai szakirodalom és az andalúz tapasztalatok alapján részletes metodológiát dolgoztak ki a stratégiai tervezéshez, különös tekintettel a helyzetfeltárás részleteire és a helyi társadalom bevonására. Az állami finanszírozás révén minden HACs felvehetett egy alkalmazottat

22. ábra: A tervezési folyamat
Forrás: saját szerkesztés

⁵² Az EMVA 413-as intézkedése külön erről, a HACs munkatársak képzéséről szól.

erre a feladatra (a konkrét személyt egy listából lehetett kiválasztani, CV, esetleg személyes találkozó alapján). E szakértő feladata volt a projekt menedzsmentje, adminisztrációja, az egyetemi szakértőkkel való kapcsolattartás, az összegyűjtött adatok rendszerezése, feldolgozása, a metodológia ellenőrzése.

A tervezési folyamat az alábbi lépésekből állt össze:

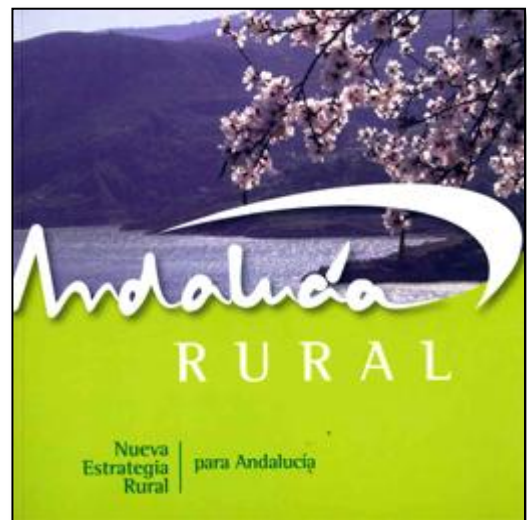
1. Didiffúziós terv készítése; a társadalmi részvételen alapuló folyamat megszervezése a valós helyzet megvizsgálásán keresztül, a térség társadalmi-gazdasági helyzetéből kiindulva
2. Dinamizáció és társadalmi részvétel: mélyinterjúk és kerekasztalok (tematikusak és kistérségek), a megvalósult tevékenységek propagálása (diffúzó)
3. Dokumentumok elkészítése: statisztikai adatok vizsgálata, helyzetfeltáró dokumentumok szerkesztése, SWOT analízis készítése, stratégiai javaslatok és a helyi vidékfejlesztési stratégia megszerkesztése
4. Tartományi szintbe illeszkedés, az eredmények propagálása: Tartományi Jelenés szerkesztése, Regionális Jelentés szerkesztése, dokumentumok publikálása, propagálása

A tervezés során bevonásra kerültek a vidéki lakosság; vidékfejlesztési szervezetek; mezőgazdasági szakmai szervezetek, szakszervezetek képviselői, polgári egyesületek, pénzügyintézetek, helyi közigazgatási szervek stb. A részvétel módjai az alábbiak lehettek:

- ágazati kerekasztalok (pl. mezőgazdasági, állattartási, turisztikai);
- szakértői bizottságok;
- nyílt fórumok;
- digitális vita-platformok, internetes fórumok;
- nyílt napok.

Eredmények:

- 52 helyi vidékfejlesztési stratégia;
- az ezek alapján készült 8 tartományi (megyei) vidékfejlesztési stratégia;
- Andalúzia Új Vidékfejlesztési Stratégiája – habár az interjúk szerint a regionális szintű stratégia nem építhetett a helyi stratégiákra, mert az készült el legelőször. A különböző szintű stratégiákat könyv alakban is kiadták, a HACS-ok a tervezési fórumok minden résztvevőjének és minden fontos térségi szereplőnek is adhattak belőle. A projekt eredményességéről, a helyi stratégiák minőségéről megoszlik a vélemény. A NERA komplex területi stratégia, minden lehetséges fejlesztési problémára tervezett (vagyis nem csak a KAP, hanem a kohéziós, regionális, társadalmi, környezetvédelmi stb. alapok forrásaira is) kistérségi, területi keretben. A tervben nem szerepelnek összegek, finanszírozási kérdések, csak a helyzetfeltárás és a fő célok. Sokak szerint a célkitűzések túlságosan általánosak lettek, viszont a részletes, tudományosan és a gyakorlatban is jól megalapozott helyzetfeltárás többnyire minden további tervezés kiindulópontjává vált. Ugyanakkor a kétéves tervezési

23. NERA - Andalúz regionális szintű stratégia

projekt, ami a LEADER+ utáni finanszírozási szünetben zajlott, segített értelmes feladattal ellátni a HACS-okat, láthatóvá tenni a tevékenységüket és megőrizni az elért fejlesztési eredményeket és kapacitásokat.

Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák (HVS)

A HACS-ok a 2007-13-as időszak LEADER támogatására a saját NERA tervük alapján összeállított HVS-el pályázhattak. Ez még mindig egy nagyon bő terv volt, a NERA-ból azokat a célkitűzéseket és lehetséges tevékenységeket részletezték, melyek támogatására lehetőség nyílt a KAP vidékfejlesztési pillére alatt. A HVS jellemzői: (1) a 2007-13-as időszakra vonatkozik; (2) kitűzi a fő célokat és a fő fejlesztési irányt a térségben; (3) bemutatják a célok elérését biztosító speciális fejlesztési tevékenységeket; (4) NEM megy le az intézkedések, ill. projektek szintjéig. A HVS már tervezett fejlesztési forrásokkal is, bár általában jóval nagyobbakkal mint amik később valóban rendelkezésre álltak.

Helyi Cselekvési Terv (HCST)

A HACS-ok a pályázatuk elbírálása után értesítést kaptak a nekik allokált forrásról (minden HACS-ot támogattak). Már ennek ismeretében kellett elkészíteniük a Helyi Cselekvési Tervüket, melyben az egyes tengelyek és a lehetséges intézkedések között felosztották a rendelkezésre álló forrást. Gyakorlatilag ez volt az a pont, ahol a HACS

24. ábra: a különböző stratégiák egymáshoz való viszonya.

Forrás: saját szerkesztés

leszűkítette a stratégiát, kiválasztva azokat az elemeket, amiket a mostani időszakban a LEADER forrásból meg akart valósítani. Ennek alapján vizsgálta később a Minisztérium megyei kirendeltsége a pályázatok LEADER-szerűségét. A HCST-k írásához a Minisztérium jelentős szakmai segítséget nyújtott. Kezdetben az volt a koncepció, hogy a HACS-oknak minden intézkedésre külön kell majd tervezni (a magyarországi legördülő menüs rendszerhez hasonlóan), de már a folyamat elején ráébredtek, hogy ez túl szigorúan lehatárolná a HACS-ok mozgásterét. Ekkor a 3 tengelyben lehetséges intézkedéseket osztályozták aszerint, hogy (1) képzést, (2) társadalmi animációt (3) beszerzést/építést/befektetést céloznak-e, és a tervezést ebben a három kategóriában kellett végrehajtani. Emellett a Minisztérium munkatársai készítettek egy nagyon részletes kézikönyvet, amiben minden projekt típusra és minden lehetséges intézkedésre külön-külön meghatározták és bemutatták a LEADER-szerűség kritériumait. Amikor a HACS-ok majdnem készen voltak a terv írásával, akkor még két fejezetet hozzá kellett tenni a nők és a fiatalok esélyegyenlőségéről, a tervnek erre a két csoportra gyakorolt hatásáról, és forrást is kellett rendelni a nekik szóló intézkedésekhez. Az elkészült HTCS-t a Minisztérium elfogadta, az részét képezte a megkötött szerződésnek.

A Helyi Cselekvési Tervet kis mértékben bármikor engedély nélkül lehet módosítani, például olyan csoportokat a támogathatók közé emelni, akik korábban nem tartoztak oda. *De nem lehet a fő irányain változtatni*, mert ezt hagyták jóvá korábban, ez az alap, ami alapján a csoport LEADER csoportként működhet. A forrásokat egy tengelyen belül az egyes pályázati ablakok (intézkedések) között bármikor szabadon lehet mozgatni, a tengelyek közötti átcsoportosításhoz azonban szerződésmódosításra lenne szükség, de ilyet még senki sem kért.

A következő tervezési időszakra nézve fontos lenne, hogy a stratégia kialakításánál a célok jobban definiáltak, kellőképpen világosan legyenek. Spanyolország a mulifunding mellett tette le a voksát a 2014-20-as időszakra, hogy méginkább érvényesülhessen a LEADER multiszektoriális megközelítése, ami leginkább az innovatív tevékenységeknek fog kedvezni.

A HCST-t a munkaszervezet folyton használja, a pályázók azonban gyakran nem is ismerik. Az egyik pályázati tanácsadó szerint: *„Semmi értelme nem lenne megmutatni nekik, csak összezavarodnának. Bejönnek az ötletükkel, ekkor elindul a projektépítési folyamat. Mikor tisztáztuk, hogy mit szeretnének, mi eldöntjük, hogy a projektjük melyik pályázati ablakból finanszírozható, vagyis melyik ablak alapján kérjük meg rá a megyei delegációtól a „LEADER-szerűségi igazolást” és aztán hova könyveljük el a kifizetett támogatást. Egy pályázatnak nem kell egy ablakba beférnie, egyszerre több kategóriába is tartozhat (sőt, ez a gyakoribb), de csak egy tengelyen belül.*

3.5. Finanszírozás

3.5.1. A HACS-ok közötti forráselosztás (2007-13)

A rendelkezésre álló forrást Andalúzia Kormányának Mezőgazdasági és Halászati Minisztériuma osztotta el, a következő szempontok szerint:

- A HACS-ok mérete, a lefedett terület, népesség és településszám alapján
- A HACS-ok által készített Vidékfejlesztési Stratégiák minősége, a térség igényeinek, és a FEADER-célkitűzéseinek koherenciája alapján:
  - a térség társadalmi-gazdasági helyzetének elemzése alapján
  - a célkitűzések definíció és az egyenlőtlenségek mérséklésében játszott szerepük
  - a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség elősegítése
  - a beavatkozási stratégia és annak munkahelyteremtő képessége
  - időbeli tervezés
  - a stratégiában a társadalmi mobilizálás és részvétel foka
  - minőség, reprezentativitás és a megvalósítási javaslatok
  - A PRODER kezelésében mutatott hatékonyság
- A „vidékiség foka”, amit többek között az alábbiak vizsgálat határoztak meg:
  - demográfiai folyamatok, társadalmi-gazdasági irányultság, a lakosság új technológiákkal való ellátottsága és azok elérésének lehetőségei, szociális artikuláció, környezetvédelemmel kapcsolatos szempontok stb.

A fenti szempontok alapján egy belső eljárás keretein belül (3 egymástól független pontozó) a Mezőgazdasági és Halászati Minisztérium határozta meg, habár bizonyos információkat hiányoltak a HACS-ok részéről.

Amint a forrásokat hozzárendelték a HACS-okhoz, elkészítették:

- az általános pénzügyi táblázatot
- évekre bontott pénzügyi táblázatot

A háromféle mutató körülbelül egyforma súllyal esett latba, vagyis a támogatás összege elvileg a különbségekkel arányosan változott. Ugyanakkor több HACS vélemény szerint a rendszer nem volt átlátható és igazából senki nem tudta pontosan, hogy mi alapján határozták meg a támogatásukat. A HACS-ok méretében (lefedett terület, lakosság, falvak száma) és fejlettségében (vidékiesség foka) nagyon jelentős különbségek vannak, és az egy főre jutó támogatás is nagymértékben különbözhet. Így állhat elő az a helyzet, hogy a 25.000 fős Condado del Jaén és a 77.000 lakosú Poniente Granadino csaknem egyforma méretű (4 millió EUR körüli) támogatást kapott a jelenlegi tervezési időszak első 4 évére.

Források elosztása a Cselekvési Tervek kidolgozására

Az alábbi eljárás szerint történt:

- első allokáció⁵³ a 2008-11-es⁵⁴ évekre
- második allokáció 2012-13-ra.

Ennek a mértéke és a HACS-ok közti elosztás elvei az eredeti szempontok mellett az alábbiak alapján kerül meghatározásra: (1) a stratégia megvalósításának eddigi sikeressége; (2) az erőforrások felhasználásának mértéke, a beavatkozások hatékonysága és hatásossága, gazdasági hatása.

3.5.2. A HACS-ok forrásösszetétele

Forrásösszetétel

Andalúziában HACS-oknak dinamikus területi stratégiájuk van⁵⁵, az EMVA mellett más forrásokra is terveznek. Vagyis itt bizonyos mértékig már most is megvalósul a 'multifunding'.

---

⁵³ Egy minimális összeget mindenkinek adtak a működésre, a fennmaradó részt pedig a megadott kritériumok alapján osztották el, a valóságban azonban a HACS-ok meglehetősen hasonló összegeket kaptak, méretüktől, adottságaiktól szinte függetlenül.

⁵⁴ A HACS-ok számára az a fontos, hogy folyamatosan legyen pénz a számlájukon, hogy tudjanak fizetni a pályázóknak, és ne fűggenek a finanszírozás évenkénti megítélésétől. Így a folyamat nem válik szakaszossá, hanem valóban folyamatosan tudnak projekteket támogatni.

⁵⁵ Az egyik munkaszervezet szerint „a stratégia nem statikus és nem korlátozódik a vidékfejlesztési forrásokra... ezenkívül a munkatársak létszáma attól függ, mekkora a munkaszervezet kapacitása más finanszírozási lehetőségeket találni, amit az EU is megenged.”

A HACS-ok jellemző forrásai:

- EMVA-ból finanszírozott programok (EU és hazai társfinanszírozásban)
- nem EMVA-ból finanszírozott EU-s és hazai programok:
  - regionális, foglalkoztatási, pályaválasztási, esélyegyenlőségi stb.
  - nemzeti együttműködési, képzési programok
  - különböző európai programok⁵⁶, mint Horizont, Equal, NOW, Interreg stb.
- HACS tagdíjak
- Helyi takarékpénztárak, bankok, esetleg más vállalkozások adományai

EMVA társfinanszírozás

A 2007-13-as periódusban Andalúzia konvergencia terület, így a társfinanszírozás:

- 75% EU – 25 % andalúz nemzeti (az 1. és a 3. tengely és a TS keret esetében)
- 80% EU – 20% andalúz nemzeti (a 2. És 4. tengely esetében)

Spanyolországban az EU-s minimum dupláját, az EMVA 10%-át volt kötelező a IV. tengelyben elkölteni. Andalúzia Vidékfejlesztési programja ennél is tovább ment, eredetileg 13,37%-ot szánt a LEADER-re. A válság miatt 2012-ben Madrid feloldotta a 10%-os kötelezettséget és megadta a régióknak a csökkentés lehetőségét. A valós adat valószínűleg Andalúziában is jóval alacsonyabb lesz a tervezettnél.

Autonóm Községi kiegészítés

Andalúzia Kormánya a tervek szerint a HACS-ok forrását a kötelező társfinanszírozás (20%) felett a társfinanszírozás 40%-ának megfelelő nemzeti forrással kiegészíti. (Ezek szerint minden 100 Euró EMVA forráshoz hozzátesz még 8 Eurót). A válság sajnos ezeket a terveket is keresztülhúzta és a kiegészítő forrás valójában csak a program legelején érkezett meg, azóta nem, és a HACS-ok nem is látnak reményt arra, hogy valaha megkapják.

A forrásallokáció két részletben történt, a program elején 2008-11-ig osztották le a forrásokat, a 2012-13-ra várható forrás összege csak 2012 elején derült ki, és jóval alacsonyabb volt, mint amire a HACS-ok számítottak (a hazai plusz kiegészítő forrás pl. teljesen kimaradt belőle). A 4. tengely végrehajtása sokat késett (a félidős értékelés szerint a 4. tengelyen 2010. szeptember 30-ig 36,43% volt a lekötött források aránya), mert HACS-ok kiválasztását, és a támogatási folyamatot szabályozó rendelet csak 2009 októberében készült el.

---

⁵⁶ Az EU-ban több, mint 300-féle, különböző alapokból finanszírozott program létezik, amelyek konkrét projektek megvalósítását támogatják. (Európai Finanszírozási Kézikönyv, 2010.)

3.5.3. A HACS-ok finanszírozási rendszere

Minden HACS-nak 2 bankszámlája van csak az EMVA-ból jövő pénzek kezelésére: (1) Működési költségre (víz, villany, bérek stb.), a 431-es intézkedés szerint; (2) a pályázati támogatásokra és előlegekre, a 411, 412, 413-as intézkedések szerint.

A rendszer szerint:

- Az Andalúz Kormány évenként megelőlegezi a HACS-oknak a teljes fejlesztési és működési forrást előre (később kapja vissza Brüsszelből);
- De hiába van ott a pénz a számlán, a HACS csak IH engedéllyel fizethet róla;
- A számlákon levő pénzek a megfelelő intézkedésekhez vannak rendelve, DE
- A HACS „egyesített kasszaként” kezeli a támogatási számlát, vagyis mindegy melyik intézkedés keretéből utal a pályázónak, a következő évben úgyis ‘feltöltik’ az összes intézkedés keretét. A források egy tengelyen belül az intézkedések között szabadon mozgathatók, de a tengelyek között nem lehet átcsoportosítani.
- A számlákon keletkezett kamat eredetileg az Andalúz Kormányt illette, de legutóbb sikerült elérni az IH-nál, hogy a kamat jelenleg a HACS-oknál maradhat az aktuális cselekvési terv megvalósítására fordítható.

A Sierra Magina HACS (Jaén tartomány) esetében a működési költség 85 %-a bérek fizetésére megy, ennek forrása nagyjából nem vidékfejlesztési pénz, hanem foglalkoztatási programok, képzési programok stb. 2012 szeptemberében a HACS 22 alkalmazottjából 4-et finanszíroznak az EMVA-ból. Ennyi programban részt venni és ennyi embert foglalkoztatni azt is jelenti, hogy nagy hitelkerettel kell rendelkezni (300.000 EUR), de ez lehetővé teszi ugyanakkor, hogy pontosan fizessenek. Kétféle hitelük van, egyik a saját projektek finanszírozására, másik a működési költségekre, évente megújítják őket.

A Megyei Kirendeltség (Delegáció) végzi a működési költségek és a pályázati támogatások ellenőrzését, a HACS-ok 3 havonta küldenek dokumentációt és egy táblázatot a kifizetésekkel és azok indoklásával. Ezután a Delegáció jóváhagyásával az IH kiadja az engedélyt és a HACS hozzájut a számlán lévő pénzhez. Az IH az elszámolás 5 %-át választja ki véletlenszerűen ellenőrzésre, amíg az ellenőrzés tart, a kiválasztott ügyek kifizetése áll.

HACS működési költségek

A HACS működésének költségeinek táblázata is meg kell küldeni a Delegációhoz, ezután érkezik az IH jóváhagyás. Vagyis hiába az előleg, sok HACS a likviditás banki hitelkeret-szerződést köt. A működés mellett ebből finanszírozzák és a saját projektjeik kapcsán felmerülő költségeket is.

Felmerülő problémák:

jelenleg (2012-ben) a Vidékfejlesztési Főigazgatóság (IH) belső ellenőrzésen esik át a HACS-ok elszámolható költségeivel kapcsolatban. Felfedeztek néhány kisebb problémát,

bizonyos költségek esetében vitatott, hogy kifizethetőek vagy sem⁵⁷, ezért leállították a kifizetési engedélyek megadását és Andalúzia Kormánya részéről a teljes folyamat áttekintik és felülvizsgálják. Következésképpen egyes HACCS-ok több hónapot vártak a kifizetési engedélyre és megfelelő hitel nélkül fizetésképtelenné váltak.⁵⁸

Elszámolható és nem elszámolható költségek

A közösségi szabályozás keretei között az elszámolható költségeket nemzeti szinten egy kézikönyv határozza meg. Ebben fajtánként csoportosítva sorolják fel az elszámolható költségeket (pl. utazási költségek elszámolhatóak), és azon belül a kivételeket (pl. első osztályú menetjegy nem számolható el). A költséglista rugalmas, nevesítve a nem elszámolható költségek vannak. (Negatív lista.)

Aktuális helyzet

A válság és az andalúz kormány nehéz pénzügyi helyzetben van. Mivel a vidékfejlesztési kiadások nem élveznek prioritást, az IH nem tudta a HACCS-oknak kifizetni a nemzeti kiegészítő támogatást és az előlegekkel is baj volt. A teljes tervezett összeget csak a 2008-9-re fizették ki, és 2011-re már csak a működési költséget kapták meg hazai forrásból. A második részlet egyelőre minden csoportnál függőben van. Bár a második részlet utalásához korábban feltételül szabták a HACCS-ok számára az N+2-es szabály teljesítését, úgy tunic azok a HACCS-ok is megkapják a támogatást akik erre nem képesek.

3.6.A Program végrehajtása

3.3.1. Projektgenerálás, animáció, a pályázók segítése

A társadalmi animáció, a vidéki lakosság mobilizálása és dinamizálása, a pályázók megtalálása és buzdítása a LEADER módszer központi eleme. A HACCS feladata nem egyszerűen projektek generálása, hanem annak elérése, hogy a helyi társadalom saját kezébe vegye a sorsát, megszabja a fejlődés irányát. Ehhez sokszor a tudatosság, az identitás, a bizalom erősítése, évszázados hátrányok, rossz beidegződések leküzdése szükséges. Mindez nagyon nehéz, összetett feladat, ami sok időt, erőforrást, türelmet követel, ráadásul az eredmény mérése is nagyon nehéz. A különböző HACCS-ok különbözőképpen és meglehetősen különböző eredménnyel közelítik meg ezt a problémát. A módszerek jelentős mértékben függnak az adott helyi gazdasági, társadalmi helyzettől, az együttműködési, döntéshozási, politikai kultúrától és a HACCS által felhalmozott, elért fejlesztési kapacitástól.

---

⁵⁷ Problémát jelentett például, hogy néhány HACCS alkalmazott takarítót, és ez nem elszámolható költség. Nekik úgy kellett átszervezniük a takarítást, hogy egy céget bízzanak meg a feladatok ellátásával. Vagyis szolgáltatást vásárolhattak, de nem alkalmazhattak erre személyzetet.

⁵⁸ A Serranía de Ronda HACCS munkatársai sztrájkoltak is a fizetésük elmaradása miatt: <http://www.lavozderonda.es/2012/09/26/ronda/jornada-de-protesta-en-el-ceder-por-los-impagos-de-las-nominas/>

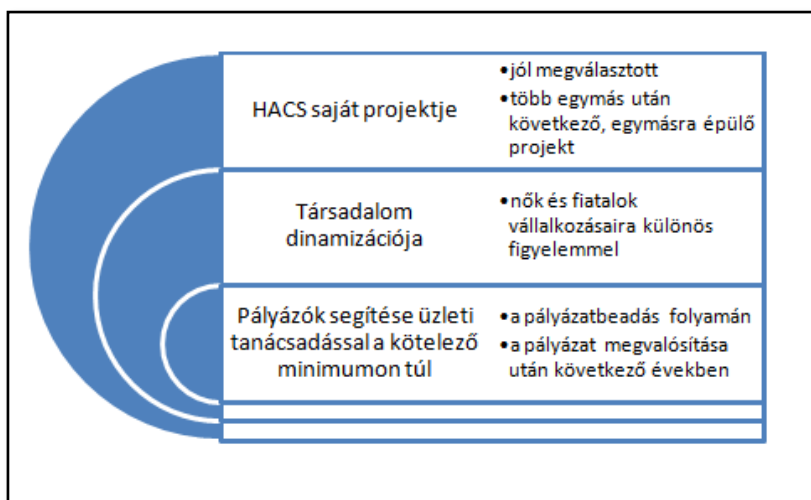
A **Serranía de Ronda** HACS-nál a 2005-ben a 24 alkalmazott a fejlesztéshez szükséges minden lehetséges szaktudás, képesítés, képesség jelen volt a munkaszervezetben, a tanártól a kiadványszerkesztőig és a jogászig, a néprajzostól a könyvelőn át a gazdasági tanácsadóig. Így szinte minden felmerülő problémát saját erőből meg tudtak oldani.

A HACS-ok Spanyolországban is különböző módokon és eredménnyel közelítik meg ezt a feladatot. A megkérdezettek szerint (HACS-ok, szakértők, IH, hálózat) kb. 15-30%-uk végez igazán komplex, a helyi gazdasági, társadalmi problémák gyökereit megcélzó vidékfejlesztési munkát; további 30-40%-uk még komolyan veszi a LEADER-szerűséget és jelentős vidékfejlesztési eredményeket ér el, a maradék pedig egyszerűen pályázati irodaként működik. A projektgenerálást mindenütt viszonylag komolyan veszik, és a pályázókat az ötlet felvetésétől kezdve végig

kísérik a folyamaton. A lehetőségeket ugyancsak jelentősen befolyásolják a helyi viszonyok, a társadalom és a gazdaság állapota, a fejlesztésben felhasználható erőforrások szintje, minősége. Van ahol rögtön a gazdaságfejlesztést lehet célul kitűzni, másutt a társadalmi-gazdasági alapok lerakásával kell kezdeni a feladat megoldását.

Általánosnak mondható, hogy a történelmi múltból (diktatúra, sok évszázados centralizáció) és politikai kultúrából (civil társadalom gyengesége, önkéntes munka hiánya, stb.) adódóan a többi déli tagországhoz hasonlóan a spanyol LEADER-ben a fejlődés motorját, az eredményesség alapját leginkább a munkaszervezet, a fizetett alkalmazottak és nem az egész vidékfejlesztési egyesület jelentik⁵⁹. Vagyis azok a HACS-ok tudnak jó

eredményeket, strukturális fejlődést elérni, ahol a munkaszervezet a LEADER filozófiának megfelelően dolgozik és az összegyűlt fejlesztési kapacitások magas szintet értek el: a munkaszervezet vezető és a projektmenedzserek szakmai tudása, megszerzett képességei, az évek alatt kiépített kapcsolati tőke a HACS területén belül és kívül, a megyei és regionális adminisztrációhoz fűződő jó kapcsolatok, szervezési, mediálási gyakorlat, stb.

25. ábra: A HACS saját projektek, a társadalmi animáció és a pályázók segítésének kapcsolata, a "Vidék minősége védjegy" projekt példáján.

Forrás: saját szerkesztés

⁵⁹ Szép lenne, ha a LEADER metodológiának megfelelően az egész egyesületi tagság és az elnökség is részt venne a program helybeli népszerűsítésében. Egy LEADER kerekasztal rendezvényen két elnök előadása is elárulta, hogy az elnökök mennyire tájékozatlanok a saját stratégiájukat illetően, ami azt is jelenti, hogy a társadalmi részvétel ösztönzésében sem tudnak kellőképpen részt venni.

26. Munkaszervezeti megbeszélés az ASODECO HACs-nál.

költségeket, (az irodahasználatot és egyéb kiadásokat saját projektek esetén nem kell arányosítani a munkaszervezeti kiadásokkal). Andalúziában a saját projektek aránya nem lépheti túl a teljes LEADER kiadás 30%-át, de ezt csak egyetlen HACs éri el, a többieknél lényegesen alacsonyabb ez az arány. A saját projektek a társadalomfejlesztés mellett a gazdaságfejlesztéshez szükséges, de profitot nem hozó projektek végrehajtásában is jelentős szerepet játszanak. Jó példa erre a turisztikai útjelző táblák, szóróanyagok, térképek, adatbázisok létrehozása, vagy éppen egy terület legendáinak vagy gasztronómiai érdekességeinek összegyűjtése. Ezek nélkül nem nagyon lehet fenntartható/kulturális vidéki turizmust csinálni, de pénzbe kerülnek és csak közvetetten hoznak hasznot. Az ilyen típusú tevékenységeket jellemzően a HACs-ok végzik el, saját projektek keretében.

A Condado del Jaen HACs egész Spanyolország egyik legelmaradottabb területe, totális mezőgazdasági monokultúrával (olíva) ipar, turizmus, valódi látványosságok, helyi identitás és együttműködési kultúra nélkül. Itt a gazdaságfejlesztést a közösség- és társadalomfejlesztésnél, az egyének és közösségek öntudatra ébresztésénél kellett kezdeni. Egy példa: az elmúlt 16 évben egy sor olyan, a nők egyenjogúságával kapcsolatos projektet menedzseltek, melyeknek látszólag semmi köze a gazdaságfejlesztéshez. Jelentősen hozzájárultak viszont a nők öntudatra ébredéséhez és a velük kapcsolatos társadalmi nézőpont megváltozásához, ami nélkül viszont a mai több tucat, LEADER támogatott női vállalkozás léte elképzelhetetlen lenne.

A pályázóknak való segítségnyújtást a Condado de Jaén HACs-nál olyan komolyan veszik, hogy gyakorlatilag „kézen fogják” a pályázót attól a pillanattól kezdve, hogy először jelentkezik az ötletével. Ha kell, vele mennek a bankba, hogy segítsék hitelt felvenni; vele együtt töltik ki a pályázati űrlapokat, sőt, kitöltik neki, kinyomtatják és a pályázó csak aláírja. Ha szükséges, üzlet tanácsadót fogadnak mellé, aki segít az ötlet projektté konvertálásában, vidékfejlesztési szempontból is „jó”, a helyi gazdaság, társadalom és környezet javára szolgáló projekt előkészítésében. A pályázónak nem kell tudnia, hogy melyik intézkedésre adja be a pályázatot (általában vegyesen, több intézkedésből finanszírozzák egyszerre a projekt egyes részeit), a szabályokra a munkaszervezetben dolgozók figyelmeztetik, és a szerződése is tartalmazza azokat. Ezt a sok segítséget a HACs a „Vidék minősége védjegy” nevű saját projektjéből finanszírozza, vagyis pl. az üzleti tanácsadót ebből fizetik, ő ugyanis nemcsak a pályázat

A társadalmi animáció többnyire nem hoz közvetlen profitot, ugyanakkor kitartó munkát, hosszú távú elkötelezettséget jelent, az ilyen típusú feladatok túlnyomó részére nincs helyi vállalkozó vagy civil szervezet, így elvégzésük a HACs-ra marad. A finanszírozást saját LEADER projektek formájában, illetve más EU-s pályázatokkal oldják meg. A saját projektekben a HACs alkalmazhat projektmenedzsert, fizethet

konkretizálásában és előkészítésében játszik szerepet, hanem abban is, hogy a pályázó vállalkozása a védjegy bevezetésére alkalmassá váljon. Nemcsak az új pályázók „kézen fogására” és segítésére alkalmas a védjegyes saját projekt, hanem a régi pályázókhoz is ellátogat néhány évente az üzleti tanácsadó, segít a vállalkozás elemzésében, javítási javaslatokat fogalmaz meg, üzleti trendekre figyelmezteti és készíti fel a vállalkozót – mindezt a védjegy használat jogának meghosszabbítása ürügyén.

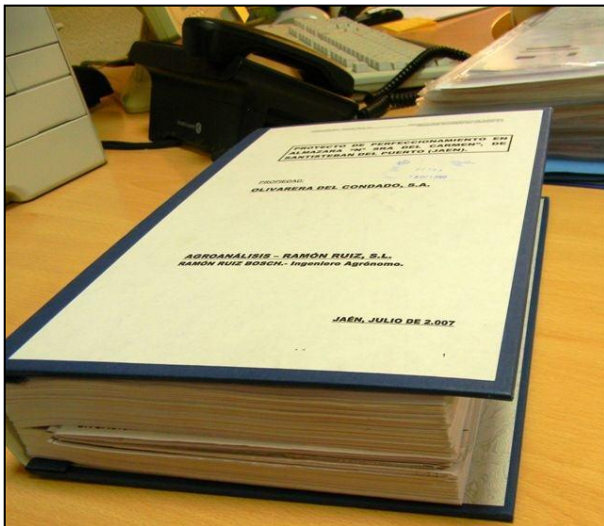
A témában felfedezett főbb problémák:

- A munkaszervezetnek nincs elég ideje sem a projektgenerálásra, sem a társadalmi animációra, pedig „az idő és erőforrások 80%-t erre kellene fordítaniuk” M. Gonzales, a Condado de Jaén munkaszervezet vezető helyettese szerint.
- Hiányában a lakosság elveszíti a reményt és a bizalmat a HACS ill. a munkaszervezet irányába (a GDR Andalucia HACS munkaszervezet vezetője szerint).
- A HACS munkáját a stratégia végrehajtásában a számok, az odaítélt támogatások, a kvantitív mutatók mérik, és figyelmen kívül hagyják a társadalmi animációt és más kvalitatív részeket – így a HACS-ok nincsenek ösztönözve arra, hogy erre a kevésbé elismert területre több időt fordítsanak.
- Átfedés a működési költségekkel. Olyan módot kellene találni, hogy finanszírozni lehessen azokat a költségeket, amik egyszerre tartoznak a 411, 412 és 413-as intézkedésbe. (Rodrigo Ortizzal folytatott interjúból.) Mivel nem világos, hogy hol a határ a „normál” munkaszervezeti feladatok és a saját projektekhez kapcsolódó feladatok között, a költségeik között sem lehet ilyen határt húzni.
- Nem minden időszakban ugyanakkora mértékben szükséges az animációs munka. Pl. a program kezdetén nagy energiabefektetést igényel, míg más feladatok (kifizetések, ellenőrzések stb.) ilyenkor még keveset. A programozási időszak végére ez megfordul, kevesebb animációra van szükség. (S. Lozano M.-val folytatott interjúból)
- A megkérdezett munkaszervezet vezetők és HACS munkatársak mind egyetértettek abban, hogy a társadalmi animációnak nagyon nagy szerepe van (egyesekek szerint a program végső sikerében 80% a részesedése annak, hogy jól csinálták-e az animációt), és mind sajnálták, hogy nem tudnak erre több időt és erőforrást fordítani.

3.3.2. Pályáztatás

A kérelmek útja

A kérelmek beadása *folyamatos*, 2013. szeptember 30-ig bármikor be lehet adni őket a HACS-okhoz. Papíralapú a pályázatbeadás. Vannak LEADER csoportok, ahol fizetnek egy üzleti tanácsadót, aki segít a pályázónak, egyrészt kitalálni, hogy hogyan lesz jó a fejlesztés és mire érdemes pályázni, másrészt a tanácsadás végére *gyakorlatilag összeáll a pályázat*. Amennyiben a pályázó igénybe veszi a tanácsadást, az pályázónként változó időtartamú, de akár 3-4 hónapig is eltarthat. Ha nincs szükség a

27. Egyetlen pályázat ekkora iratköteget jelent

28. Papíralapú a pályázás: aktarendszer az ASODECO HACS irodájában.

tanácsadóra, mert nem változik nagyot a vállalkozás, nem vesz új piaci irányt, csak mondjuk beszerez egy modernebb gépet, *akkor a HACS munkatárssal való 2-3-4-szeri találkozás során áll össze a pályázat*. A HACS munkatárs beszerezteti a szükséges dokumentumokat (tulajdoni lapok, árajánlatok, igazolások a banktól a bankszámláról és köztartozás mentességről itt is kellenek) a pályázóval és a HACS munkatárs kitölti az űrlapokat. Kinyomtatja az egészet és aláírja a pályázóval. Önkormányzatoknál, ha van olyan munkatárs a hivatalban, aki járatos támogatásigénylésben, az meg szokta csinálni és némi egyeztetés után készen hozza. Vagyis a kérelemkezelés a beadás

előtt kezdődik, a pályázó „kézen fogásával”. Rendszerint a pályázóval foglalkozó HACS munkatárs ki is megy a helyszínre, megnézi, hogy nem kezdték-e el a beruházást, fotóz és kitölti az ilyenkor szükséges adatlapokat. Ezt nem rögtön az első találkozás után, hanem később, a folyamat során. Interjúalanyaink beszéltek olyan HACS-okról, ahol ez nincs így, ahol a HACS csak a kész pályázattal foglalkozik.

A HACS rögtön a beadás után csinál egy alap-ellenőrzést, hogy megvan-e minden adatlap, igazolás stb. Ezt a munkaszervezet vezető és egy munkatárs végzi. Ha valami hiányzik, 10 napot kap a pályázó, hogy beszerezze. A munkaszervezet vezető aláírja az erről szóló lapot, ha megvan minden. A pályázatot feltöltik a SEGGES.DOS rendszerbe (Andalúzia Vidékfejlesztési Programjainak Ügyintézési, Követési és Ellenőrzési Informatikai Rendszere).

A HACS munkaszervezet ezután részletesen megnézi, hogy a pályázat illeszkedik-e a Helyi Cselekvési Tervhez és a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiához. Ha nem felel meg, akkor a Térségi Tanács kiadja az elutasító nyilatkozatot. Általában a HACS munkatársak a tanácsadás során úgy alakítják a pályázatokat, hogy megfeleljenek. Mégis vannak olyanok, amiket el kell utasítani, mert akadnak pályázók, akik nem kérnek segítséget, csak beadják a pályázatot.

Ha a pályázat teljes, folytatódik a folyamat a keresztellenőrzésekkel. A Vidékfejlesztési Főigazgatóságtól kell lekérni az információt. A keresztellenőrzéssel vizsgálják a kettős finanszírozást és hogy a pályázó megbízható-e. Ezeket a HACS saját projektjei esetében is el kell végezteni. Ezután egy helyszíni szemlével a HACS megbizonyosodik róla, hogy a beruházást nem kezdték meg. Erről a HACS munkatárs jegyzőkönyvet vesz fel.

A következő lépésben a pályázat összefoglalóját (amiben minden fontos szerepel) elküldik az Andalúz Agrárminisztérium tartományi szintű Területi Képviselőre (Delegáció), és kéri a „LEADER-szerűségi igazolást”, vagyis annak a vizsgálatát, hogy **jogilag támogatható-e a pályázat**. Ez elsősorban a regionális szintű támogatási rendelettel, illetve az illető HACS saját cselekvési tervével való egybevetést jelenti, de itt vizsgálják a pályázatnak a fiatalságra és a nemek esélyegyenlőségére gyakorolt hatását is. Elbírálására a Képviselőnek 30 napja van. Ha a válasz pozitív, akkor a HACS dolgozik tovább a pályázattal. Ha negatív, akkor fellebbezni kell, a tartományi hivatalnál feljebb szervhez, a Főigazgatósághoz.

Ezután a HACS dolgozik ismét a pályázattal, elkészül a technikai-gazdasági jelentés, vagyis a bírálat. A szempontok egy része benne van a PDR-A-ban, vagyis egész Andalúziában közös, más részét a HACS dolgozta ki. Ha a minimális pontszámot eléri a pályázat, akkor meghatározzák a pontszám alapján a támogatási intenzitást. Elkészítik az erről szóló dokumentumot, amit a pályázati aktához tesznek. Ezután újabb keresztellenőrzések következnek (különböző adatbázisokból kérnek le adatokat pl. GEO, TSEO). Bár a keresztellenőrzés kétszer is benne van a folyamatban, mindig akadhat olyan eset, hogy valamiért nem sikerül precízen elvégezni.

Csak ezt követi a pályázat teljeskörű

A Condado de Jaén csoportnak eddig 5 fellebbezése volt, amiből 4-et megnyert a HACS. Pl. olyan esetben, hogy egy látogatóközpontot akartak támogatni, ami 100%-os támogatási intenzitással megy, de mivel ott lesz belépőjegy, a Képviselő szerint ez produktív tevékenység, nem lehet 100%-os intenzitással támogatni. De alátámasztották érvekkel, hogy nem fogja eltartani magát a múzeum, és kulturális stb. célt szolgál, így végül a Főigazgatóság megítélte a támogatást.

A **pontozásban** az adható pontok 70%-ának kritériumait központilag határozták meg. Ebben pontot ér pl. a szakmai tapasztalat, a szakirányú végzettség, a foglalkoztatottak számának növelése, a környezeti szempontok figyelembe vétele, az energiahatékonyság, hogy horizontális esélyegyenlőségi intézkedések tartoznak-e a projekthez és hogy a tartományban kívánja-e beszerezni, amit a pályázatból vesz. Horizontális esélyegyenlőségi intézkedés pl. gyárépületet bővítő a projekt esetében a pályázó készített egy esélyegyenlőségi tervet is, hogy megkapja ezt a pontot. Az is pontot ér, ha a lakosság életminőségét javítja a projekt, vagy ha a helyi örökségmegőrzésben szerepe van. A pontozási szempontok 30%-át a HACS határozza meg, az ASODECO csoportnál (Condado de Jaén HACS) olyanok vannak például, hogy bevezette-e a „Vidék minősége” védjegyet, megkülönbözteti-e termékét a piacon a versenytársaktól, mennyi idő alatt térül meg a beruházás, milyen a vállalkozó vállalkozói készsége. Ehhez az utóbbi szemponthoz van egy 3-4 oldalas kérdőívük, amit a vállalkozó tölt ki saját magáról. A kérdőívet egy tanácsadó cég készítette, vannak benne feleletválasztós kérdések (kb. 30), egy IQ teszt és egy szövegértési feladat is (!).

adminisztratív ellenőrzése, amit a HACS végez, a HACS saját projektjei esetében pedig a Területi Képviselőlet az illetékes. Minden kérelmet ellenőriznek, lehetőleg egy olyan HACS munkatárs, aki nem vett részt a kérelemmel kapcsolatos korábbi munkában. Ilyenkor megnézik a támogatási kérelem űrlapjait és a csatolt mellékleteket, hogy minden megvan-e; hogy a tevékenység, amire a pályázat irányul, az elfogadható-e; a kiválasztási kritériumoknak megfelel-e; a tevékenységek összehangoltságát; a költségek realitását; a pályázó megbízhatóságát.

Ezt követően egy külső (az egyik helyi önkormányzatnál dolgozó) személy, a mi jegyzőnkhez hasonló pénzügyekért felelős nézi át a pályázatot. A HACS működési költségből megbízással fizet neki ezért a munkáért. *Ez gyakorlatilag a kérelemkezelés második fele.* Ő az, aki megtalálja a hibákat a tulajdoni lapokon, megtalál árnyalatokat, részleteiben értelmezi a dokumentumokat. Ha minden rendben van, akkor ő is kiadja a megfelelőségről szóló aláírt igazolást. Enélkül a pályázat nem kaphat támogatást. (Papíralapon megy minden.) Ha hiánypótlatható hiányosságot talál, akkor 10 napos határidővel hiánypótlást kér. Ha szabálytalanságot talál, akkor ezt rögzíti a jelentésében, ami a Térségi Tanács elé kerül. Itt felülvizsgálati kérelmet intéznek a Főigazgatóság felé, aki erre válaszol. Ha a válasz az, hogy a jegyzőnek igaza van, akkor elutasítják a pályázatot. Ha pedig elutasítja a jegyző jelentését, akkor folytatódik a folyamat és a csoport költségvetéséből elkülönítik a pályázathoz szükséges összeget stb.

Ezután kerül a pályázat a **Térségi Tanács** elé (Consejo Territorial). *Ez NEM azonos a HACS elnökségével, annál szélesebb, az ASODECO csoportnál 37 tagja van.* Tagjai között vannak a tartományi agrárhivatalok vezetői, szakszervezetek képviselői, nőszervezetek képviselői, agrár- és nem-agrár szövetkezetek képviselői a térségből. Tehát nagyon szélesre van nyitva, a civil szféra legalább 50%-át teszi ki a tanács tagjainak. A Térségi Tanács havonta ülésezik, rendszerint a hónap vége felé. Egy ülésen az ASODECO csoportnál 8-16 db pályázatról döntenek, ennyi kerül beadásra havonta.

A költségek realitásának vizsgálata sokrétű tevékenység. A HACS akár értébecslőt is fogadhat, ha egy ingatlan értékéről akar megbizonyosodni. A HACS-nak a valós piaci árakkal kell összevetnie az árajánlatokat. Ezt vagy maga végzi, vagy külső céget bíz meg vele. A piaci árak 10%-kal való túllépése még elfogadható, ha ennél magasabb értékű az árajánlat, akkor a költségeket csökkenteni kell. A pályázó általában addig alkudik az árajánlatadónál, míg az csökkenti az árat. Építésnél a tervek maguk tartalmazzak költségkalkulációt, amit a tervező aláír, ezért azt nem írja felül a HACS munkatárs. Ám építésnél is kell árajánlat.

A lehetséges döntések:

- pályázat el nem fogadása (pl. ha határidőn túl érkezett)
- pályázat elutasítása (pl. ha a pályázó nem teljesítette a hiánypótlást vagy ha írásban visszalép)
- véleménykülönbség kinyilvánítása (pl. ha nem ért egyet a Területi Képviselőlet álláspontjával a pályázó jogilag való támogathatóságával vagy a projektnek a fiatalságra és a nemek esélyegyenlőségére gyakorolt hatásáról, vagy a jegyző által kiállított jelentéssel, akkor a Főigazgatóság felé továbbítja az ügyet, ahol megoldják a kérdést.)
- pályázat támogatásáról szóló döntés (miután a Térségi Tanács pozitív döntést hoz, szerződéskötés következik a pályázóval)

Ha egy pályázónak nincs szüksége üzleti tanácsadásra, akkor akár 1 hónap alatt is megítélhetik neki a támogatást, általános tapasztalat, hogy 2 hónapon belül megítélik. A fellebbezés ugyanakkor kb. fél-1 évet vesz igénybe. A HACS saját projektjeinek elfogadása után nincs szerződéskötés, ezt a Térségi Tanácsnak egy igazolása helyettesíti.

A Térségi Tanács nem csak igent-nemet dönt, hanem dönt a **támogatási intenzitásról** is. A jogszabályban megadott maximális intenzitásokat figyelembe véve a HACS a stratégiában meghatározza a HACS-nál adható maximális intenzitást és azt, hogy mi alapján lehet ezt az intenzitást elérni. Tehát nem pontokat kap a pályázó, hanem %-okkal emelkedik a támogatási intenzitása, ha teljesít bizonyos kritériumokat. (Pl. Turisztikai fejlesztésekre a jogszabályi maximum 60%, de az ASODECO HACS-nál maximum 40%-ot lehet kapni. Ez sok szempont alapján ítélt meg, pl. a HACS tagság 6%-ot ér, a valamely vállalkozói egyesületbeli tagság szintén 6%, az együttműködési projektben való részvétel 3% és még nagyon sok másból tevődik össze.) *Tehát azért igyekszik a pályázó jó pályázatot beadni, hogy több támogatáshoz jusson.*

A 30-35-40%-os támogatási intenzitás nem számít alacsonynak a spanyol versenyszférában, az ÁFA itt csak 18%, bizonyos szektorokban 8%. Tehát a 30%-ért is jönnek a pályázók. Az önkormányzatokat és a civileket a non-produktív projektjeik esetén itt is lehet nettó 100%-ban támogatni.

A Térségi Tanács pozitív döntése után a pályázó és a HACS szerződést köt. Ekkor megy a pályázó a bankhoz, kezdi el a beruházást stb. Gépbeszerzést meg lehet kezdeni a benyújtás után, építést nem. (A Térségi Tanács üléseinek jegyzőkönyvét az ülés után 10 nappal mindig meg kell küldeni a Főigazgatósághoz.)

A szerződés alapvető tartalma: a projekt megvalósításának időtartama; az utolsó kifizetési kérelem beadásának határideje; a megítélt támogatás; a kedvezményezett kötelezettségei, egyéb határidők.

A pályázat beadásakor kellenek az alábbiak:

Be kell adni az adatlapokat, ezeket legtöbbször a HACS munkatárs tölti ki (az ASODECO HACS-nál), van hozzá egy programjuk, amit maguk készítettek. Az adatokat a pályázó adja, gazdasági adatok is kellenek. Ezekből a program egy megvalósíthatósági tanulmányt készít.

Árajánlatok:

- építésnél 30.000 EUR felett árajánlatkérő dokumentumra és 3 árajánlatra van szükség. A pályázónak mindig a legolcsóbbat kell választania, csak nagyon indokolt esetben választhatja a drágábbat (pl. sokkal hosszabb idő alatt végezne az olcsóbb kivitelező). Árajánlat mindenképpen kell, pedig a tervdokumentációt is be kell adni, amiben az építész kikalkulálta már a mennyiségeket és az árakat (!) is. A piaci árak ettől eltérőek, ezt mindenki tudja, nem kell az árajánlatoknak ezzel megegyezni.
- 30.000 EUR alatti építésnél elég 1 árajánlat (és az árajánlatkérő dokumentum)
- 12.000 EUR feletti gép/berendezés esetén 3 árajánlat (+ ajánlatkérő)
- 12.000 EUR alatti gép esetén 1 árajánlat (+ ajánlatkérő) elég.

A HACS-nak a valós piaci árakkal össze kell vetnie az árajánlatot, ha csak egy árajánlatot adtak be. Ennek több módja lehetséges: a HACS munkatársak csoportja végzi, vagy kiadják egy külső cégnek. Az ASODECO HACS-nál például egy külső cég csinálja. A piaci árakat max. 10 %-kal meghaladó árajánlat még elfogadható, ha ennél is magasabb, akkor megvágják a költséget a piacra (nincs rá hiánypótlás). Ilyenkor a pályázó vagy zsebből hozzáteszi a hiányzó részt, vagy (és leginkább ez jellemző) addig alkudik a kereskedővel, amíg lehozza az árat a piacra. A tanácsadó céget az árajánlatok vizsgálatáért a HACS a működési költségéből fizeti, 100-125 EUR a költsége egy átlagos pályázatnál ennek.

Az árajánlat maga a legtöbb esetben egyszerűen egy proforma számla.

Építésnél a pályázatban beadnak egy részletes tervet (proyecto tecnico visado), amiben mennyiségekkel és árakkal is kalkulál a tervező. És persze a rajzok is benne vannak, ez egy terjedelmes méretű akta. Talán a mi terv+kiviteli tervünkhöz lehet hasonló. Mivel ebben ki vannak számolva a mennyiségek, és építész aláírta, a HACS munkatárs ezekkel már nem dolgozik, azokat elfogadja. Ilyenkor is kell árajánlat és az árajánlat 10%-nál többel is meghaladhatja az építész által tervezett költségeket (!), de a legolcsóbbat kell elfogadni, ha 3 árajánlat volt.

Igazolványmásolat, itt a vállalkozásnak is van egyfajta igazolványa (nemcsak a vállalkozónak) mindkettőnek kell a másolata.

A vállalkozás bejegyzését igazoló ill. alapító okirat. Ha ebben van foglalva az építés helye (pl. mert ez a székhely), akkor nem kérnek külön tulajdoni lapot. Ha nincs benne, akkor kell tulajdoni lap, ez 3 hónap alatt jár le.

Nyilatkozatok: ebből sok kell, pl. hogy a vállalkozás a KKV (Pyme) kategóriába tartozik, alkalmazotti létszáma mekkora, a projekt hatására hány fővel többet fog foglalkoztatni, hogy nem kért máshonnan támogatást erre a projektre, hogy az ÁFÁ-t visszaigényli-e, hogy beleegyeznek, hogy a beadott adatait a HACS vizsgálja. A nyilatkozatok szövegét a HACS munkatárs átküldi a pályázónak, aki a saját adatait beleteszi és kinyomtatja a céges papírján, majd aláírva behozza. Minden nyilatkozat külön lapon van.

Igazolások: Kell egy a bankszámláról, ahová a támogatást kéri, hogy az a pályázóé. Kell egy másik igazolás a bankjától, hogy a vállalkozó képes lesz finanszírozni a projektet, nincs eladósodva. Kellenek még igazolások, hogy nincs ÁFA tartozása, TB tartozása, adó tartozása.

Ha már megvan az építési engedély, akkor az is kell. Ha nincs meg, elég az első kifiz. kérelemmel együtt benyújtani.

A bírálattal kapcsolatosan keletkező dokumentumok:

A mappa a bírálat során keletkezett dokumentumokkal folytatódik. Ezek:

- *Informe de legalidad – rövid összefoglaló, amit Területi Képviselőhöz küldenek. Ebben azt vizsgálják, hogy a projekt céljában a FEADER-be illeszkedik-e, a tartományi stratégiához illeszkedik-e, esélyegyenlőség tekintetében hova tartozik (pl. ha egy vállalkozás tulajdonosainak 51%-a nő, akkor ez már női vállalkozásnak számít); a foglalkoztatottak száma hogyan alakul, szám adatok. Kb.4-5 lap az egész. Ezt megküldik a Képviselőhöz, és 20 nap-1 hónap alatt megjön a válasz. A válasz is ide van iktatva.*

- *A Területi Tanácsnak előkészítik döntésre a dokumentumot. Ebben benne van a pontozás is.* Ezt a dokumentumot a HACS munkatárs és a munkaszervezet vezető készíti elő, gyakorlatilag a HACS munkatárs „pontoz” vagyis adja a %-okat.
- kezelői feljegyzés készül arról, hogy melyik szempontra miért annyi pontot adott
- a jegyző által kitöltött adatlap arról, hogy a pályázatban mindent rendben talált-e. Amikor ezt készíti, akkor leellenőrizeti a kettős finanszírozást a HACS munkatársakkal. A munkatárs internetes felületen keresztül konzultál a főigazgatósági központtal, aki 15 nap alatt elküldi a pályázó által korábban beadott pályázatok listáját. Ha a HACS munkatárs talál köztük témájában hasonlót, akkor a pályázótól bekéri a korábbi pályázat szerződését/vonatkozó dokumentációját, hogy leellenőrizze, hogy nem ugyanarra kér-e támogatást. Ugyanígy azt is leellenőrzik, hogy nincs-e tartozása.
- helyszíni szemle jegyzőkönyv

Előleg a pályázat megvalósításához

A pályázók a szerződéskötés után bármely kifizetési kérelem előtt kérhetnek előleget a HACS-tól. Az előleg nem lépheti túl az 50%-át a megítélt támogatásnak, és a megelőlegezett összeg 110%-ának megfelelő bankgarancia szükséges. Előleget kizárólag építési beruházásra lehet igényelni. (Tehát pl. képzési projektekre nem.) Interjúalanyaink szerint az előleget a Községi Jog szabályozza: eleinte 20% volt, de visszamenőleges hatállyal az egész időszakra 50%-ra módosították.

Amikor a HACS megkapja az előleg iránti írásbeli kérelmet, a munkaszervezet kitölti az előlegigényléssel kapcsolatos lapokat (amiket az aktához csatol) és előterjesztést készít, a melyben az előleg elfogadását vagy elutasítását indokolja. Ha az előterjesztés pozitív, akkor a Főigazgatósággal konzultál róla. Ha a Főigazgatóság megadja az engedélyt, akkor a HACS értesíti a pályázót. (Ha nem adja meg, akkor arról értesítik.) A pályázónak ekkor az előleg 110%-ának mértékéig garanciát kell adnia. Amint az ezzel kapcsolatos dokumentáció beérkezett, a HACS a jegyzőhöz továbbítja a dokumentációt. A jegyző átvizsgálja a dokumentumokat, ha rendben találja, akkor a HACS a SEGGES.DOS rendszerben rögzíti az előleg tényét.

A munkaszervezet fizetési előterjesztést készít, ami tartalmazza a megítélt támogatási összeget is. Ha a pályázó az előleg felvétele után köztes kifizetési kérelmet nyújt be, akkor az első kifizetési kérelemnek legalább akkora összegűnek kell lennie, mint a felvett előleg. Ilyenkor „felszabadító kifizetés” történik, vagyis felszabadul a pályázó az előleg visszafizetésének terhe alól. A garanciát akkor szüntetik meg, amikor a projektekre fordított összeg meghaladja az előleg összegét.

3.3.3. A kifizetési kérelem

A kifizetés is helyi szinten történik, a HACS megkapja és kezeli a fejlesztési forrást is, a támogatási összeget, bizonyos engedélyek birtokában a saját számlájáról, direktben utalja a kedvezményezetteknek.

Jelen programozási időszakban két évre előre megkapták a számlára a pénzt. De M. Gonzales (munkaszervezet vezető helyettes ASODECO HACS) szerint itt van a "legrosszabb helyen", hiszen *mielőbb a pályázóhoz kellene jutnia*. A HACS-okat arra ösztönzik, hogy minél előbb ítélik oda a támogatást, fizessék ki stb. A Főigazgatóság minden évben november 30-án megvizsgálja, hogy a HACS-oknál az előző két év támogatási összegéből maradt-e valami. (Pl. 2012 nov. 30-áig a 2011-es és 2010-es évek támogatási összegének kell elkölteve lennie. Ezt segíti, hogy egy projekt megvalósítására 18 hónap van a támogatás odaítélésétől, csak nagyon indokoltan lehet hosszabbítást kérni.) És ha maradt, akkor azért büntetés jár, akár a működési költség csökkentését is maga után vonhatja, hiszen az itt is a kifizetett források bizonyos százaléka. De hogy az év során milyen ütemben kötik le a forrásokat, ítélik oda a támogatásokat, az a HACS dolga. Szerintük a lehető legfolyamatosabban kell, folyamatosan szerződnie kell ahhoz, hogy kimenjen a pénz. Havonta kitöltenek egy táblázatot arról, hogy hány szerződést kötöttek, hány kifizetési kérelmük volt, mekkora összegről stb., amit megküldenek a központnak.

Érdekesség: nem a HACS nevére szól a támogatási összeget kezelő bankszámla, de a HACS mondja meg, melyik bankba tegyék. A pénz kamata a spanyol kormányt illeti, mert az megelőlegezi ezt a pénzt, amit ő maga később kap vissza az EU-tól. Tehát mivel nem a HACS-é a pénz, nem kaphatja meg a kamatot. Ugyanakkor ciklusonként az összes helyi bankot megversenyeztetik, hogy ki akarja ezt a nagyon sok pénzt kezelni, és a legjobb ajánlatot választják ki. A bank örül a sok betett pénznek és cserében támogatja a HACS saját kasszáját.

A pályázó részszámlolást is kérhet, de a **minimum összeg**, amire kifizetési kérelmet lehet beadni, az **6000 EUR**. A kifizetési kérelem dokumentációja meglehetősen bonyolult és részletes, de a HACS munkatársak a kifizetési kérelem beadásakor is „kézen fogják” a pályázót, gyakran a munkaszervezet irodájában töltik ki az űrlapokat, a munkatársak vezénylik, hogy milyen igazolásokat hozzon még be a pályázó egészen addig, míg össze nem áll a kifizetési kérelem dokumentációja. Amikor az ügyfél beadja az űrlapjait meg a számláit a munkaszervezet *minden kifizetési kérelem* esetén helyszíni kimegy szemlére. **De a HACS munkatársak nem mérnek vakolatvastagságot, nem számolják meg a járólapokat**, csak azt ellenőrzik, hogy például az épület valóban elkészült-e, a beadott terveknek megfelelően, és vélhetően alkalmas-e a funkcióra amire szánták. Ha a pályázó és az építész azt nyilatkozta, hogy x négyzetméter burkolat van, akkor ők azt elhiszik, ezt a pályázó állítja, erről szól a számla. A végső elszámolásnál készen kell lennie a pályázónak teljesen a beruházással.

A HACS nem vizsgálja, hogy a pályázó milyen számláról utalta el a számlákat, amiket kifizetett, ahhoz a HACS-nak nincs köze. (Csak arról a számláról kell igazolnia a pályázónak hogy az övé, ahová a HACS a támogatást utalja. De azt még a letelején a pályázat beadásakor.) Ha viszont a projekt beleszik a szigorú ellenőrzésbe (kb. 5%) akkor rendszerint bekérik a pályázótól az összes banki igazolást is a kifizetésekről. A Condado

29. Egyetlen kifizetési kérelem ekkora irattömeget jelent a HACS-nál.

del Jaén HACS-nál például 2010 óta 6 projekt kapott ellenőrzést, volt köztük önkormányzati, vállalkozói és a HACS saját projektje is.

A kifizetési kérelmeket a HACS kezeli, a HACS saját projektjeinél a megyei szint (Területi Képviselő). Itt is vannak keresztellenőrzések, a kettős finanszírozás elkerülésére. Ha a HACS mindent rendben talál, akkor kiállítja a Költségek Igazolását, amit megküld a pályázónak, aki aláírva visszaküldi. Ha a HACS nem találta rendben a dolgokat, akkor az ügyfél ehelyett a Főigazgatósághoz fellebbez. Ezután a jegyző megint átnézi a papírokat, számlákat, és ha rábólint, akkor a HACS kiállítja a kifizetési igazolást, amit a Térségi Tanács elfogad. Ha hibát talál, akkor a HACS hiánypótolatja az ügyfelet, ezután újra a jegyző elé kerül az ügy. A kifizetés mindig banki átutalással történik, az ügyfél által megadott bankszámlára. Ha minden rendben van, akkor általában 1-2- hónapot vesz igénybe az egész eljárás. Ha hiánypótlás volt, vagy szabálytalanságot találtak, az meghosszabbítja. (A LEADER +-ban, mivel nem volt szükség a Főigazgatóság jóváhagyására, 24 óra alatt megtörtént a kifizetés.)

A kifizetés megtörténte és a Kifizetési Igazolás kiállítása után, ezt az igazolást elküldik a Főigazgatóságnak (IH), ahonnan a megfelelő jóváhagyásokkal továbbküldik az EMVA Kifizető Ügynökségének. Vagyis a pályázót kifizetik a HACS területén levő számlából, az EU-tól visszaérkező pénz viszont az Andalúz Kincstárba megy. (A Főigazgatóság munkatársával folytatott interjúból.) Az utolsó kifizetési kérelemnél, amikor a pályázó aláírta az utolsó Költségek Igazolását is, akkor a HACS munkatársak elkészítik és a Térségi Tanács elfogadja a Költségek Végső Igazolását.

A kifizetési kérelem beadásakor beadandók:

- *eredeti számlát behozza a pályázó, lepecsételik, lefénymásolják és visszaadják. Minden számláról kell az utalást igazoló bankkivonat.*
- *Építési számlához tartozik egy részletező, amit a tervező-építész ír alá*
- *Be kell nyújtani a könyvelést, amiben minden, a projekthez kapcsolódó számla le van könyvelve. Ez mindig a támogatás tényével kezdődik (az odaítélt támogatást is le kell könyvelni, akkor is, ha még nem folyt be.) (Libro Mayor)*
- *ha lejárt a köztartozás mentességet igazoló igazolás (6 hónapig érvényesek), újra be kell nyújtani.*
- *a tevékenységhez szükséges engedélyek (pl. ha olívaolaj palackozás új tevékenységként került bevezetésre, ahhoz kellenek engedélyek)*
- *építési engedély, és hogy kifizette ennek díját (Jaén tartományban ez egy helyi adófajta, az önkormányzat pénzt kér az építési engedélyért, ami az építés árának akár 4 %-a is lehet)*
- *nyilatkozat arról, hogy a pályázat beadása óta sem kért ugyanerre a fejlesztésre támogatást máshonnan (ezt újra le is kérik a megyei képvisleettől, leellenőrzik a HACS munkatársak)*
- *az ügyfélnek nyilatkoznia kell arról is, hogy hozzájárul, hogy az általa megkapott összeget a spanyol kormány visszaigényelje az EU-tól. (A spanyol állam megelőlegezi a támogatást, és azután kéri az EU-tól vissza.)*
- *agrár- és élelmiszeri gépeknek van egy nyilvántartása egy központi hivatalban, igazolás kell arról, hogy oda bejelentette az ügyfél az új berendezést.*
- *a foglalkoztatotti létszám igazolását kell hozni a megfelelő hivatalból. Ha új alkalmazottat vállalt, akkor annak a munkaszerződését be kell csatolni.*
- *építési naplót NEM kell benyújtani. Ha van is ilyen, az a kivitelezőnél van.*

- a HACS munkatárs összesíti a számlákat és táblázatokba vezeti. Ezután a jegyző jön, és leellenőrzi az egész iratköteget. Ezután lehet utalni a támogatást a pályázónak.

A kifizetés egyéb fontos szabályai, határidői

- 2015. dec. 31.-ig kell az utolsó projekteket is megvalósítani, és
- projektenként 18 hónap van a megvalósításra, de lehet hosszabbítást kérni indokolt esetben
- van hiánypótlás, 10 napos határidővel;
- a HACS-nak a teljes dokumentáció beérkezésétől 15 napja van a feldolgozásra.
- köztes kifizetési kérelemnél van minimum összeg, legalább 6000 EUR támogatási összeget kell lekérni
- a kifizetési kérelmet a HACS dolgozza fel, a HACS saját projektjei esetében a Területi Képviselő
- az adminisztratív ellenőrzés kiterjed: a támogatott tételek meglétének bizonyítékaira; a fizetés valóságának bizonyítékaira; a támogatott tevékenység befejezettségének vizsgálatára; a pályázatban megadott autonóm, nemzeti és közösségi költségekkel való megegyezőség vizsgálatára; a kettős finanszírozás kizárására; a nyilvánosság biztosítására; az esélyegyenlőségre; környezetre gyakorolt hatás vizsgálatára. Ehhez van egy ellenőrzési lista.
- építési beruházásoknál van helyszíni szemle is
- a Területi Képviselő keresztellenőrzést végez (kapott-e vidékfejlesztési támogatást a 2000-2006-os és a 2007-13-as periódusban, más nemzeti vagy eu-s forrásból kapott-e támogatást)
- a beadott kifizetési kérelmet az ügyfél az ügyintézés bármely pontján részben vagy egészben visszavonhatja
- ha a pályázó előleget kért, akkor az első kifizetési kérelemnek legalább az előleg összegét el kell érnie. Ilyenkor „felszabadító kifizetés” történik, vagyis a pályázó gyakorlatilag elszámol az előleggel

Gépbeszerzésnél nem gond, ha egy gép helyett kettőt szerez be a pályázó (pl. egy hosszú futószalag helyett két rövidebbet, mert úgy fér el jobban), de a *gép funkciója*, a *gépbeszerzés célja változatlan* kell, hogy legyen. Ezt rugalmasan értelmezik: pl. olívaolaj csomagoló gépsor volt a pályázatban, de az ügyfél kifejejtette a címkéző gépet a pályázatból. A Pályázó megtehetette, hogy olcsóbb töltőgépet szerzett be és vett egy címkézőt is, mert a **cél, az olívaolaj csomagolása** nem változott.

Módosítás

Építésnél a tervezett módosításokkal fel kell hívni a HACS-ot. Ha kicsi a módosítás, akkor egyszerűen az építész leírja, hogy mit és miért módosítottak az eredeti tervekhez képest a kifizetési kérelemben. A végösszeg nem változhat, de azon belül nincs átcsoportosítási korlát. Ha azonban nagyobb a módosítás, akkor **módosítási kérelmet** kell beadni, amit újratárgyal a Területi Tanács. Pl. volt olyan eset, hogy elbontották a régi épületet a pályázat szerint, amitől a szomszéd épületek megmozdultak, így át kellett tervezni az új épületet úgy, hogy támfalak tartsák a szomszéd épületek falát. Emiatt módosítani kellett a pályázatot. Ilyenkor új árajánlatok is kellenek.

Nem változhat a projekt célja. A projektben megfogalmazotton kívül más célt nem szolgálhat a beruházás/gépbeszerzés.

Szankciók

A HACS-okra még nem alkalmaztak szankciót a pályázatkezeléssel összefüggésben. A pályázókra a szerződésben foglaltak nem teljesítése esetén 3 %-os szankció róható ki, ami súlyos esetben 6%-ra növelhető. Jogilag arra is van mód, hogy az utolsó kifizetést követő 5 éven belül a teljes támogatási összeget visszafizettessék, súlyos szabálytalanság esetén. (De erre még nem volt példa a megkérdezett HACS-oknál.)

Előleg

Ha a pályázó korábban előleget kért, akkor az első kifizetési kérelemnek legalább az előleg összegét el kell érnie. Ilyenkor „felszabadító kifizetés” történik, vagyis a pályázó gyakorlatilag elszámol az előleggel.

Felfedezett problémák

- A HACS mielőtt fizetne a pályázónak, a főigazgatóság jóváhagyását kéri. Ha ellenőrzésre választják ki a pályázót, akkor az ellenőrzés idejével eltolódik a kifizetés.
- Tévhit, hogy az önrészt is lehet a pályázatból finanszírozni, ha a valósnál magasabb összegű árajánlatokat ad be a pályázó. A HACS-ok összevetik a költségeket a piaci árakkal, vagy megbíznak valakit, hogy tegye ezt meg.
- Mint a program többi részében, a kiterjedt bürokrácia lassítja a folyamatot és elkedvetleníti a résztvevőket.

Várható változások

Erre a tevékenységre a HACS-ok erőforrásaik kb. 20%-át fordítják. Hogy milyen eredményességgel az nagyon változó, a pályázót az segíti a legjobban, ha időben hozzájut a pénzéhez. Ha ezt rendszeresen sikerül megtenni, az bizalmat generál a térség és a HACS munkatársak között. A következő tervezési időszakra nézve valószínű, hogy a kifizetést egyenesen az Andalúz Mezőgazdasági Garancia Alap (FAGA)⁶⁰ fogja végezni. Ez José García szerint problémákat vet fel, meg fogja lassítani a folyamatot, és a HACS veszíteni fog a térségen belüli presztízséből, elismertségéből, sérül a helyi kormányzás

---

⁶⁰ A FAGA a Főigazgatóság alá rendelt szervezet, jogi személyiség nélküli Kifizető Ügynökség. Az 1996 július 9-én kelt 332/1996 rendelet rendelkezett a létrehozásáról és feladatairól.

elve. M. Gonzales szerint nagyon fontos a térségben élők számára, hogy „a HACS ne csak döntsön, hanem fizessen is”. A többi minisztérium részéről vannak fenntartások azzal kapcsolatban, hogy az Andalúz Kormány megelőlegezi a pénzt a HACS-oknak, de eddig ez bizonyult a kifizetések leghatékonyabb és leggyorsabb módjának.

3.3.4. Ellenőrzés

Folyamata

A pályázat beadásától az utolsó kifizetési kérelemkor esedékes ellenőrzésig a pályázatoknak egy sor ellenőrzésen kell átmenniük, melyeket különböző intézmények hajtanak végre: a LEADER HACS, a helyi önkormányzat közigazgatási és pénzügyi ellenőre (jegyzőhöz hasonló), Andalúzia Kormányának Tartományi (megyei) Képviselőtestülete, Andalúzia Kormányának Vidékfejlesztési Főigazgatósága (LEADER Irányító Hatóság – IH). A pályázatkezelés és a kifizetés során az alábbi ellenőrzéseket kell elvégezni⁶¹:

1. A kérelem beérkezése a HACS-hoz (HACS)

- a. Első ellenőrzés
  - i. a kérelem és a mellékelt dokumentumok átvizsgálása
  - ii. támogatható vagy nem támogatható
  - iii. illeszkedik-e a Helyi Cselekvési Tervhez és a térség Vidékfejlesztési Stratégiájához
- b. Keresztellenőrzések ⁶² a HACS-nál. Andalúzia Kormányától információt kérnek, hogy
  - i. elkerüljék a kettős finanszírozást (a saját projektek esetében is kell)
  - ii. meggyőződjenek a pályázó megbízhatóságáról
- c. Meg-nem-kezdettség. A HACS-tól egy munkatárs kimegy a helyszínre, tanúsítja, hogy nem kezdték meg

2. A LEADER-szerűségi vizsgálat kérelme

- a. A Területi Képviselőtestület megvizsgálja a HACS-tól kapott dokumentumokat **(Területi képviselőtestület)**
- b. kiadja a „LEADER-szerűségi jelentést”
  - i. nem megfelelő⁶³ – ha a HACS nem ért egyet, akkor a Vidékfejlesztési Főigazgatósághoz fordul felülvizsgálatért, ez megoldja a kérdést.
  - ii. megfelelő – megküldik a megfelelőségi dokumentumot a HACS-nak és folytatódik a folyamat

3. Technikai Gazdasági jelentés (HACS)

---

⁶¹ A Főigazgatóság (IH) által készített Eljárásrendi kézikönyv (2011) szerint.

⁶² A keresztellenőrzéseket a Főigazgatóság a 2011. június 13-i utasítása alapján kell elvégezni.

⁶³ Az esetek 5-10%-át nyilvánítja a Területi Képviselőtestület nem megfelelőnek. Ez leginkább a Területi Képviselőtestületen dolgozók gyakorlatlansága miatt van. Ha valamiben nem egészen biztosak, akkor elutasítják. A HACS-ok által kért főigazgatósági felülvizsgálat leggyakrabban a HACS-oknak ad igazat.

- a. A HACS értékkel minden kérelmet összetett szempontrendszer szerint⁶⁴, és ha a minimális ponthatárt eléri, akkor meghatározza a támogatási intenzitást.
- b. A Technikai Gazdasági Jelentés tartalmaz egy támogatásra vagy elutasításra való javaslatot is, ha ebben támogatásra javasolják a kérelmet, akkor azt újra keresztellenőrzésnek vetik alá.

4. Jelentés a keresztellenőrzésről (HACS)

- a. Az információt a Vidékfejlesztési Főigazgatóság bocsátja a HACS rendelkezésére (van egy adatbázisuk, onnan kell lekérni)
- b. A HACS is végez ilyet, ha nem ő maga a pályázó (*az EMVA-ban nemcsak mikrovállalkozások, hanem nagyobb vállalatok is kaphattak támogatást, ezért ilyen fontos ez.*)
- c. a HACS saját projektje esetében a Területi Képviselő végzi

5. A pályázat adminisztratív ellenőrzése (HACS + 'Jegyző')

- a. a kérelmek 100%-át ellenőrzik; abból áll, hogy megnézik, hogy a pályázatban foglaltak megfelelnek-e a támogathatóság feltételeinek
- b. a pályázókét a HACS végzi⁶⁵
- c. a HACS pályázatait a Területi Képviselő vizsgálja

Pozitív kimenet esetén az önkormányzati adminisztratív és pénzügyi szakembere (jegyző)⁶⁶ elé kerül az ügy, aki megvizsgálja és kiadja a saját igazolását. A technikai gazdasági jelentéssel és a jegyző igazolásával a Térségi Tanács elé kerül a pályázat, ami dönt a támogatás odaítéléséről vagy megtagadásáról. Ha odaítéli, akkor a pályázóval **szerződést** kötnek.

6. A kifizetési kérelem adminisztratív ellenőrzése (HACS + 'Jegyző'):

Ebben a lépésben ellenőrzik a számlákat, a megvásárolt terméket vagy szolgáltatást; a költségek valóságát; hogy azt valósította-e meg a pályázó, amire pályázott és a támogatást odaítélték; hogy a költségek megfelelnek-e az EU-s, nemzeti és autonóm szabályoknak; hogy nincs-e kettős finanszírozás; és hogy teljesülnek-e a nyilvánosságra vonatkozó követelmények. Azt is nézik, hogy a pályázat hogyan járult hozzá a nemek és más hátrányos helyzetű csoportok esélyegyenlőségéhez, és a környezetet mennyire terheli.

- a. normál esetben a HACS végzi⁶⁷

---

⁶⁴ Objektíven alkalmazandó az értékelési táblázat, ami benne van a „A 2007-13-as PDR-A-ban támogatható projektek kiválasztása” c. dokumentumban. Emellett a HACS által megadott kritériumok is pontot érnek, amiket szintén jóváhagyott a Főigazgatóság. (Ez utóbbi adja a pontok 30%-át.)

⁶⁵ A HACS az árajánlatok realitását is vizsgálja, ingatlan esetén akár ingatlan értékbecslőt is fogadhat, ha szükséges. Vagy ha olyan sok az árajánlat, hogy a munkaszervezetnek nincs kapacitása a vizsgálatukhoz, akkor erre felkérnek egy tanácsadó céget.

⁶⁶ A HCST végrehajtásáért kell, hogy legyen egy adminisztratív és pénzügyi felelős, aki garantálja a közpénzek elköltésének szabályszerűségét. Mivel az önkormányzatoknak is van ilyen felelősük, az egyik helyi önkormányzat alkalmazottja (a mi jegyzőnkhez hasonló leginkább) gondoskodik a HACS-nál is erről a feladatról, természetesen külön díjazás ellenében.

⁶⁷ Van olyan HACS (nem mind), aki ebben a szakaszban építési beruházásoknál kiküld egy műszaki ellenőrt, hogy megnézzék. Interjú Andalucia HACS Munkaszervezet vezetőjével)

- b. a HACS saját projektje esetében a Területi Képviselő végzi
- c. egy sor dokumentumot kérnek be, a számlákat is beleértve
- d. keresztellenőrzés is van, a Területi Képviselő végzi, de csak a kifizetési kérelem benyújtása után (Azt nézik, hogy a 2000-2006-os periódusban kapott-e támogatást, hogy 2007-13-ban kapott-e vidékfejlesztési támogatást, és hogy más közösségi vagy nemzeti forrásból kapott-e támogatást)
- e. a jegyző megint végignézi a kifizetés folyamatát

7. A Vidékfejlesztési Főigazgatóság ellenőrzései (IH)

- a. Háromhavonta véletlenszerűen mennek ki a térségbe ellenőrizni (az országban beérkezett kérelmek 5%-át ellenőrzik)
- b. Ellenőrzi a Kifizetési Engedélyt mielőtt beküldenék az EMVA Kifizetési Szervének Igazgatóságához

Végül kiállításra kerül a Költségek Igazolása és az Ügy Záró Igazolása, amivel az egész folyamat lezárul. Ezt ellenőrzi a jegyző és végül jóváhagyja a Térségi Tanács.

Megjegyzések

Problémaként jelentkezett a folyamat túlbürokratizáltsága, habár érthető, hogy azt akarják biztosítani, hogy ne legyenek olyan túlkapások, mint az előző programozási időszakban. Interjúalanyaink becslései szerint a pályázatok ellenőrzése a HACS-ok erőforrásainkat kb. 10%-át kötik le. A következő programozási időszakban előreláthatólag még intenzívebbek lesznek az ellenőrzések, de ezzel óvatosan kell bánni, mert az egész folyamatot lassítják.

3.3.5. Monitoring és értékelés

A projektek szintjén

MONITORING

Ha lezárult a pályázat kezelés (1. fázis), és a kifizetések is lezárultak (2. fázis), akkor kezdődik a harmadik fázis, a támogatással érintett projektek nyomon követése. Ebbe minden beletartozik, ami a kifizetések lezárása után valósul meg:

Utólagos ellenőrzés⁶⁸, amit a Tartományi Képviselő (megyei szint) végez:

- célja: a támogatott projektek működésének ellenőrzése
- a befejezett műveletek támogatható költségeinek legalább 1%-át ellenőrzik
- az illetékes megyei Delegáció végzi (az a munkatárs nem végezheti, aki korábban már foglalkozott a projekttel⁶⁹)

---

⁶⁸ A 1975/2006 Bizottsági Rendelettel összhangban.

⁶⁹ A 1975/2006 Bizottsági Rendelet 30.4. cikkelye szerint.

Megvizsgálják, hogy a beruházáshoz kapcsolódó műveletek nem módosultak-e jelentősen az 5 év alatt; hogy a kifizetések valódiak voltak-e, a céljuk megvalósult-e (kivéve, ha általános költségekhez járultak hozzá); az adott beruházást nem finanszírozták szabálytalanul más nemzeti vagy közösségi forrásból is. Ha a HACS szabálytalanságot észlel egy támogatott projekt kapcsán, vizsgálat kezdődik.

Útolagos ellenőrzés, amit a HACS végez:

- Kötelező nyomon követést végezni, amikor a kifizetések elérnek egy bizonyos szintet⁷⁰
- Olyan munkatárs végzi, aki nem vett részt a pályázat kezelésében
- Ha a HACS szabálytalanságot észlel, akkor vizsgálat kezdődik, amelynek során a jegyző elkészíti a jelentését, majd a megyei szinten eldöntik, hogy van-e szükség korrigáló intézkedésekre. Súlyos szabálytalanság esetén olyan végkifejlet is lehetséges, hogy a pályázótól visszavonják a támogatást és a már kifizetett támogatás visszafizetésére kötelezik.

A **Sierra Magina HACS** 2012. szeptemberében még nem kezdte meg az ellenőrzéseket, mert a kiadott támogatások még nem érték el azt az összeget, ahol kötelező lenne elkezdni a véletlenszerű ellenőrzéseket. Várhatóan 2013-ban már fognak ilyeneket folytatni. A HACS önkéntesen bármikor kezdeményezheti egy pályázó ellenőrzését, de az egyes pályázók, pályázatok nyomon követése nem feladatuk.

Éves Jelentés (4. tengely)

- A Vidékfejlesztési Főigazgatóság készíti, a HACS-ok által odaítélt támogatások megvalósulásával kapcsolatban;
- A Mezőgazdasági Minisztérium Európai Alapokat Koordináló Egységébe, innen a PDR-A (Andalúzia Új Vidékfejlesztési Programjának) Irányító Hatóságához (az Európai Alapok és Tervezési Főigazgatóságán) és innen a PDR-A Nyomonkövetési Bizottságához küldik, amikor ez elfogadja, akkor az Irányító Hatóság feltölti a Minisztérium SIDER rendszerébe, és ők küldik a Bizottsághoz az SCF 2007 alkalmazás segítségével, minden évben június 30 előtt.

A **Sierra Magina HACS**-nál 4 évente vizsgálják felül a stratégiát, de érzik, hogy ez kevés, és gyakrabban kellene megtenniük. Az évenkénti felülvizsgálatot nem csinálják, csak a forráseloszlás miatt tekintik át a HCST-t. A munkaszervezet vezető J. García szerint ez hiba, félévenként össze kellene hívni a szektorális kerekasztalokat és hozzáigazítani a stratégiát az időközben bekövetkezett változásokhoz. Így a fejlődés is endogénebb lenne, a társadalmi részvétel is jobban megvalósulna. J. García szerint a többi andalúz HACS ugyanebbe a hibába esik, hogy az adminisztratív napi ügyek nagyobb fontosságot kapnak, mint a LEADER-nek ez a fontos alapelve.

Probléma: A vállalkozás nem tudja azokat a mutatókat produkálni, amik alapján a támogatást adták. Ha pl. egy vállalkozást be kell zárni, vannak kötelezettségei a támogatással kapcsolatban, nagyon sok a papírmunka. Ezt azonban nem a HACS végzi. (Interjú José Garciával)

⁷⁰ Ebbe nem számítanak bele a HACS saját projektjei

A HACS-ok helyi stragéiáinak szintjén

EVALUÁCIÓ

- A Főigazgatóság térségenként értékeli a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiákat
- a Főigazgatóság saját indikátorai szerint végzi ezt
- a térségi stratégiák önértékelését a HACS-ok önkéntes feladatként választhatják; nem minden HACS végez ilyet, de olyan is van, ahol saját indikátorokat és módszertant is létrehozta (pl. Poniente de Granadino)

A program szintű értékeléssel az a legnagyobb baj, hogy alapvetően a megvalósult fejlesztések, kifizetések jogosságát vizsgálja, vagyis inkább ellenőrzés jellegű tevékenység, mégis leköti az értékelésre szánt erőforrásokat. Ugyanakkor a végrehajtott intézkedések és általában a vidékfejlesztési munka térségre gyakorolt hatása homályban marad, így valódi értékelés híján jórészt elvész a tanulás, továbbfejlesztés lehetősége.

Az egyik megkérdezett kutató (Cordobai Egyetem) szerint: *„Mindig volt és mindig lesz is értékelés a vidékfejlesztési politika részeként. A baj az, hogy túlbürokratizált. Nincs szükség ennyi indikátorra, hogy meghatározzuk a fejlődés célját vagy eredményét egy térségben. Egyszerűsíteni kellene és újragondolni a tervezést, annak érdekében, hogy a legfontosabb ne maradjon ki. A globális végső értékelésnek nem szabadna elfeledkeznie annak méréséről, hogy a program kitűzött céljai felé haladt-e a térség és le kellene vonnia a folyamatból eredő tanulságokat, vagyis a sikereket és kudarckokat kellene elemeznie.”*

Az értékelés és nyomon követés interjúalanyaink becslése szerint a HACS-ok erőforrásaink kb. 10%-át foglalják le. A Következő programozási időszakban várhatóan emelni fogják a HACS-ok számára a nyomonkövetési kvótát a központi adminisztráció részéről.

A **Condo de Jaén Hacs-nál** (ASODECO) benne van a stratégiában, hogy a csoport munkáját értékelni kell, esetükben ezt a Cordobai Egyetem végezné – ugyan 2012 szeptemberéig nem kezdett neki, és bizonytalan, hogy fogja-e tudni csinálni. Ugyanis csökkentették a forrásokat és ez megakadályozza a stratégia maradéktalan teljesítését. *„Pedig nagy szükség van a stratégia újraszabására, elég a statisztikákat és a mutatókat megnézni, hogy lássuk, mennyire megváltozott a gazdasági környezet.”* Ebben az esetben mérleget lehet készíteni a csoport munkájáról, de értékelni nem lehet. Tehát másképpen fogja meg a csoport a dolgot: saját projekt keretében 2013 januárjától elemzést készítenek, hogy aktualizálják a stratégiában szereplő térségi mennyiségi és minőségi mutatókat. Ez azonban nem elsősorban a jelen periódus értékelésére szolgál, hanem a következő programozási időszakot készíti elő, keresve az új stratégia fő irányait. (Interjú S. Lozano M. munkaszervezet vezetővel).

3.3.6. Saját projektek megvalósítása

Andalúziában is van arra lehetőség, hogy a HACS-ok saját projekteket hajtsanak végre, a stratégiai céljaik megvalósítása érdekében saját térségükön belül és kívül. Ezek a projektek nem lehetnek produktívak⁷¹, a gazdasági, társadalmi környezet, illetve a vidékfejlesztés keretfeltételeinek javítását szolgálják. A fejlesztési forrás maximum **35%-át** lehet ilyen saját projektekre költeni⁷², de a saját projektek száma nincs limitálva. Van olyan andalúz HACS, aminek egyáltalán nincsenek saját projektjei, és olyan is, amelyik eléri ezt a plafont.

Az **eljárásrend** hasonló az egyéb pályázók által beadott kérelmekéhez, annyi különbséggel, hogy a kifizetési fázisban minden projekt ellenőrzést kap az andalúz minisztérium szintjéről (IH), és hogy támogatási szerződés helyett a HACS és a Térségi Tanács egy megállapodást ír alá.

A Sierra Magina HACS nem szokott nagy saját projekteket vinni, kb. 10% a saját projektek aránya a támogatási összegeket tekintve (kb. 4 millió EUR-ral gazdálkodnak). A HACS munkaszervezetben 2 munkatárs foglalkozik ezekkel a saját projektekkal, és a többi munkatárs segít, ha szükséges. A saját projektek alapvetően kulturális és örökségmegőrzési témákra fókuszálnak, némelyikük a nemek esélyegyenlőségét segíti elő, mások az ifjúságét, de a lehetőségek tárháza nagy és rugalmasan alakítható a HACS kapacitásától és céljainak megfelelően. Ezek a projektek civilek javaslatain, a munkatársak ötletein és a szektorális kerekasztalokon megfogalmazott igényeken alapulnak. Az előző programozási időszakban több saját projektjük volt, mostanra csökkentették a számukat és nagyobb gondot fordítanak a pályázók ösztönzésére és segítésére.

Ezek a projektek 100%-os finanszírozásúak.

Problémák:

- a HACS-nak előre meg kell finanszíroznia ezeket a projekteket, és ez eleve behatárolja a beadott projekteket. A csoportnak eléggé likvid módon kell működni, mert ő is csak a kifizetett számlákat tartalmazó kifizetési kérelem beadásakor jut a pénzéhez.
- Nincs olyan adatbázis, ahol meg lehetne nézni az egyes HACS-ok által beadott saját projekteket, egyenesen a HACS-októl lehetne megkérdezni.
- A saját projektek általában már a stratégiában megjelennek, ezért előre lehet tudni róluk. A legaktívabb HACS-ok erőforrásaik 30-40%-át fordítják saját projektekre, míg olyan HACS is akad, ahol ez 0%.

A **következő időszakban** valószínűleg korlátozások fognak életbe lépni ezen a területen, habár José García szerint ez ellentétes a CLLD elveivel, hiszen gyengítheti a helyi kormányzást. Az andalúz vezetés szeretné, hogy a pályázók motiválása, dinamizálása erősödjön, ugyanakkor abba az irányba próbálja befolyásolni a rendszert, hogy a HACS-ok minél több termelő beruházást támogassanak. A cél az lenne, hogy a térség fejlődése ne a HACS kezdeményezéseitől függjön, hanem a vállalkozói háló erősödjön. Pl. az önkormányzatok szakmai napjait korábban 80%-os intenzitással támogatták, de a válság miatt az önkormányzatoknak most a 20% sem áll

⁷¹ Hogy mely projektek számítanak produktívnak és melyek nem produktívak, azt a Főigazgatóság által készített, a program részletes eljárásrendjét tartalmazó Kézikönyv határozza meg.

⁷² Ezt a Főigazgatóság 2009. október 15-én kiadott iránymutatása határozta meg.

rendelkezésükre. Így a HACS vállalja a szervezést, és így 100%-ban támogatott lesz az esemény. Ugyanakkor kérdéses, hogy a helyi társadalom és gazdaság készen áll-e arra, hogy magára hagyva, a HACS-ok szervező, támogató munkája nélkül is tovább tud-e haladni az együttműködés és a hálózatosodás útján.

30. Az ASODECO HACS egyik legfontosabb saját projektje a "vidék minősége védjegy". A vállalkozók elismerésére szervezett estélyen készült ez a fotó, 2012-ben.

3.4. Együttműködés

2000-2006-is periódus: Andalúziában a 2.1. intézkedés mentén **7 együttműködési hálózatot** hoztak létre LEADER csoportokból. Ezek közös érdek mentén álltak fel, vagyis a HACS-ok stratégiájának fő fejlesztési irányai az együttműködési stratégiához illeszkedtek. Végül összesen 257 együttműködési projekt került támogatásra; LEADER csoportok 78-ot adtak be, és ezek közül 59-et támogattak.⁷³ A 2.2. intézkedés mentén **52 Együttműködési Akció**⁷⁴ finanszírozására került sor. Ennek keretében a Mezőgazdasági és Halásznati Minisztérium egy sor támogatást nyújtott, amelyek segítségével a HACS-ok EU-n kívüli vagy belüli szervezetekkel működtek együtt. Minden támogatott projekt kapcsolódott az Andalúz Regionális LEADER + Programhoz, és mindegyiket egy-egy HACS koordinálta.

---

⁷³ LEADER PLUSZ Záró Jelentése, 2010

⁷⁴ A 2004. szeptember 30-i, az Andalúz LEADER + Program keretein belüli együttműködések szabályozásáról szóló rendelet szabályozza.

Az együttműködési projektek finanszírozása a LEADER +-ban az alábbiak szerint alakult:

	KÖPÉNZEK				magánszféra hozzájárulása	teljes költség
	Eu-s forrás	NEMZETI HOZZÁJÁRULÁS				
		spanyol állami	andalúz forrás	helyi forrás		
Együttműködés	millió EUR	millió EUR	millió EUR	millió EUR	millió EUR	millió EUR
2.01 térségek közötti e.	9,42	2,19	2,52	0	6,95	21,08
2.02 nemzetközi e.	4,66	1,08	1,25	0	0,23	7,22

Forrás: TRAGSA – LEADER Jelentés, 2011

2007-13-as periódus:

A 2007-13 as periódusban az együttműködési projektek átkerültek a 4. tengelybe, a 421-es intézkedésbe, amit Andalúzia nemzeti hatáskörben tartott. Ezek szerint a hazai és nemzetközi kooperációra szánt pénz nem került a HACS-ok költségvetésébe, arra külön pályázatot írtak ki (a krízis miatt nagy késéssel és a vártnál jóval kevesebb forrással). A jelenlegi LEADER időszakban EMVA (27 millió) és andalúz nemzeti (3 millió) forrásból összesen 30 millió eurót szántak együttműködési projektekre. Eddig összesen 70 területi és 16 nemzetközi együttműködési projektet támogattak, ami a LEADER+ -hoz képest nagyon nagy visszaesést jelent.

Andalúziában jelenleg ismét két mód van együttműködésre: *Tartományi Együttműködési Csoportok* jönnek létre és *Együttműködési Projektek* is támogatnak. A **Tartományi Együttműködési Csoportok** az előző periódusban alakult, egymással már együttműködő HACS-ok munkájának adja meg a kontinuitást. Tartományonként 1 ilyen csoport létesült⁷⁵, Andalúziában összesen 8. Minden csoportnak tagja az adott tartomány összes HACS-a⁷⁶. Közös együttműködési stratégiájuk van, ami tartományi szinten tartalmazza a beavatkozási pontokat és támogatható tevékenységeket. Az ERFA forrásaiból finanszírozzák, 2013. szeptember 30-ig van nyitva a pályázat lehetősége, és a koordinátor csoporthoz kell a pályázatokat beadni. Az **Együttműködési Projektek** pedig több HACS együtt adja be, közülük a koordinátor csoport vállalja a felelősséget a közigazgatás felé. Finanszírozásuk: Csak a közös tevékenységhez kapcsolódó költségek⁷⁷, a közös szervezet működéséhez szükséges költségek és az előkészítés költségei támogathatók; ezen kívül a marketingköltségek minden együttműködésben résztvevő HACS térségében elszámolhatóak. A 4. tengely 421 intézkedésére Andalúziában 15 millió EUR van, ebből 12 millió EUR-t ad az EMVA és 3 millió EUR-t az Andalúz Kormány.

⁷⁵ A koordinátor csoportok listáját meg lehet nézni itt:

<http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/areas-tematicas/desarrollo-rural-sostenible/marco-andaluz/lidera/cooperacion/cooperacion-de-los-gdr-de-andalucia/g-de-cooperacion/grupos-de-cooperacion-provincial.html>

⁷⁶ Az egyik andalúz HACS munkaszervezet vezetője szerint talán jobb lenne a hasonló problémákkal és közös identitással bíró HACS-oknak együttműködni, akkor nem lenne gond az egyes tagországokban különböző időpontokban nyíló és különböző feltételeket nyújtó kiírásokkal sem.

⁷⁷ A Tanács 1698/2005-ös, 2005. szeptember 20-i rendeletére alapozva.

Az együttműködési projektek fő célja: a kezdeményezések megismerhetősége; innovátor jellegük és átültethetőségük miatt érdekes lehet Andalúzia más területein való bevezetésük. Az együttműködési projektekre szóló pályázatot a Mezőgazdasági és Halászati Minisztérium írja ki, a bírálat és a kiválasztás szempontjai:

- A kooperációs tevékenység innovatív jellege
- a beadott projekt szakmai minősége
- a csoport elérendő céljaira gyakorolt hatás
- a környezetre gyakorolt hatás
- a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek mérséklésére való hatás
- a HACS és a többi résztvevő szervezet kapcsolata
- a HACS és a többi résztvevő szervezetnek a tevékenység végrehajtására való alkalmassága
- a résztvevők pénzügyi hozzájárulása
- a HACS fejlesztési stratégiájának és a kooperációs projektnek a viszonya
- a HACS-tól különböző külső szervezetek részvétele a projektben
- Összeg: a támogatható költségeket 100%-ban finanszírozzák

Úgy tűnik, hogy az andalúz csoportok nagy része tartományon belüli együttműködést választ. Talán így könnyebb közös tevékenységet kezdeni, mert a célok is hasonlóak és közös identitásuk is van, valamint nem kell a más országok pályázati kiírásaitól való függés bizonytalanságát vállalni. Nemzeti vagy nemzetközi együttműködési projekteket a csoportok választhatnak a hálózati együttműködések által kezdeményezett projektek közül is.

Nemzeti Vidéki Hálózat (NVH) által finanszírozott együttműködések

A Hálózaton keresztül is lehetett együttműködési projektekre pályázni. A NVH irányította az együttműködési projektek kiválasztási folyamatát, végül 70 térség közötti és 16 nemzetközi együttműködési projektet támogattak egész Spanyolország területén, spanyol állami költségvetésből. Az ARM/1287/2009-es rendelet szabályozza, hogy térségek közöttinek az egyes spanyol autonóm közösségek területei közötti (vagyis régiós határokon átnyúló), nemzetközi együttműködésnek pedig az EU másik országával vagy EU-n kívüli országgal való együttműködés számít. Itt is kellett koordinátor csoportnak lennie. Összesen 38,6 millió EUR-t fordított a Nemzeti Vidéki Hálózat együttműködési projektekre, 2009-11 között 6,8 millió Eurot kaptak az andalúz HACS-ok, összesen 92 andalúz HACS vett részt ilyen projektekben.

Például az EURENERS projektet a Nemzeti Vidéki Hálózat (Red Rural Nacional) keretein belül szervezték és adták be a pályázatra. A projektet a Navarrai TEDER csoport koordinálja, 2011-ben indult és 2014-ig tart, 490 ezer Eurós költségvetéssel, 7 csoport részvételével, amiből 2 andalúz.

Kontinensen átnyúló kooperációs projektekben leggyakrabban Dél-Amerika a partner, amik egy közös cél megvalósítását tűzik ki az Atlanti óceán mindkét partján. Pl. a „*Tapasztalatcsere, Kommunikáció és Együttműködés Spanyolország és Közép-Amerika Között*”⁷⁸ (Red ICC) nevű projektben a REDR-en keresztül 3 andalúz csoport vesz részt. Ki kell emelni a „*Latin-Amerika Vidéki*

⁷⁸ www.redicc.com

Társégeinek Innovatív Fejlesztési Politikái” nevű projektet (PIDERAL), amiben egy malagai csoport is részt vesz, és a Nemzetközi Együttműködések Spanyol Ügynöksége (AECID) finanszíroz.

Közös együttműködési akciók

Ebben a periódusban készült egy *Integrált Együttműködési Stratégia*, ami együttműködési projektek fejlesztéséről és megvalósításáról szól. Minden andalúz csoportnak kell, hogy legyen együttműködési projektje, amit a Mezőgazdasági és Halászati Minisztériumhoz kell beadni. Ezzel az a cél, hogy az átláthatóság növekedjen, az innovatív kezdeményezések hamar megismerhetőek legyenek Andalúzia-szerte. Az együttműködési projektekre a felelősséget viselő koordinátor csoport kap támogatást. Ha andalúz LEADER HACS-okon kívül más szervezetek, vagy Andalúzián kívüli HACS-ok is részt vesznek ilyen projektben, akkor az ő költségeiket nem tartalmazhatja az andalúz projekt. A Minisztérium választja ki a HACS-ok által beadott projektek közül a támogathatókat. Főbb szempontjaik: a tevékenység innovatív volta, a beadott projekt minősége, a HACS-ok céljaival való összhang, a környezetre gyakorolt hatás, társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek mérséklése, a projektben résztvevők alkalmassága, a résztvevők finansziális hozzájárulása, a HACS stratégiája és a közös projekt viszonya, és hogy van-e andalúz HACS-on kívüli résztvevő. A támogatási intenzitás 100%, a projektenkénti maximum támogatási összeg 600.000 EUR. Az EMVA-ból 12 millió EUR van erre, amihez az Andalúz Kormány még 3 millió EUR-t hozzátesz.

Ez az intézkedés 2008-11 között gyakorlatilag nem működött, mert nem volt meg a pénzügyi háttere; a második szakaszra, 2012-13-ra várják az idevágó rendelet megjelenését. A késés magyarázata, hogy akkor akartak együttműködési projekteket támogatni, amikor a HACS-ok stratégiája már készen van, és túl vannak a térségdinamizációs munka jó részén, vannak már átvitethető jó gyakorlatok stb. A HACS-ok az intézkedés megnyílása előtt is részt vehettek együttműködési projekteken a Nemzeti Vidéki Hálózat jóvoltából. Ez utóbbi pályázatok tapasztalatait is felhasználják a rendelet elkészítéséhez.

Tapasztalatok

Egyes HACS-oknál az erőforrások 30-40%-át a megnyert együttműködési projektek megvalósítására fordítják; másoknál ezt csak 10%-ra becsüli a munkaszervezet vezető. José García szerint nem szabad nagyszámú csoportnak részt vennie ezekben a projekteken, mert a döntéshozás rendkívül bonyolult volta lelassítja és megbénítja a sok-résztvevős projekteket. Ezen kívül a koordináció is nehézkes és bonyolult, leköti a koordinátor csoport erőforrásait. A 2014-20-as periódustól azt várják, hogy ne egy pályázati kiírás legyen, amire a csoportok megint egymással való együttműködési projekteket adjanak be, hanem az előző időszakhoz hasonlóan az együttműködés a többi kritériummal együtt jelenjen meg horizontálisan a pályázatokban.

3.5. Hálózatok

Spanyolországban az együttműködést és az érdekképviseletet is áthatja a szövetségi állam többszintű kormányzása. A rendszer részei az .

1. a két nemzeti szintű önkéntes hálózat,
2. az önkéntes regionális hálózatok, és
3. a nemzeti vidéki hálózat.

Regionális szint

A 17 tartományból 12-nek⁷⁹ van saját regionális hálózata, munkaszervezettel, honlappal, folyóirattal, projektekkel. Andalúziában az **ARA**⁸⁰ (Andalúz Vidékfejlesztési Szövetség) nagymúltú szervezet, egyidős a LEADER-el, az első HACS-ok alapították 1991-ben⁸¹. Ma az 52 andalúz HACS-ot az elnökök, vagy az általuk delegált személyek képviselik. A teljes tagságot évente 1-2 alkalommal hívják össze, de elég alacsony a megjelenési arány. Az operatív döntéseket a munkaszervezet készíti elő és a 18 tagú elnökség, vagy sürgős esetben az elnök hozza meg. A munkaszervezet a saját projektektől függően általában 5-8 fő, két irodát üzemeltetnek, egyet Sevillában, egyet pedig a régió keleti felében. A finanszírozásuk három forrásból származik. A HACS-ok éves 3000 EUR tagdíjának a fele az övék (a másik fele a nemzeti szintű hálózathoz kerül), jelentős támogatást kapnak az Andalúz Kormánytól, a saját projekteket⁸² pedig pályázatokból finanszírozzák.

31. Az Andalúz Regionális Vidékfejlesztési Hálózat logója

A szervezet:

1. fő feladata a lobbizás, illetve a kapcsolattartás az Irányító Hatósággal és a LEADER/vidékfejlesztés imázs javító kommunikációja, az eredmények széleskörű

⁷⁹A következő tartományokban van hálózat:

Andalúzia: Asociación para el Desarrollo Rural de Andalucía, ARA; **Aragón:** Red Aragonesa de Desarrollo Rural, RADR. **Aszturia:** Red Asturiana de Desarrollo Rural, READER; **Castilla La Mancha:** Red de Centros de Desarrollo Rural de Castilla-la Mancha, CEDERCAM (Ezt jelen pillanatban a Castellano-Manchega de Desarrollo Rural, RECAMDER helyettesíti); **Castilla León:** Red de Desarrollo Rural de Castilla León, HUEBRA; **Cantabria:** Red Cantabria de Desarrollo Rural; **Katalónia:** Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya, ARCA.; **Extremadura:** Red Extremeña de Desarrollo Rural, REDEX; **Baleári szigetek:** Red Balear de Desarrollo Rural; **Kanári szigetek:** Federación Canaria de Desarrollo Rural, FEDERCAN; **La Rioja:** Red Riojana de Desarrollo Rural, RRDR; **Murcia:** Red Murciana de Desarrollo Rural; **Baszkföld:** Asociación para el Progreso del Desarrollo Rural MENDINET

⁸⁰ ARA: www.andaluciarural.org

⁸¹ Amikor 1991-ben létrejött, még ALA volt a neve (Asociación LEADER de Andalucía), később kapta az ARA (Asociación para el Desarrollo Rural de Andalucía) nevet. Mivel a LEADER I-ben még Andalúzián belül is elszórtan, egymástól távol estek a LEADER térségek, ezek összekötésére és EU-s támogatások lehívására jött létre. Most ez az egyetlen olyan civil szervezet, ami egész Andalúziát lefedti az 52 HACS taggal. Két székháza van, és most építik a harmadikat.

⁸² Az ARA egyik saját projektje a „Fenntartható Városfejlődés Ökológiai Lábnyoma”, a másik a „Vidéken Élő Nők Tapasztalatai” (<http://andaluciarural.org/proyectos-ara/proyectos-ejecutados-convenio-marm-redr>)

bemutatása. Ezt a feladatot sikeresen végzik, napi kapcsolatban vannak a szakpolitikai vezetéssel.

2. segíti a HACS-ok közötti kommunikációt, segítenek például kooperációs partnereket találni, HACS és projekt szinten egyaránt.
3. a vidékfejlesztéssel kapcsolatos képzések, kutatások és egyéb projektek megvalósítása, a hálózatépítés, a fenntarthatóság, a vállalkozásfejlesztés területén és számos más témában.

A HACS-ok körében megfogalmazódott, hogy az „ARA közelebb van a minisztériumhoz mint a HACS-okhoz, nem vállalja fel a konfliktust, gyakran inkább megpróbálja 'lefelé eladni' az IH döntéseit”. Az ülésekre kevesen járnak, az ARA-nak kb. az andalúz HACS-ok harmadával van élő, napi kapcsolata, a többiekkel alig. A lakossággal pedig teljesen elveszítették a közvetlen kapcsolatot. Mivel a regionális hálózatok finanszírozásának nagy része a közigazgatástól jön (az ARA innen évi 200.000 Eurót kap), a HACS-októl jövő pénz minimális, ezek a hálózatok nem mennek szembe a közigazgatás döntéseivel.

Nemzeti Szint

32. A Spanyol (baloldali) Vidékfejlesztési Hálózat logója

Nemzeti szinten politikai, ideológiai hovatartozás szerint két hálózat létezik, egy jobb és egy baloldali. A régebbi, nagyobb, baloldali orientáltságú szövetség a **REDR (Spanyol Vidékfejlesztési Hálózat)**, a LEADER I. idején, 1995-ben alakult, 15 HACS-al, (bár szektorális, eseti együttműködések már korábban is voltak). A kezdeményezők a

munkaszervezet-vezetők voltak, akik szükségét érezték egy átfogó hálózat kialakításának, kezdetben elsősorban a LEADER módszer elterjesztése érdekében. A csúcson, a LEADER+ végén 224 HACS volt a hálózat tagja. A szervezet tagsága jelenleg 194 HACS-ból és a 12 regionális hálózatból áll. A finanszírozás kb. 30%-a a HACS-ok évi 1500 eurós tagdíjaiból áll össze, a maradék állami és projektfinanszírozás. Jelenleg 6 fős a Madridban működő munkaszervezet, vezetője az egyik megszűnt valenciai HACS igazgatója volt, elnöke pedig jelenleg az extremadurai regionális hálózatnak és egy HACS-nak is az elnöke (sokszor járt Magyarországon).

A szervezet fő célja a spanyol LEADER közösség érdekeinek védelme nemzeti szinten, illetve Brüsszel irányába. Ennek egyik módja a különféle döntéshozó és tanácsadó testületekben való részvétel (EMVA monitoring bizottság, LEADER Albizottság, a rendeletek és egyéb döntések társadalmasítása során a REDR véleményét kéri ki a LEADER HACS-ok nevében, stb.). Az érdekvédelem másik, valószínűleg nem kevésbé hatásos módja a lobbizás személyes kapcsolatokon keresztül („a REDR elnöke a mobil számán hívja az IH vezetőjét ha valami probléma van”). A REDR ebben a munkában jelentős eredményeket mondhat a magáénak, például a madridi központi kormány az ő közbenjárásukra határozta meg a IV. tengely részesedését minimum 10%-ban egész Spanyolországra nézve. Mindemellett az ARA-hoz hasonlóan a REDR is dolgozik a vidékfejlesztés eredményeinek közismertté tételén, szervez képzéseket, információt közvetít és koordinálja a regionális hálózatok erőfeszítéseit.

A REDR önként vállalt és a hasonló hálózatok között talán Európa szerte egyedi tevékenysége a LEADER Európán kívüli terjesztése. A spanyolok számára Latin-Amerika természetes és nagyon ígéretes 'piac' erre, hiszen (1) nincsenek nyelvi nehézségek, (2) a tengeren túli gazdaság növekszik és a társadalom is 'megérőben van' a vidékfejlesztésre, (4) erős a tradíció a részvételi alapú fejlesztésben (igazság szerint a LEADER filozófiája a fejlődő országokban megvalósított fejlesztéseken alapul).

A másik nemzeti hálózat, a **REDER (a Vidékfejlesztés Állami Hálózata)** jobboldali. Jóval később, a 2000-es évek elején alakult, sokáig nagyon kevés tagja volt, és csak a 4 évvel ezelőtti jobboldali kormányváltás után jutott jelentősebb szerephez. Most 100 körüli tagja van (a tagszervezet HACS-ok szinte kivétel nélkül a baloldali szövetségnek is tagjai). Speciális, hogy a hálózat finanszírozásában jelentős összeggel vesz részt a Spanyol Katolikus Egyház. *(Egyesek szerint az egész hálózat irányítása az Opus Dei irányítása alatt áll, idősebb HACS-tagok így is nevezik: az Opus Hálózata).* A hálózat tevékenysége nagyon hasonló a REDR-éhez, csak kisebb léptékű és hiányzik belőle a nemzetközi komponens. A két hálózat egymással diplomatikus viszonyban van. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy elmennek egymás rendezvényeire és amikor szükséges, akár közösen is fellépnek a vidékfejlesztés érdekében. Ugyanakkor a politikai különbségek miatt gyakorlatilag nincs esély a szorosabb együttműködésre.

33. A Spanyol Állami (jobboldali) Vidékfejlesztési Hálózat logója

Spanyolországban is működik **Nemzeti Vidéki Hálózat, az RRN⁸³**, még hozzá Madridban, regionális "lábak" nélkül. A hálózat 59 tagszervezettel bír, ebből 13 állami, főleg minisztériumok képviselőiben, a HACS-okat pedig a fent bemutatott két hálózat képviseli. A többieket a legkülönbélebb szervezetek küldik. A szervezet létrehozott számos munkacsoportot, kiadványai, rendezvényei, pályázati kiírásai vannak, de a HACS-okkal gyakorlatilag nem működik együtt. A pályázatok⁸⁴ nem, vagy nem elsősorban nekik szólnak, inkább szektorálisan közelítik a vidéki problémákat (esélyegyenlőség, fenntarthatóság, stb.). Brüsszeli értesülések szerint a Spanyol Nemzeti Hálózat gyakorlatilag az Európai Hálózat munkájában sem vesz részt, az általam megkérdezett HACS-ok pedig gyakorlatilag csak annyit tudtak, hogy létezik az intézmény.

34. A Spanyol Mezőgazdasági, Élelmezési és Környezeti Minisztérium logója - ez ad otthont a Spanyol Nemzeti Vidéki Hálózatnak is

⁸³ Minden EU tagállamnak kötelező volt létrehozni, de jogi formáját, szervezeti struktúráját az egyes tagállamok határozhatták meg. (A 2008 július 17-i 3857/2008-es közösségi döntés fogadta el az RRN programját, működési tervét.) <http://www.magrama.gob.es/es/desarrollo-rural/temas/red-rural-nacional/>

⁸⁴ Két fő pályázatfélét írnak ki: a nemzetközi együttműködések támogatót (ARM 1287/2009), ami a HACS-ok számára van nyitva és az innovatív projektekről szólót (ARM 1288/2009), ami minden vidéki szervezet számára nyitva van.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy Spanyolországban, és Andalúziában különösen fejlett alulról építkező érdekvédelemmel, lobbiszervezettel rendelkezik a LEADER és a HACS-ok, ami folyamatos politikai jelenlétet biztosít és jelentős eredményeket is felmutathat. Ugyanakkor a HACS-ok úgy érzik, hogy ezek az érdekvédelmi szervezetek, hálózatok mára elszakadtak tőlük, önállóan tevékenykednek és az érdekképviselő helyett olykor „átállnak a másik oldalra”, illetve a saját projektjeik jó része öncélú, nem a spanyol LEADER társadalom javát szolgálja.

4. Figyelemre méltó projektek

4.1. A nők harca a XX. században a Condado de Jaén térségében

Spanyolországban nem egészen olyan a nők helyzete, mint nálunk, erről már szoltunk az Andalúzia társadalmáról szóló fejezetben. A Condado de Jaén –i leadercsoportnak van egy projektje „**A nők harca a XX. században a Condado térségében**” címmel.

Ebben összegyűjtenek egy kiállítási anyagot a 20. század spanyol nőitörténetéről, és párhuzamosan a Condadoban élő nőkről. A kiállításához összegyűjtött anyag egy kötetben is megjelenik majd. Az alapötlet egy korábbi kiállításból jön, ami 5 évig járt körbe és 80 középiskolában megfordult.

35. Helyi nőszervezetek képviselői a megbeszélésen az ASODECO HACS irodájában

a saját történetüket. A projekt célja az Andalúziában az emberek gondolkodásába mélyen beleivódott női és férfi szerepek háttérének, okainak megvilágítása, a helyi lakosság szembesítése a saját történelmével.

A kiállítás 30 panelből (roll-up-ból) fog állni. Időrendben mennek végig, a legkorábbi szakaszban összegyűjtötték a helyi bábák arcképcsarnokát. Olyan dolgokat tanultunk ezen a gyűlésen, amik nem derülnek ki egy turistaúton, a nők Franco korszak-beli elnyomásáról, háztartásba kényszerítéséről, vállalkozókészségük kibontakozásának megakadályozásáról.

A gyűjtési folyamat a vége felé közeledik, ottjártunkkor egy olyan megbeszélés zajlott, ahová az összes közreműködő nőszervezetet meghívták, hogy végignézzék az összegyűjtött anyagokat, és még kiegészítsék, kijavítsák, ha szükséges. Nagyon fontos, hogy maguk

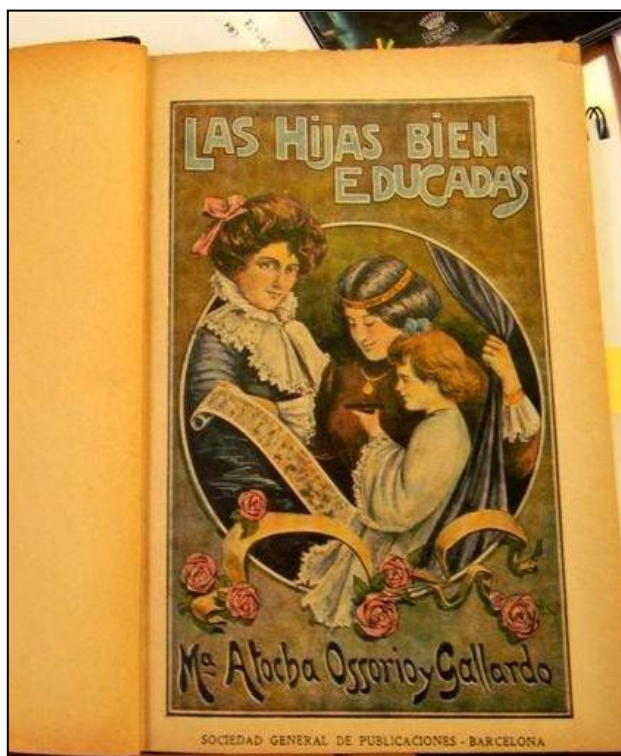
a nőszervezetek tagjai gyűjtsék össze a dokumentumokat és fotókat – dolgozzák fel

Míg nálunk a szocialista nőideál a gyermekét bölcsődébe adó traktoroslány volt, Andalúziában éppen ellenkezőleg, a nők munkavállalását korlátozták, egyházi támogatással a nő szerepét a háztartás vezetése és a gyereknevelés mezejére korlátozták.⁸⁵

Itt 1932-ben született törvény a polgári házasság (és a válás) engedélyezéséről. Csak néhány évig volt érvényben, de összegyűjtötték a házasságleveleket ebből az időszakból. Választójogot 1931-ben kaptak a nők, és '33-ban szavaztak először. '36-ban engedélyezték a fogamzásgátlók használatát. Aztán jött a polgárháború és a Franco-diktatúra, és egyszeriben minden megváltozott.

A diktatúra alatt kivétel nélkül visszaszorították ezeket a vívmányokat, megszüntették a koedukált iskolákat és a nők nagykorúsági korhatárát 25 évre emelték. (A férfiaké 18 maradt!) A munkanélküliség csökkentése érdekében az asszonyokat a háztartásba parancsolták. - Ez az időszak hosszan tartott és nagyon mély nyomokat hagyott a társadalomban, sok nőnek ma is lelkiismeret furdalása van azért, mert dolgozik, vagy, csak mert elmegy hazulról pl. egy nőszervezeti ülésre.

1937-ben megalakult a „szociális szolgálat”, ami a férfiak katonai szolgálatához volt hasonló. 1937-77

36. : A jól nevelt leány. Kézikönyv anyáknak.

---

⁸⁵ A gyűlésen előkerült például egy dokumentum, egy 1923-as tanítónő munkaszerződése. Ilyen pontokat tartalmazott: „A tanárnő nem mehet férjhez. Amint férjhez megy, jelen munkaszerződés megszűnik. Este 8 és reggel 6 között tartózkodjon otthon, hacsak nincs iskolai elfoglaltsága. Nem sétálthat az utcán férfitársaságban. Semmilyen okkal sem hagyhatja el a várost, csak külön engedéllyel. Nem cigarettázhat. Amint cigarettázáson érik, jelen munkaszerződés automatikusan megszűnik. Nem utazhat férfitársaságban autómobilon, hacsak nem az édesapjával vagy a bátyjával. Legalább két alszoknyát kell hordania. Nem festheti a haját.....Nem hordhat feltűnő színű ruhákat. ... nem festheti az arcát, nem rúzsoshatja az ajkait.....stb”

között mintegy 3 millió nő vett részt rajta. Azt gyakorolták, hogy hogyan legyenek jó anyák, ápolják beteg családtagjaikat, támogassák férjeiket. A jelenlevők egybehangzó állítása szerint enélkül nem kapták meg a lányok a középiskolai bizonyítványt. A mellettem ülő idős néni is elvégezte.

A házas nők munkába állását törvény tiltotta, vagy ahogy akkor fogalmaztak: „megszabadította a házas nőt a gyári és üzemi munkától”. Az özvegyeknek azonban muszáj volt dolgozniuk, mert nem kaptak állami juttatást. Mivel nem mehettek a gyárakba, a legkeményebb mezei munkákat is elvállalták, egy *napszámosnő* fizetése épp a fele volt egy *napszámosénak*.

A lányokat más könyvekből és teljesen másképp nevelték, mint a fiúkat.

A hatvanas években lazulni kezdtek a szabályok, a lányok egyre tovább jártak iskolába, és a gazdasági válság miatt egyre inkább dolgozni kezdtek, leginkább vállalkozóként. Sok szép példát találtak a térségben: nők, akik pékséget nyitottak vagy boltot üzemeltettek, még hentes is akadt közöttük.

Aztán áttekintették a divat változását a múlt században, helyi nők fotóival illusztrálva. Megtudtuk többek között, hogy a 19. század végén nem volt szabad a bokának látszania, a 10-es években viszont már a lábszár néhány centimétere is kivillanhatott. A további évtizedekben a női divat párhuzamot mutatott a nők társadalmi lehetőségeivel: azokban az időszakokban, amikor dolgozhattak, praktikusabb viseleteket hordtak. Azért a hatvanas években itt is miniszoknya volt a divat és a nyolcvanasban trapéznadrág.

Aztán a hirdetések világán mentek végig, az ötvenes évek hirdetései mindig tudnak újat mondani. Kitérő következett a mai hirdetések felé: ahol egy jó nővel bármit el lehet adni, még egy fűnyírót is.

És következtek a vívmányok, a büszkeségek. Térségi

arcképcsarnok: az első polgárőrnök; az *első nő*, aki a falujában megszerezte a *jogosítványt*; az első hivatásos katonanő; az első autóbusz vezető nő; és az első nő, aki szövetkezetet vezetett... így jutottunk el a jelenkorig, a helyi képviselőtestületek fotóig, és a térség egyetlen női polgármesteréig.

37. Maria Ángeles Vilches nőszervezetével dolgozik a tárgyi emlékek összegyűjtésén

A lea­der­csoportnál Maria Ángeles koor­di­nál­ja a pro­gramot, maga jogot vég­zett és esé­ly­egyen­lő­se­gi tanácsadóként is dol­go­zott ko­ráb­ban. Az ő bé­rét és az elkészülő kiállítási anyagot és kiadványt fi­nanszírozza a projekt.

Azért választottuk ezt a projektet, mert egyszerű, de egy nagyon fontos és komoly társadalmi problémát dolgoz fel. Mivel a kiállítás körbe fog járni a térség iskoláiban, nagyon sokan fognak rajta elgondolkodni. Párhuzamot állít az országos nő­­történelem és a helyi asszonyok (eredeti fotókkal és dokumentumokkal alátámasztott) sorsa között. A kiállítás megtekintői saját családjukra/szomszédaikra fognak ismerni mind a 8 faluban. A projekt nagy része ezeknek az anyagoknak az összegyűjtése, értelmezése és rendszerezése volt, a helyi szereplők megtalálása és bevonása után. Második része a megjelenítés, a grafikai munkák és a kiállítás menedzselése.

4.2. Fiatalok fóruma – El Foro Juvenil

A Condado de Jaén leader csoport egyik saját projektje. Célja, hogy a fiataloknak megmutassa, hogy a térségben hogyan tudnak majd felnőttként élni. A térség 5 gimnáziumában a végzősökkel dolgoznak.

A projekt elemei:

- a résztvevő diákok kiválasztása házi dolgozattal (csak azokban gimnáziumokban, ahol túljelentkezés van.)
- buszos tanulmányút a térségbeli vállalkozókhoz (fogoly-farm, kertészet, étterem stb.), ahol a vállalkozásról, vállalkozói létről beszélgetnek
- a buszban beszélgetés / előadás a térség erőforrásairól, a kihasznált és kihasználatlan lehetőségekről
- Nyílt napot szerveznek, ahová meghívják a továbbtanulási lehetőségeket nyújtó intézményeket.

Korábban sok intézményt hívtak, egyetemeket, főiskolákat is, de a kínálat sokszínűségét nem tudták feldolgozni a diákok. Ma már csak 2-3 intézményt hívnak, és inkább környékbeli szakiskolákat, nem egyetemeket.

38. A diákok egy helyi vendéglőssel ismerkednek.

- dolgozat: az én vállalkozásom címmel. Ki kell dolgozniuk egy lehetséges (térségbeli) vállalkozásötletet, egyénileg, vagy kis csoportokban, üzleti tervvel, célkitűzésekkel, költségvetéssel.
- a dolgozatok közül a legjobbkat kiválasztják, nekik elő kell adniuk a tervet szóban is.
- akiknek a védés is jól sikerül, azokat bemutatják a nyilvánosságnak, tablót készítenek róluk, helyi televízióban, rádiókban, újságokban kapnak szereplési lehetőséget.
- a győzteseket, felkészítő tanáraikkal együtt végül egy hetes tanulmányútra viszik egy másik LEADER csoport területére (az idén Katalóniában voltak), ahol a helyi nevezetességek mellett vállalkozókat is látogatnak, ugyanakkor egymással is szorosabb kapcsolatot, barátságokat köthetnek.

39. A diákok a szakiskolák kínálatát böngésszik a pályaválasztási napon.

A HACS hosszú ideig kísérletezett különböző projektekkel, melyek révén a

40. A nyertes diákok a jutalomúton.

térségnek azokat a gyengébb képességű, motiválatlan, kállódó fiataljait próbálták megszólítani, akik nagy valószínűséggel a térség munkanélküliségét fogják gyarapítani. Öt éve váltott stratégiát, azóta az itt bemutatott programmal a legokosabb, vállalkozó szellemű gyerekeket veszik célba. Az volt a koncepció, hogy ha sikerül éppen a pályaválasztás környékén

erős támogatást, impulzust adni, akkor az egyetem elvégzése után valószínűbb, hogy visszatérnek, vállalkozást alapítanak és talán gyengébb képességű, otthon maradt társaiknak is munkát adnak majd.

A projekt nagyon sikeres, kidolgozott metodológiája és előre elkészített pontos programja van, ráadásul minden évben alakítanak, fejlesztenek rajta valamit. Az egyik gimnázium igazgatója mondta, hogy ő már 20 éve itt tanít, de még egyetlen diákja se jött vissza pedagógusnak az iskolába. Vagyis a jobbak továbbtanulás után attraktívabb térségekben keresnek állást. Ezt felismerve változtatták meg az utolsó fázist, és nem a legjobbkat, hanem a közepes diákokat célozzák meg, ők nagyobb valószínűséggel tanulnak szakmát és maradnak helyben, válnak vállalkozókká.

A LEADER csoportnál a kistérségi sportfelelős a felelőse ennek a projektnek is. Az egész hetes jutalomútra nehéz elszabadulnia a pedagógusoknak és a sportfelelősnek is, de minden évben megoldják valahogy. Általában nem az osztályfőnök, hanem a továbbtanulásért felelős pedagógus megy velük. A kulturális program elemekért (pl. múzeumbelépők) a szülők fizetnek, a többi költséget a projektből állják.

FORO JUVENIL "MI FUTURO EL CONDADO DE JAÉN"
VIAJE A LA GARROTXA (GIRONA), JULIO 2011

The poster displays the following winners and their schools:

- L. David Sáez Laut (Almería)
- Pedro Martín Bargas (Jaén)
- Bartolomé Bermejo Garrido (Escuela de Niños de Vícar)
- Manolo Pérez Rojas (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Alfonso Martínez Pardo (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Primo Luciani López (Escuela de Niños de Vícar)
- Rafael Espuny del Pino (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Rafael Rodríguez González (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Alejandra Carrasco Celado (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Alfonso Mercado González (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Ángela Belén López Perucha (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Maria Romero Lara (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Marta Ruiz Muñoz (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Marta Ruiz Terralba (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Aurora Rivas Plaza (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Carlos Muñoz Torralba (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Ernestina Torres Cuervo (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Maria Rocío Fernández Molina (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Mª José Paredes Riva (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Mª José Márquez García (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Daniel Sáez Vellido (Escuela de Niños de Vícar)
- David Parrilla López (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Fernando Sánchez Ruiz (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Francisco Álvarez Rojas (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- José Luis Albar López (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- Juan José Garrido Ramírez (Escuela de Niños de Vícar)
- Julio Maza Cardel (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)
- El Fructuoso Márquez Orta (Escuela Agrícola de San Juan de las Abadesas)

Logos at the bottom: Unión Europea, JUNTA DE ANDALUCÍA, LEADER, COMARCA DEL CONDADO DE JAÉN, ASODECO, Europa, DIPUTACIÓN DE JAÉN.

41. A program 2011-es nyerteséről készült tabló.

1. Melléklet - A spanyol tanulmány interjúalanyai

- **Gallardo Cobos, Rosa María**
- **García Saura, Ignacio**
- **García Vico, José**
- **González Pérez, Mercedes**
- **Guerrero Ginel, José Emilio**
- **Lozano Mudarra, Sebastián**
- **Moyano Estrada, Eduardo**
- **Ortiz Sepúlveda, Rodrigo**
- **Tortosa Peiro, Josep**

<i>Nombre</i>	Dra. Gallardo Cobos, Rosa María.
<i>Institución</i>	Universidad de Córdoba. www.uco.es
<i>Localización</i>	Córdoba
<i>Cargo Actual</i>	Profesora Titular - Dpto. Economía, Sociología y Política Agraria. Subdirectora de Postgrado, Calidad y Relaciones con las Empresas – Escuela Técnica Superior de Ingeniería Agronómica y de Montes.
<i>Contacto</i>	rosagallardo@uco.es
<i>Ficha Web</i>	http://www.uco.es/etsiam/principal/normas-documentos/fichas-profesores/gallardo-cobos-rosa.pdf

<i>Nombre</i>	D. García Saura, Ignacio.
<i>Institución</i>	Asociación para el Desarrollo Rural de Andalucía, ARA. http://andaluciarural.org/
<i>Localización</i>	San Juan de Aznalfarache (Sevilla) - Sede principal
<i>Cargo Actual</i>	Gerente ARA
<i>Contacto</i>	ara@andaluciarural.org

<i>Nombre</i>	D. Ortiz Sepúlveda, Rodrigo.
<i>Institución</i>	Dirección General de Desarrollo Territorial Consejería de Agricultura y Pesca - Junta de Andalucía. www.juntadeandalucia.es/organismos/agriculturapescaymedioambiente/consejeria/sgot/dgdt.html
<i>Localización</i>	Sevilla.
<i>Cargo Actual</i>	Técnico Dirección General Desarrollo Territorial
<i>Contacto</i>	+34 955 00 34 00 / + 34 955 00 35 00

<i>Nombre</i>	Dña. González Pérez, Mercedes.
<i>Institución</i>	Asociación para el Desarrollo Rural de la Comarca de “El Condado”, ASODECO. www.condadojaen.net
<i>Localización</i>	Santisteban del Puerto (Jaén).
<i>Cargo Actual</i>	Subdirectora ASODECO. Técnica del Área del Plan de Actuación Global – ASODECO.
<i>Contacto</i>	mgonzalez@condadojaen.net
<i>Proyecto - Publicación</i> <i>(relacionada con LEADER)</i>	Marca de Calidad Territorial “Comarca de El Condado-Jaén”.

<i>Nombre</i>	Dr. Guerrero Ginel, José Emilio.
<i>Institución</i>	Universidad de Córdoba www.uco.es
<i>Localización</i>	Córdoba.
<i>Cargo Actual</i>	Profesor Titular Dpto. Producción Animal.
<i>Contacto</i>	pa1gugij@uco.es
<i>Ficha Web</i>	http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/export/sites/default/comun/galerias/galeriaDescargas/cap/desarrollo-rural-sostenible/desarrollo-rural-de-andalucia/Jornadas/Cv-Aracena/CV_Josx_Emilio_Guerrero_Ginel.pdf
<i>Cargo anterior</i> <i>(relacionado con LEADER)</i>	Secretario General de la Consejería de Agricultura y Ganadería. Junta de Andalucía (1992-1998).
<i>Proyecto - Publicación</i> <i>(relacionada con LEADER)</i>	Responsable del diseño y desarrollo del plan de modernización del mundo rural de Andalucía.

<i>Nombre</i>	D. Lozano Mudarra, Sebastián.
<i>Institución</i>	Asociación para el Desarrollo Rural de la Comarca de “El Condado”, ASODECO.
<i>Localización</i>	Santisteban del Puerto (Jaén).
<i>Cargo Actual</i>	Gerente ASODECO.
<i>Contacto</i>	slozano@condadojaen.net
<i>Cargo anterior</i> <i>(relacionado con LEADER)</i>	Director de Inforural
<i>Proyecto - Publicación</i> <i>(relacionada con LEADER)</i>	Marca de Calidad Territorial “Comarca de El Condado-Jaén”.

<i>Nombre</i>	Dr. Moyano Estrada, Eduardo.
<i>Institución</i>	Instituto de Estudios Sociales Avanzados, IESA. www.iesa.csic.es
<i>Localización</i>	Córdoba.
<i>Cargo Actual</i>	Director del IESA. Profesor de Investigación en el Consejo Superior de Investigaciones Científicas, CSIC.
<i>Contacto</i>	emoyano@iesa.csic.es
<i>Ficha Web</i>	http://www.iesa.csic.es/directorio/perfil/id/19 http://www.iesa.csic.es/cv/181120110.pdf

<i>Nombre</i>	D. Tortosa Peiro, Josep.
<i>Institución</i>	Red Española de Desarrollo Rural, REDR. www.redr.es
<i>Localización</i>	Madrid.
<i>Cargo Actual</i>	Gerente REDR.
<i>Contacto</i>	redr@redr.es
<i>Cargo anterior</i> (relacionado con LEADER)	Gerente de la Asociación para la Promoción Socioeconómica de los Municipios del Macizo del Caroig. (Leader Plus) http://leaderplus.ec.europa.eu/cpdb/public/lag/LagDataFS.aspx?objectId=%7B05BA40AC-2F69-470C-8CD6-499C5CDFDECF%7D
<i>Proyecto</i> - <i>Publicación</i> (relacionada con LEADER)	1999 "El desarrollo rural: una apuesta para garantizar un mundo rural vivo" En el Desarrollo Rural en la Agenda 2000.

<i>Nombre</i>	D. García Vico, José.
<i>Institución</i>	Asociación para el Desarrollo Rural de la Comarca Sierra Mágina www.magina.org
<i>Localización</i>	Cambil (Jaén).
<i>Cargo Actual</i>	Gerente ADR Sierra Mágina. Profesor Asociado Dpto. de Administración de Empresas, Contabilidad y Sociología (Universidad de Jaén).
<i>Contacto</i>	adr@magina.org
<i>Ficha Web</i>	http://ws128.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/export/sites/default/comun/galerias/galeriaDescargas/cap/desarrollo-rural-sostenible/desarrollo-rural-de-andalucia/Genero-y-Juventud/CV_Josx_Garcxa_Vico.pdf
<i>Cargo anterior</i> (relacionado con LEADER)	Director de la Agencia de Gestión Energética de la Provincia de Jaén (AGENER). Agencia creada a través del Proyecto Europeo SAVE. Agente de Empleo y Desarrollo – Diputación Provincial de Jaén.
<i>Proyecto</i> - <i>Publicación</i> (relacionada con LEADER)	Comunicación " El Patrimonio oleícola como recurso para el emprendimiento en las zonas rurales". I Congreso Internacional "El patrimonio Cultural y Natural como motor de desarrollo, investigación e innovación". Año 2011. Comunicación "Las agrotiendas y los circuitos comerciales de radio corto: una oportunidad para los emprendedores en el medio rural andaluz" .XV Simposium Científico-Técnico Expoliva. Año 2011.

2. Melléklet - A spanyol országtanulmányhoz felhasznált irodalmak jegyzéke

REFERENCES USED

ASOCIACIÓN DE DESARROLLO RURAL SIERRA CAZORLA, (2008) “Guión cuenta justificativa programa LIDERA” Asociación de Desarrollo Rural Sierra Cazorla. Jaén. pp.5
http://www.comarcasierracazorla.es/modulos/documentacion/documentos/documento_1305626563.pdf

ASOCIACION PARA EL DESARROLLO RURAL DE ANDALUCIA, (2008) “Catálogo de Proyectos Leader y Proder 2000-2006”. ARA. Sevilla. pp.284
http://www.cdar.org/ampliar_info.php?id=1109

BBVA Research, (2012) “Situación Andalucía” Análisis Económico Primer Semestre 2012. BBVA. Madrid.
http://www.bbvaresearch.com/KETD/fbin/mult/1202_Situacionandalucia_tcm346-287702.pdf?ts=1992012

BARRERA LINARES, D., (2010) “Los Grupos de Desarrollo Rural y la revalorización de la cultura rural como recurso” En: Patrimonio Cultural en la Nueva Ruralidad Andaluza. Junta de Andalucía. Sevilla.

BENEGAS HADDAD, J.M., (2004) “Estado de las Autonomías versus Estado Federal.” Revista Temas, nº112. Marzo.
http://www.josemariabenegas.es/pdf_articulos/estado_del_las_autonomias_versus.pdf

CONSEJERIA DE AGRICULTURA Y PESCA, Junta de Andalucía.

- (2012) “Criterios de Selección de Operaciones del Programa de Desarrollo Rural de Andalucía 2007-2013” Versión 6. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.305
<http://www.juntadeandalucia.es/economiainnovacionyciencia/fondoseuropeosenandalucia/prog1.php>
- (2011) “Manual sobre el Procedimiento de Gestión y Control del Plan de Actuación Global (Medidas 411, 412, 413 del Eje 4 del Programa de Desarrollo Rural 2007-2013” Fase 1. Versión 2. Dirección General de Desarrollo Sostenible del Medio Rural. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.76
- (2011) “ANEXO I “Flujograma de la Línea y Proceso”. En: Manual sobre el Procedimiento de Gestión y Control del Plan de Actuación Global (Medidas 411, 412, 413 del Eje 4 del Programa de Desarrollo Rural 2007-2013” Fase 1. Versión 2. Dirección General de Desarrollo Sostenible del Medio Rural. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.3
- (2011) “ANEXO I “Formularios Solicitud”. En: Manual sobre el Procedimiento de Gestión y Control del Plan de Actuación Global (Medidas 411, 412, 413 del Eje 4 del Programa de Desarrollo Rural 2007-2013” Fase 1. Versión 2. Dirección General de Desarrollo Sostenible del Medio Rural. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.147
- (2011) “ANEXO III Selección de Proyectos y determinación de la cuantía de la subvención”. En: Manual sobre el Procedimiento de Gestión y Control del Plan de

Actuación Global (Medidas 411, 412, 413 del Eje 4 del Programa de Desarrollo Rural 2007-2013” Fase 1. Versión 2. Dirección General de Desarrollo Sostenible del Medio Rural. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.11

- (2010) “Manual sobre el Procedimiento de Gestión y Control del Plan de Actuación Global (Medidas 411, 412, 413 del Eje 4 del Programa de Desarrollo Rural 2007-2013” Fase 2. Versión 1. Dirección General de Desarrollo Sostenible del Medio Rural. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.101
http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/export/sites/default/comun/galerias/galeriaDescargas/cap/desarrollo-rural-sostenible/desarrollo-rural-de-andalucia/Manual_PGC_del_PAG_Fase_2_x.pdf
- (2010) “Informe final sobre la ejecución de la iniciativa comunitaria LEADER Plus en Andalucía (2000-2006)” Versión 3. Dirección General de Desarrollo Sostenible del Medio Rural. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.480
- (2010) “Manual sobre el procedimiento de gestión y control de las ayudas para sufragar los gastos de funcionamiento, adquisición de capacidades y promoción territorial de los Grupos de Desarrollo Rural derivados de la gestión y ejecución del Plan de Actuación Global (Medida 431 del Eje 4 del PDR-A 2007-2013)”. Dirección General de Desarrollo Sostenible del Medio Rural. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.50
http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/export/sites/default/comun/galerias/galeriaDescargas/cap/desarrollo-rural-sostenible/desarrollo-rural-de-andalucia/normativa/MANUAL431_definitivo_escaneado.pdf
- (2010) “Plan de Actuación Global 2009-2015. Manual Técnico de Aplicación. Versión GDR” Dirección General de Desarrollo Sostenible del Medio Rural – Junta de Andalucía. Sevilla. pp.136
- (2009) “Andalucía ante la próxima reforma de la PAC”. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.11
http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/export/sites/default/comun/galerias/galeriaDescargas/cap/politica-agraria-comun/Documento_de_debate_sobre_la_reforma_de_la_PAC.pdf
- (2008) “Programa de Desarrollo Rural de Andalucía (2007-2013)”. Versión7 2012. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.548
http://www.magrama.gob.es/fr/desarrollo-rural/temas/programas-ue/pdr_v7_21_02_2012_tcm12-150076.pdf
- (2008) “La nueva Estrategia de Desarrollo Rural para Andalucía. EL proyecto NERA” Documento divulgativo. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.45
- (2003) “Resultados Programa Operativo PRODER”. Junta de Andalucía. Sevilla.
http://ws128.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/export/sites/default/comun/galerias/galeriaDescargas/cap/desarrollo-rural-sostenible/resultadosproder_completo.pdf
- (2003) “Resultados de la Iniciativa Comunitaria Leader II”. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.236
http://ws128.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/export/sites/default/comun/galerias/galeriaDescargas/cap/desarrollo-rural-sostenible/leaderii_completo.pdf

- (2001) “Programa de Desarrollo Endógeno de las Zonas Rurales de Andalucía. PRODER de Andalucía, 200-2006” Junta de Andalucía - Empresa Pública para el Desarrollo Agrario y Pesquero de Andalucía. Sevilla. pp.88
- (2001) “Programa Regional de Andalucía. Iniciativa Comunitaria Leader + (2000-2006)” Junta de Andalucía - Empresa Pública para el Desarrollo Agrario y Pesquero de Andalucía. Sevilla. pp.175
- (2001) “Informe final sobre la ejecución de la iniciativa comunitaria LEADER II en Andalucía” Junta de Andalucía – Empresa Pública para el Desarrollo Agrario y Pesquero de Andalucía. Sevilla. pp.135
- (1996) “Guía de Desarrollo Rural” Junta de Andalucía – Empresa Pública para el Desarrollo Agrario y Pesquero de Andalucía. Sevilla. pp.623
<http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/servicios/publicaciones/otros/guia-desarrollo-rural/>

CONSEJERÍA DE ECONOMÍA, INNOVACIÓN Y CIENCIA, Junta de Andalucía,

- (2011) “Coyuntura Económica de Andalucía” Junta de Andalucía. Nº85. Sevilla.
http://www.juntadeandalucia.es/export/drupal/Coyuntura_82_WEB.pdf
- (2010) “Informe Económico de Andalucía: 2010” Junta de Andalucía. Sevilla. pp.290
http://www.juntadeandalucia.es/export/drupal/MINICDinf_ec-2010.pdf

CORTES MACIAS, R., (2001) “El desarrollo rural en Andalucía a través de las iniciativas Leader y los programas Proder” Baetica. Estudios de Arte Geografía e Historia, nº23. Facultad de Filosofía y Letras. Campus de Teatinos. Universidad de Málaga. Málaga. pp.13

DE CARRERAS SERRA, F., (1997) “El sistema autonómico español: ¿Existe un modelo de Estado?” Asimetría y cohesión en el Estado Autonomico’. Instituto Nacional de Administración Pública. Madrid.
<http://www.politicatrespuntocero.es/temas-de-investigacion/administracion-y-organizacion-territorial-del-estado/item/el-sistema-autonomico-espanol-existe-un-modelo-de-estado>

DELGADO M^aM., (2002) “1991-2000: luces y sombras de una década de desarrollo rural en Andalucía” Revista Tierra Sur. ARA. Sevilla. pp.10-14
<http://www.revistatierrasur.com/revistas/revistas/ats010.pdf>

DELGADO M^aM., RAMOS, E., (2001) “La identidad del territorio como elemento clave de las nuevas estrategias de desarrollo rural. Aplicación al caso de los Alcornocales” IV Congreso Nacional – Asociación Española de Economía Agraria. pp.23

DIPUTACIÓN PROVINCIAL DE ALICANTE, (2008) “La Administración Pública en España”.
http://www.residenteseuropeos.com/pdf/administracion_es.pdf

DIRECCIÓN GENERAL DE DESARROLLO SOSTENIBLE DEL MEDIO RURAL, (2011) “Leader en España (1991-2011). Una contribución activa al desarrollo rural” Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino. Madrid. pp.360
<http://www.agro-alimentarias.coop/ficheros/doc/03493.pdf>

FEDERACIÓN ESPAÑOLA DE MUNICIPIOS Y PROVINCIAS, (¿?) “Radiografía Actual de las Mancomunidades en España” Madrid.

http://www.femp.es/files/566-1290_archivo/RADIOGRAFIA%20MANCOMUNIDADES_WEB.pdf

GRUPO DE DESARROLLO RURAL DE LA SIERRA DE CAZORLA, (2008) “Nueva Estrategia de Desarrollo Rural de la Comarca Sierra de Cazorla” GDR Sierra Cazorla. Sevilla. pp.424

INSTITUTO DE ESTADÍSTICA Y CARTOGRAFÍA DE ANDALUCÍA, (2010) “Proyección de la Población de Andalucía 2009-2070”. Junta de Andalucía. Sevilla.

<http://www.juntadeandalucia.es/institutodeestadisticaycartografia/proyecc/pub/proyecc.pdf>

JIMENEZ HERRERO, L.M et al, (2010) “Informe de Empleo Verde en una Economía Sostenible” Observatorio de la Sostenibilidad en España – Fundación Biodiversidad. Madrid.

<http://www.fundacion-biodiversidad.es/images/stories/recursos/noticias/2010/Informe%20Empleo%20Verde.pdf>

LACOMBA AVELLÁN, J.A., (1999) “Las desigualdades interiores en Andalucía en perspectiva histórica. Una aproximación”. Revista de Estudios Regionales nº54. pp.315-334

<http://www.revistaestudiosregionales.com/pdfs/pdf636.pdf>

INSTITUTO NACIONAL DE REFORMA Y DESARROLLO AGRARIO. IRYDA, (1995) “Evaluación de la Iniciativa Leader en España”. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación. Madrid. pp.208

MORENO FERNÁNDEZ, F., (2005) “Historia social de las lenguas de España” Ariel. Barcelona.

http://es.wikipedia.org/wiki/Idiomas_de_Espa%C3%B1a

MOSCOS SÁNCHEZ, J.D., (2005) “Las dimensiones del desarrollo rural y su engranaje en los procesos de desarrollo comarcal de Andalucía” Revista de Estudios Regionales, nº.73, pp.79-104

MOYANO ESTRADA, E., (2009) “Capital social, gobernanza y desarrollo en áreas rurales” Foro FICODER. 8-9 de junio. Sevilla.

MOYANO ESTRADA, E., et al (2005) “Opinión pública y sociedad rural en Andalucía” Agricultura familiar en España. pp. 165-176

http://www.upa.es/anuario_2005/pag_165-176_moyano.pdf

NAVARRO, F.A., CEJUDO, E., MAROTO, J.C., (2012) “Aportaciones a la evaluación de los programas de desarrollo rural” Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles nº58. pp.349-379

<http://www.boletinage.com/58/15-NAVARRO.pdf>

OBSERVATORIO ANDALUZ DE EMPLEO AGRARIO, (2009) “Temas de Actualidad Agraria 2009” PRODETUR – Diputación de Sevilla. Sevilla.

<http://books.google.es/books?id=LedZiThoo8C&printsec=frontcover&hl=es#v=onepage&q&f=false>

OBSERVATORIO ECONÓMICO DE ANDALUCÍA, (2012) “Un programa de ajuste y competitividad para Andalucía” Sevilla.

http://www.oandalucia.com/funciones/wysiwyg/tiny_mce/plugins/jfilebrowser/archivos/20120315111936_0.pdf

ORTEGA LÓPEZ, T.M^a, (2007) “Las miserias del fascismo rural. Las relaciones laborales en la agricultura española, 1936-1948”. HISTORIA AGRARIA nº43. Diciembre 2007. pp.531-553

www.historiaagraria.com/en/info_articulo.php?id=451

ORTÍZ HERAS, M., (2007) “La mujer en la dictadura franquista”. Universidad Castilla la Mancha.

www.uclm.es/ab/humanidades/profesores/descarga/manuel_ortiz/mujer_franquismo.pdf

PERIS GARCÍA, P., (2010) “El poder financiero: conceptos y límites” Derecho Financiero y Tributario I. Curso 2010/2011. Universidad de Valencia. Valencia.

<http://ocw.uv.es/ciencias-sociales-y-juridicas/derecho-financiero-y-tributario-i/leccion8df.pdf>

RED ESPAÑOLA DE DESARROLLO RURAL (REDR), (2010) “Guía de Financiación Europea. Oportunidades de Financiación para Proyectos Europeos 2007-2013” REDR. Madrid. pp.216

http://www.altiplanogranada.org/files/Eventos/Guia_de_financiacion_UE_RED.R.pdf

RED2RED CONSULTORES, (2010) “Informe de Evaluación Intermedia PDR-A 2007-2013” RED2RED Consultores S.L – Junta de Andalucía. pp.434

http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/countries/es/mte-rep-es-andalusia_en.pdf

RAMOS, E. y ROMERO, J.J. (Dirs.) (1993) “Bases para un Plan de Desarrollo rural Andaluz”. Consejería de Agricultura. Junta de Andalucía. Sevilla.

TORRES LÓPEZ, J., (2007) “Orígenes de la desigualdad y antecedentes históricos de la pobreza en Andalucía” Ponencia en la VII Jornada sobre Desigualdades Sociales y Salud. Universidad de Cádiz. Cádiz.

<http://identidadandaluza.wordpress.com/2007/06/11/origenes-de-la-desigualdad-y-antecedentes-historicos-de-la-pobreza-en-andalucia/>

REFERENCIAS CONSULTADAS

ASOCIACIÓN DE DESARROLLO RURAL DE LA COMARCA NORORIENTAL DE MÁLAGA, (2009) “Estatutos de la Asociación” ADR NORORMA. Málaga. pp.11

<http://www.nororma.com/asociacion/estructura/estatutosadnrnororma.pdf>

ASOCIACIÓN DE DESARROLLO RURAL DE SIERRA MÁGINA,

- (2009) “Estrategia de Actuación Global de la Comarca de Sierra Mágina 2009-2015” Asociación de Desarrollo Rural de Sierra Mágina. Jaén. pp.281
<http://www.magina.org/planactuacionglobal/Estrategia%20actuacion%20global.pdf>
- (¿?) “Ayudas al Desarrollo Rural. Apoyamos tus Proyectos” Documento divulgativo ADR Sierra Mágina. Jaén. pp.24

BELTRAN, C., (1991) “Una iniciativa para el desarrollo rural: LEADER” Revista de Estudios Agrosociales, nº158. pp.189-196

http://www.magrama.gob.es/ministerio/pags/biblioteca/revistas/pdf_reas/r158_09.pdf

CENTRO ANIMACIÓN LEADER, (1991) “Repertorio de los Grupos de Acción Local Españoles” AEIDL. Bruselas. pp.112

EMPRESA PÚBLICA DESARROLLO AGRARIO Y PESQUERO DE ANDALUCÍA, DAP (2005) “Actualización de la Evaluación Intermedia. Iniciativa Comunitaria Leader Plus Andalucía”. Consejería de Agricultura y Pesca. Junta de Andalucía. Sevilla. pp. 1085

Declaración por el Desarrollo Rural, (2005) Asistentes Jornada Técnica “El Desarrollo Rural y las Nuevas Perspectivas Europeas” Declaración de Sevilla. Sevilla. pp.2

ESPARCIA PÉREZ, J., NOGUERA TUR, J., PITARCH GARRIDO, M.D., (2000) “LEADER en España: desarrollo rural, poder, legitimación, aprendizaje y nuevas estructuras”. Documents d'Anàlisi Geogràfica. nº37. Barcelona. pp.95-113

FUNDACION UNIVERSITARIA ETEA, (2006) “NERA; Nueva Estrategia de Desarrollo Rural” Documento divulgativo. ETEA, Córdoba. pp.12

GARCIA BERMUDEZ, A., (2010) “La implementación del Eje LEADER en el actual periodo de programación 2007.2013” Revista Tierra Sur. ARA. Sevilla. pp.2

GARCIA RODRIGUEZ, J.L., FEBLES RAMIREZ, M.F., ZAPATA HERNANDEZ, V.M., (2005) “La iniciativa comunitaria LEADER en España” Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles, nº39. Pp.361-398

GUZMAN GUERRERO, M., (Dir.) (2004) “Evaluación Intermedia iniciativa comunitaria Leader Plus en Andalucía. Informe Regional” Empresa Pública de Desarrollo Agrario y Pesquero. Junta de Andalucía. Sevilla. pp.681

JUNTA DE ANDALUCÍA, (2006) “Estatuto de Autonomía de Andalucía. Texto aprobado por el Congreso de los Diputados” JJAA. Sevilla. pp.106

MARQUEZ FERNANDEZ, D., (2006) “El precio de la sostenibilidad rural en Andalucía: El valor de LEADER II” Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles, nº41. pp.295-313

MINISTERIO DE MEDIO AMBIENTE, MEDIO RURAL Y MEDIO MARINO, Gobierno de España.

- (2011) “Grupos de Acción Local LEADER 2007-2013”. Centro de Publicaciones. Madrid. pp.588
- (2008) “Cooperación para el Desarrollo Rural. Proyectos de Cooperación Interterritorial y Transnacional”. Centro de Publicaciones. Madrid. pp.417
<http://www.magrama.gob.es/desarrollo/pags/RedRural/cooperacion/proyectos.pdf>

MOYANO ESTRADA, E., (2012) “Las Políticas de Cohesión de los Territorios Rurales. Algunas reflexiones ante el nuevo escenario 2014-2020” Conferencia Internacional Desarrollo Territorial-Desarrollo Local en la Programación 2014-2020. Córdoba. pp.14

RUIZ AVILES, P., ULECIA GARCIA, M., (1995) “La Estrategia de Desarrollo Rural y la iniciativa Leader I. Contexto y aplicación del programa en Andalucía”. Revista Estudios Regionales, nº41. pp.115-142

LEGISLACION

Europea

Reglamento (CE) 1698/2005 del Consejo, de 20 septiembre 2005, relativo a la ayuda al desarrollo rural a través de FEADER.

Nacional

REAL DECRETO 1852/2009, de 4 de diciembre, por el que se establecen los criterios para subvencionar los gastos en el marco de los Programas de Desarrollo Rural cofinanciados por el Fondo Europeo Agrícola de Desarrollo Rural (FEADER).

ORDEN ARM/3367/2010, de 22 de diciembre, por la que se establece la organización de la Red Rural Nacional.

<http://www.boe.es/boe/dias/2010/12/30/pdfs/BOE-A-2010-20059.pdf>

ORDEN ARM/1287/2009, de 8 de mayo, por la que se establecen las bases reguladoras para la concesión de subvenciones a proyectos de cooperación interterritorial y transnacional, en el marco de la red rural nacional, y se convocan las correspondientes al ejercicio 2009.

<http://www.boe.es/boe/dias/2009/05/22/pdfs/BOE-A-2009-8538.pdf>

ORDEN ARM/1288/2009, de 8 de mayo, por la que se establecen las bases reguladoras para la concesión de subvenciones para los proyectos piloto en el marco de la red rural nacional y se convocan las correspondientes al ejercicio 2009.

<http://www.boe.es/boe/dias/2009/05/22/pdfs/BOE-A-2009-8539.pdf>

Regional

DECRETO 506/2008, de 25 de noviembre, por el que se regula y convoca el procedimiento de selección de los Grupos de Desarrollo Rural de Andalucía, se establecen los requisitos de las entidades interesadas en obtener dicha condición, sus funciones y obligaciones, se regula la constitución de los Consejos Territoriales de Desarrollo Rural y se crea el fichero automatizado de datos de carácter personal para la gestión y ejecución de las actuaciones que realicen los grupos en aplicación del enfoque Leader.

CORRECCIÓN de errores del Decreto 506/2008, de 25 de noviembre, por el que se regula y convoca el procedimiento de selección de los Grupos de Desarrollo Rural de Andalucía, se establecen los requisitos de las entidades interesadas en obtener dicha condición, sus funciones y obligaciones, se regula la constitución de los Consejos Territoriales de Desarrollo Rural y se crea el fichero automatizado de datos de carácter personal para la gestión y ejecución de las actuaciones que realicen los grupos en aplicación del enfoque LEADER

<http://www.juntadeandalucia.es/boja/2009/2/d4.pdf>

DECRETO 226/1995, de 26 septiembre, por el que se aprueban las medidas de ejecución del Plan de Desarrollo Rural de Andalucía.

INSTRUCCION de 15 de octubre de 2009, de la Dirección General de Desarrollo Sostenible del Medio Rural, por la que se establecen las directrices, condiciones y criterios de asignación de subvenciones a las personas promotoras, así como el procedimiento al que deben atenerse los Grupos de Desarrollo Rural para la ejecución de las medidas 411, 412 y 413 del Programa de Desarrollo Rural de Andalucía 2007-2013, contempladas en el Plan Actuación Global.

ORDEN de 14 de marzo de 2012, por la que se modifica la Orden de 14 de junio de 2011, por la que se establecen las bases reguladoras para la concesión de subvenciones, gestionadas por los Grupos de Cooperación, en el marco de las categorías de gasto 57 y 58 del Programa Operativo FEDER de Andalucía 2007-2013.

http://www.cederaxarquia.org/files/Descargas/feder/Orden_14_de_marzo_de_2012.pdf

ORDEN de 9 de septiembre de 2011, por la que se establecen las bases reguladoras para la concesión de subvenciones para la ejecución de acciones conjuntas de cooperación en el marco del Programa de Desarrollo Rural de Andalucía 2007-2011 y se efectúa su convocatoria.

http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/export/sites/default/comun/galerias/galeriaDescargas/cap/development-rural-sustainable/development-rural-de-andalucia/normativa/Orden_de_19_de_septiembre_de_2011.pdf

ORDEN de 16 de febrero de 2011, por la que se aprueban las bases reguladoras para la concesión de subvenciones a organizaciones profesionales agrarias, federaciones de cooperativas agrarias y entidades representativas de asociaciones de desarrollo rural y a organizaciones representativas del sector pesquero andaluz

<http://www.juntadeandalucia.es/boja/2011/40/d4.pdf>

ORDEN de 2 de junio de 2009, por la que se regula la convocatoria y participación de los Grupos de Desarrollo Rural de Andalucía en la gestión y ejecución del Plan de Actuación Global, en el marco del Programa de Desarrollo Rural 2007-2013.

ORDEN de 30 de septiembre de 2004, por la que se regula la concesión de subvenciones para la realización de acciones conjuntas de cooperación en el marco del Programa Regional Leader Plus de Andalucía.

<http://www.juntadeandalucia.es/boja/2004/199/d1.pdf>

WEBS

CONSEJERÍA DE AGRICULTURA, PESCA Y MEDIO AMBIENTE – Junta de Andalucía

<http://www.juntadeandalucia.es/organismos/agriculturaypescaymedioambiente.html>

- **20 años de Desarrollo Rural en Andalucía**
<http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/areas-tematicas/desarrollo-rural-sostenible/veinte-anos-de-desarrollo-rural-en-andalucia/index.html>
- **Planes de Zona**
<http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/areas-tematicas/desarrollo-rural-sostenible/marco-andaluz/aviva/planes-de-zona-en-andalucia/index.html>
- **Programa de Desarrollo Rural de Andalucía 2007-2013**
<http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/la-consejeria/planes-y-politicas/programa-de-desarrollo-rural-de-andalucia-2007-2013.html>
- **LiderA**
<http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/areas-tematicas/desarrollo-rural-sostenible/marco-andaluz/lidera/index.html>
- **Cooperación**
<http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/areas-tematicas/desarrollo-rural-sostenible/marco-andaluz/lidera/cooperacion/index.html>
- **Grupos de Desarrollo Rural**
<http://www.juntadeandalucia.es/agriculturaypesca/portal/areas-tematicas/desarrollo-rural-sostenible/marco-andaluz/lidera/agentes-intervinientes/grupo-de-desarrollo-rural/index.html>

CONSEJERÍA DE ECONOMÍA, INNOVACIÓN, CIENCIA Y EMPLEO – Junta de Andalucía

<http://www.juntadeandalucia.es/organismos/economiainnovacioncienciayempleo.html>

- **Fondos Europeos en Andalucía**
<http://www.juntadeandalucia.es/economiainnovacionciencia/fondoseuropeosenandalucia/index.php>
- **Fondos Europeos – Normas de Aplicación**
<http://www.juntadeandalucia.es/organismos/economiainnovacioncienciayempleo/areas/economia/fondos-europeos/paginas/fondos-europeos-normas-2007-2013.html>
- **FEADER**
<http://www.juntadeandalucia.es/economiainnovacionciencia/fondoseuropeosenandalucia/prog1.php>
Date: 15-10-2012

CONSEJERÍA DE HACIENDA Y ADMINISTRACIÓN PÚBLICA – Junta de Andalucía

http://www.juntadeandalucia.es/haciendayadministracionpublica/estructura/centros_directivos/intervencion.htm

Consultation about “Intervención General de la Junta de Andalucía”

Date: 25-09-2012

DigiAtlas

http://www.digiatlas.com/cgi-php/maps_vector.php?idpais=436

Download physical map of Andalusia

Date: 11-09-2012

Diputación de Granada – Servicio PFEA (Programa Fomento Empleo Andalucía)

<http://pfea.dipgra.es/pfea>

Consultation about PFEA

Date: 11-09-2012

Dmaps

www.dmaps.com

Download political maps of Spain

Date: 09-09-2012

EFEAGRO

<http://www.efeagro.com/multimedia/el-programa-de-fomento-de-empleo-agrario-contara-con-215-millones-en-2012/1-1747364.html>

Consultation about PFEA's news

Date: 11-09-2012

European Commission - Eurostat

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>

Consultation on population in EU-27

Date: 11-09-2012

Instituto Nacional de Estadística

<http://www.ine.es/jaxiBD/tabla.do?per=01&type=db&divi=EPOB&idtab=4>

Consultation on population in Andalusia and Spain

Date; 11-09-2012

La Moncloa

<http://www.lamoncloa.gob.es/ConsejodeMinistros/Enlaces/130712-enlacesostenibilidad.htm>

Consultation about "Informe sobre el Anteproyecto de Ley de Racionalización y Sostenibilidad de la Administración Local"

Date; 25-09-2012

MINISTERIO DE AGRICULTURA, ALIMENTACIÓN Y MEDIO AMBIENTE – Gobierno de España

<http://www.magrama.gob.es/es/>

Consultation about general information

- **Desarrollo Rural**

<http://www.magrama.gob.es/es/desarrollo-rural/temas/default.aspx>

- **Red Rural Nacional**

<http://www.magrama.gob.es/es/desarrollo-rural/temas/red-rural-nacional/default.aspx>

MINISTERIO DE HACIENDA Y ADMINISTRACIONES PÚBLICAS - DIRECCION GENERAL DE FONDOS COMUNITARIOS

<http://www.dgfc.sggp.meh.es/sitios/DGFC/es-ES/Paginas/inicio.aspx>

Date; 20-10-2012